T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

HATTAT ŞEKERZADE MEHMED EFENDİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Shady EID

120301018

DANIŞMAN

Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI

İSTANBUL 2015

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

HATTAT ŞEKERZÂDE MEHMED EFENDİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Shady EID

120301018

DÜZELTİLMİŞ TEZ

Bu tez 30/09/2015 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI	Prof. Dr. Muhittin SERİN	Yrd. Doç. Dr. Mustafa N. ÇELEBİ
(Danışman)	(Üye)	(Üye)

BEYAN

Bu tezin yazalmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkasının eserlerinden yararlanılması dunumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversitede ya da başka bir üniversitede başka bir tez çalişması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Shady EID

30 Eylul 2015

DÜZELTME METNİ

1. Tez başlığı değiştirilmiştir.

2. Özet, önsöz, içindekiler bölümleri yeniden düzenlenmiştir.

3. Tezin bütünündeki yazım ve dilbilgisi hatalar tashih edilmiştir.

4. Tezin Bibliyografyasına istifade edilen yeni kaynaklar eklenmiştir.

5. Elde edilen yeni görseller teze ilave edilerek açıklayıcı bilgiler aynea verilmiştir.

ÖZET

XVIII. yüzyılda III. Ahmed ve I. Mahmud döneminde yaşamış olan hattat Şekerzâde Mehmed Efendi, Topkapı Sarayı'nda hocalık yapmış, pek çok talebe yetiştirmiş ünlü bir sanatçıdır. Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman'ın yolunu takip eden hattat özelikle nesih ve sülüs hatlarında çok güzel eserler vermiştir. Şekerzâde, önceleri Hâfız Osman'a yakın bir üslupla yazmış, daha sonra kendine has bir şive ortaya koymuştur.

Bu tez çalışmasında, Şekerzâde Mehmed Efendi'nin hayatı, hocaları ve talabeleri hakkında bilgi ve belgelerin gün ışığına çıkarılması, bugün mevcut olan eserlerinden ulaşabildiklerimizin bir araya getirilmesi amaçlanmış, bununla birlikte Osmanlıda ilk matbu Kur'ân-ı Kerîm ve Osmanlı'da Kur'ân-ı Kerîm hattatlığına verilen değer üzerinde de durulmuştur.

Ayrıca Şekerzâde Mushafı hakkında Başbakanlık Arşivi'ndeki vesikalar, Osmanlının Kur'ân-ı Kerîm'e gösterdiği hassasiyet, Kur'ân basımıyla alakalı bazı fikirler ve Osmanlıda ilk Kur'ân-ı Kerîm'in ne zaman ve nasıl basıldığına dair bilgilere yer verilmiştir.

Şekerzâde'nin sülüs ve nesih ile yazılmış eserleri, bulundukları yerler belirtilerek özel koleksiyon, müzâyede, kütüphane ve müzelerden ulaşılabilenler ekler bölümünde müsatkil bir dosyada bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda ulaşılan en önemli sonuç ise, ilk matbu Kur'ân-ı Kerîm olan Şekerzâde Mushafı'na dair yaygın bir yanlış bilginin düzeltilmesi olmuştur. Medine'de Şeyh Hamdullah'ı taklid ederek yazdığı nüshanın, basılan ilk nüsha olmadığı anlaşılmış, İstanbul'da I. Mahmud'un emri ile yazdığı Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshanın matbu söz konusu Mushaf olduğu ortaya çıkmıştır.

ANAHTAR KELİMELER:

III. Ahmed, I. Mahmud, Şekerzâde, Şeker-zâde, Şekercizâde, Seyyid Mehmed, Manisa, Mağnisa, Mağnisavî, hattat, hat, hüsnü hat, hüsn-i hat, meşk, kıt'a, Kur'ân-ı Kerim, Mushaf-ı Şerif, Medine-i Münevvere, satır sistemi, Yedikuleli, Seyyid Abdullah, Ahmet Cevdet Paşa, Şeyh Hamdullah, Hâfız Osman, İsmail Paşa Râtib, Ravza-i Mutahhara.

ABSTRACT

XVIII century the calligrapher who lived during the reign of III.Ahmed and I.Mahmud Shakarzada Muhmmad Efendi, Was a teacher at Topkapi Palace, many of students have teached by this famous artist. Shakarzada followed the path of the calligrapher Sheikh Hamdullah and Al-Haafiz Usman's especially in Naskh and Thuluth calligraphy styles and gave his best works. Shakarzada, at the first wrote with a style close Al-Haafiz Usman's style, then revealed his own distinctive style.

In this thesis, We tryed to brought all the documents and information which we found about Shakarzada Muhmmad Efendi's life, teachers and students to light, and tryied to collect all of his works together which still exicet tell now in this thesis. In the same time , tryied to talk about the first printed Quran in the Ottoman empire and the value which given to Quran calligrapher in the Ottoman empire.

In addition, we introduced the documents about Shakarzada's Quran which are keeped in the Prime Minister's Archive, the sensitivity of the Ottoman Empire about the Quran and some relevant ideas, the first printed Holy Quran's in the Ottoman empire when and how printed with the information which we reached about it.

Putting the Thuluth and Naskh works which written by Shakarzada, specifying their places, in private collections, works which sold in the art auctions, library and museums accessible and brought together in adds section.

In this study, the most important result achieved is the correction of false information related to Shakarzada's first printed Quran , the printed copies of Quran was not the copy which written on the orders of III.Ahmad as understood as a copy similar to the copy of Sheikh Hamdullah, which keeped in the Prophet's mosque in Medina, but it is the one which written in İstanbul, on the orders of I.Mahmud which now keeped in Sulaymaniyah library.

The Key Words: III. Ahmad, I.Mahmud, Shakarzada, Shakarjizada, Sugar zada, Seyyid Mehmed, Manisa, Magnisa, Magnisawy, calligrapher, calligraphy, art, Islamic calligraphy, mashk, detail, Quran, Mushaf, Mushaf Sharif, Madinah Munawarah, line system, Yedikulali, Sayyid Abdullah, Ahmad Jawdat Pasha, the first printed, Sheikh Hamdullah, Haafiz Usman, İsmail Pasha Râtib, rawda Mutahhara.

ÖNSÖZ

XVIII. yüzyılda III. Ahmed ve I. Mahmud döneminde yaşamış olan hattat Şekerzâde Mehmed Efendi, nesih ve sülüs hatlarında çok güzel eserler vermiştir. Önceleri Hâfız Osman'a yakın bir üslupla yazmış, daha sonra kendine has bir şive ortaya koymuştur.

Bu tez çalışmasında, Osmanlıda ilk matbu Kur'ân-ı Kerîm'in hattatı olarak bilinen Şekerzâde Mehmed Efendi'nin hayatı hakkındaki bilgi ve belgelerin gün ışığına çıkarılması, bugün mevcut olan eserlerinden ulaşabildiklerimizin bir araya getirilmesi amaçlanmış, bununla birlikte Osmanlı'da Kur'ân-ı Kerîm hattatlığına verilen değer üzerinde de durulmuştur.

Tez iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Şekerzâde'nin hayatına, hocalarına, talebelerine ve eserlerine, ikinci bölüm ise osmanlıda basılan ilk matbu Kur'ân-ı Kerîm olan Şekerzâde Mushafına, Şekerzâde'nin yazmış olduğu Kur'ân nüshalarına, sanat üslubu ve satır sistemine ayrılmıştır.

Şekerzâde Mushafı hakkında Başbakanlık Arşivi'ndeki vesikalar, Osmanlı'nın Kur'ân-ı Kerîm'e gösterdiği hasasiyeti ve Kur'ân basımıyla alakalı bazı fikirler ve Osmanlı'da ilk Kur'ân-ı Kerîm'in ne zaman ve nasıl basıldığına dair bilgilere ikinci bölümde yer verilmiş, Şekerzâde Mushafları ve bunların genel özellikleri ile Süleymaniye Kütüphanesi'nde Yenicami Bölümü'nde 003 no. ile kayıtlı mushafın özellikleri, üslûbu ve satır sistemi yine bu bölümde konu edilmiş ve merhûmun yazıları, üstâdı olan Yedikuleli Abdullah Efendi'nin yazılarıyla mukayese edilmeye çalışılmıştır.

Şekerzâde'nin sülüs ve nesih ile yazılmış eserleri, bulundukları yerler belirtilerek özel koleksiyon, müzâyede, kütüphane ve müzelerden ulaşılabilenler ekler bölümünde bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışması boyunca yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hüsrev Subaşı'na, Osmanlıca metin çevirilerinde yardımcı olan Nihal Metin'e, katkıları dolayısı ile Ülkü Zeynep Çakırca ve Süleyman b. Muhammed El-Cuheynî'ye, bilhassa sevgili anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul/Kandilli 2015 **Shady EİD**

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xii
GİRİŞ 1

I. BÖLÜM
HATTAT ŞEKERZÂDE MEHMED EFENDİ

A) HAYATI 5
1. Doğumu 5
2. Tahsili 5
3. Memuriyeti 5
4. Ölümü 7
B) HOCALARI 9
1. İbrahim Kırımî 9
2. Yedikuleli Seyyid Abdullah 9
C) TALEBELERİ 12
1. Şekerzâde Feyzullah Sermed 12
2. Mevlevî Derviş İbrahim Dâimî 16
3. Abdullah Âbid 17
4. Seyyid İbrahim b. Musa 17
5. Berberzâde Mehmed Said 17
6. Muhammad b. Osman 19
7. Kuyumcuzâde Ahmet Efendi 19
8. Haseki Seyyit Mehmet Hilmi Ağa 19

9. Ebezâde Sait Efendi 20
10. Bağdatlı İsmail Efendi 20
11. Kadızâde Seyyid Mustafa Hâşimî 23
12. Abdullah Edirnevî 26
13. Seyyid Ömer b. Abdulkâdir (Konyalı) 28
14. Derviş Muhammed Hindîzâde 28
15. Ali Efendi b. Muhammed el-Kayserî 28
16. Derviş Süleyman b. Muhammed Hâc Halîl 28
17. Diğer Öğrencileri 28
C) ESERELERİ 33

II. BÖLÜM
OSMANLI'DA İLK MATBÛ KUR'ÂN-I KERÎM: ŞEKERZÂDE MUSHAFI

A) Osmanlı'ların Kur'ân-ı Kerim'e Hürmeti ve İlk Matbu Mushaf 34
1. Osmanlıda Matbû Kur'ân-ı Kerîm'in Ortaya Çıkışı 35
a) Kur'an'ın Basımı Gerekteren Sebepler 36
b) Ahmed Cevdet Paşa'nın Mushaf Tab'ına Dair Görüşleri 36
c) Ahmet Cevdet Paşa 37
2. İlk Matbu Osmanlı Mushafı Şekerzâde'nin Hangi Mushafıdır? 39

B) Şekerzâde'nin Mushafları ile Matbu Mushaf 44
1. Şekerzâde Tarafından Yazılan Mushaflar 44
a) TİEM Nüshası 51
b) Medine Nüshası 56
c) Süleymaniye Nüshası 59
2. Matbu Süleymaniye Nüsahasının Teknik ve Estetik Özellikleri 65
a) Hat Üslübü 65
b) Satır Sistemi 68

c) Şekerzâde ve Hocası Yedikuleli Seyyid Abdullah'ın Fâtiha'ları Üzerinden Kıyaslanması 72

SONUÇ 77
KAYNAKÇA 78
DİZİN 80
EKLER 82
1. KATALOĞU (ESERLERIN) 83
a) Mushaf-ı Şerifler 83
b) Sülüs ve Nesh Kıt'alar 83
2. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİNDEKİ VESİKALAR 104
3. ESERLER 120

KISATLMALAR

a.mlf. : Aynı müellif

agd : Adı geçen dosya

age : Adı geçen eser

agm : Adı geçen makale

b. : Bin, İbn

bkz. : Bakınız

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

c. : Cilt

çev. : Çeviren

Ef. : Efendi

h. : Hicrî

haz. : Hazırlayan

HSMH : Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar

IRCICA : İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

İSAM : İslam Araştırmalar Merkezi

İÜK : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

KA.Ktp. : Kral Abdu'l-Aziz Kütüphanesi (Medine)

Ktp. : Kütüphane

m. : Miladî

nr. : Numara, numarası

nşr. : Neşreden

ö. : Ölümü

s. : Sayfa

sa. : Sayı

SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
SSM	: Sabancı Müzesi
TBMM Ktp.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
TİEM	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi
trc	: Tercüme
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
var.	: Varak, yaprak

GİRİŞ

"Yazmak, çizmek ve alamet koymak" anlamlarındaki Arapça hat mastarından türeyen ve "yazı, çizgi, çığır, yol" gibi anlamlara gelen hat kelimesi, terim olarak "Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı" anlamında kullanılmıştır.

İslâmiyet öncesi döneme ait Arapça kitabeler üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde Fenikelilere dayandığı anlaşılan yazı sistemi, Nabat kavminden Araplara geçmiştir. Nabati yazıdan Arap yazısına geçiş miladî IV. ve V. yüzyılda olmuştur.[1] Bu yazının, Cahiliye döneminde farklı karakterde iki üslûbu olduğu ve bunların "cezm" ve "meşk" diye adlandırıldığı rivayet olunmuştur. Risalet sonrasında Kur'ân'ı daha güzel yazma gayreti neticesinde bir asır içinde hat, bir sanat alanı seviyesine yükselmiştir.[2]

Cahiliye döneminde, farklı hat sanatları kullanılmaktaydı. Öyle ki Mekke ve Medine'de kullanılan yazı stilleri birbirinden farklıydı. Bundan dolayı Mekke'deki yazıya Mekkî, Medine'dekilere Medenî denilmiştir. Hattatların pîri kabul edilen Hz. Ali'nin Kûfe'yi merkez yapmasından sonra kûfî adını alan hat, zamanla Emevî, Abbâsî ve hatta Selçuklu dönemlerini de içine alan geniş bir zaman diliminde, bölgelere göre farklılıklar arzederek kullanılmaya başlamıştır.[3]

Hat sanatının asıl gelişimi, daha çok yumuşak ve yuvarlak karakterli yazı üzerinde olmuştur. Bu gelişme en belirgin şekilde Emeviler döneminde görülür. Tarihte ilk defa hattat ünvanı ile karşımıza çıkan kişi Kutbetü'l-Muharrir'dir (ö.771). Kutbe, Arap hattını sanat olarak geliştiren ilk kişi olmanın yanı sıra, kendinden sonra gelen büyük hattatlar silsilesinin başı olarak kabul edilir.

O dönemde, hattın zirveye ulaşmasında katkısı olan önemli isimlerden biri de meşhur Abbâsî veziri İbn Mukle'dir (273- 329 / 886- 940). Kâğıt ebâdına, kalem kalınlığına ve yazıldığı yere göre adlandırılan mevzun hatlarda bir tasfiye ve tasnif yapan İbn Mukle, artık kûfînin etkisinden kurtulmaya başlayan yazıya yeni bir şekil veren kişi olarak bilinmektedir. Harflerin geometrisini tespit ile nokta, elif ve daireyi standart ölçü kabul ederek, Arap

---

[1] Ali Aktan, "Arap Yazısı'nın Doğuşu, Gelişmesi ve İslam Yazısı Haline Gelmesi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, c. II, sayı: 6 (Ocak 1988), s. 62.

[2] Ali Alparslan, "İslam Yazı Sanatı*", Doğuşundan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed: Kenan Seyithanoğlu, Çağ Yayınları, c. XIV, İstanbul 1993, s. 445-446.

[3] Abdülhamit Tüfekçioğlu, "*Tarihte ve Günümüzde Hat Sanatının Öğretim Metotları*", 2000'li yıllarda Türkiye'de Geleneksel El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 269.

yazısına bir intizâm getirmeye çalışmış ve bu yazının usûl ve kaidelerini ortaya koymuştur.[4] Böylelikle Arapça'da altı kalem, yani altı yazı anlamına gelen "Aklâm-ı Sitte" meydana çıkmıştır.[5] Bunlar; Muhakkak, Reyhanî, Sülüs, Nesih, Tevkî` ve Rikā'dır.[6]

Bu altı çeşit yazı İbn Mukle'den bir asır sonra Bağdat'ta yetişen Arap asıllı Hattat Ali b. Hilal (ö. 423 / 1032) tarafından da gelişme süreci devam ettirimiş ve son olarak İbn'ül-Bevvâb olarak bilinen bu zat, [7] tarafından ''İbn Mukle'' yazısı geliştirilip özel bir üslûba kavuşmuştur.

Ali b. Hilal'den iki asır sonra son Abbâsi halifesi Mûsta'sım Billâh'ın döneminde Yâkut el-Musta'sımî yazıya yeni bir nefes verip kendi zamanına kadar düz olarak kesilen kalemi ilk defa çapraz keserek Aklâm-ı sitte'ye yeni bir tavır kazandırdı ve küçük bir nüânsla çok ciddi bir değişim gerçekleştirdi. Özellikle Muhakkak ve Reyhanî yazıda ortaya koyduğu estetik kurallar, uyum ve ölçü Osmanlı hat sanatının doğuşuna kadar İslâm âleminde ideal örnekler olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bu kişi pek çok öğrencisi olmakla da ün kazanmıştır. Yakut el-Mustasımi, Aklâm-ı sitte'nin her birini öğrettiği altı öğrencisi ile kendisine "Esâtize-i seb'a" (yedi kişinin üstadı) denilmiştir. Bunlardan her biri, bir yazı biçiminde uzmanlaşmanın yanı sıra, diğer çeşitlerde de yazabilcek yeterliliğe sahiptler.

Abbasîlerin siyasî hayatlarının bitişi ile Yâkut'un vefâtından sonra Bağdat sanat merkezi olma özelliğini kaybetmiş, yerini önce Kâhire'ye, daha sonra da İstanbul'a bırakmıştır. Biz burada fazla detaya girmeden Osmanlı dönemini kısaca ele almak istiyoruz, bunu da İbnü'ş-Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman ekolleri üzerinden yapmaya çalışacağız.

Osmanlı Dönemi'nde hat sanatı, İstanbul'un fethiyle hızlı bir şekilde gelişmeye başlamış, İstanbul'a davet edilen birçok sanatkâr sarayın himâye ve teşvikiyle büyük eserler ortaya koymuşlardır. Bunların başında da Şeyh Hamdullah gelir.

Osmanlı Dönemi'nin yeni bir ekol oluşturan önemli hat sanatçılarından olan İbnü'ş-Şeyh Hamdullah, Buhara Türklerinden Şeyh Mustafa Efendi'nin oğludur. Amasya'da doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber tarihçiler 1426 – 1429 olarak kaydederler. Dini ilimleri ve edebi bilgileri devrin meşhur âlimlerinden ve şehzade II. Beyazid'in de hocası olan Hatip Kâsım Efendi'den tahsil etmiş, ileri seviyede Arapça öğrenmiştir. Devrin klasik eğitimi yanında yazı sanatına merak salmış, ilk hocası Sûfî Yahya Çelebizâde Ali Çelebi'nin Fatih Sultan Mehmet'e kâtip olması üzerine, çalışmalarına Hayrettin Halil Çelebi (Hayreddin-i Maraşî, ö. 876 / 1471) ile devam etmiştir. Asıl gelişmesini ise Hayreddin-i Maraşî'nin hocası Abdullah-ı Sayrafî (ö. 742 / 1341) ve onun da hocası olan Yâkût-ı Musta'sımî'nin (ö. 698 / 1298) hat örnekleri üzerinde uzun çalışmalar yaparak sağlamıştır.[8]

---

[4] Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010, s. 22.

[5]. bu yazı grubuna ″şeş Kalem″ de denir. Ayrıca bkz. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri veTerimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, c. I, İstanbul 1983, s. 42.

[6] İbn Mukle hakkında bilgi için bk. Abdülkerim Özaydın, " *İbn Mukle*", DİA, c. XX, İstanbul 1999, s. 211-212.

[7] İbnü'l-Bevvab hakkında bilgi için bk. Muhittin Serin, "*İbnü'l-Bevvab*", DİA, c. XX, İstanbul 1999, s. 534-535.

[8] Şevket Rado, *Türk Hattatları***,** Tifdruk Matbaacılık , İstanbul 1984, s. 50.

Hamdullah Efendinin hayatında yeni bir devrin başlaması, Amasya'da vali olarak vazifesinde bulunan Şehzade II. Beyazide hat hocası olmasıyla olur. kendisinden güzel yazı meşk edip icazetini de alan II. Beyazid, babası Sultan Fatih'in vefâtı üzerine (886 / 1481) tahta geçmek için Amasya'dan ayrılırken onu da İstanbul'a davet etmiştir. Bir müddet sonra İstanbul'a giden Şeyh Hamdullah'a, II. Beyazid'in hocasına olan muhabbeti, ona yakın olmak ve sohbetinde bulunmak istemesiyle sarayda bir oda tahsis edilir ve sarayın baş hattatlığına getirilir. [9]

Şeyh Hamdullah "şeyh" unvanını ok atıcılığından almıştır. Amasya'da başladığı bu ok atıcılığını, İstanbul'da da sürdürür. Okmeydanı'nda ok talimleri yaptığı duyulunca padişah kendisini Ok Meydanı okcucular Tekkesi Şeyhliği'ne (Şeyhu'râmiyân) tayin eder. Üstad ayrıca doğan, şahin ve avında, yüzücülükte ve terzilikte de ustadır. II. Beyazid'in vefâtından sonra inzivaya çekilmiş, talebe yetiştirmek ve müritlerinin mânevi terbiyesi ile meşgul olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın teveccühüne mazhar olsa da yaşlılığını ileri sürerek padişahın istediği Kur'ân'ı yazamamış ve kısa bir süre sonra da vefat ederek (h. 927 / m. 1520) efendi Karacaahmet Mezarlığına defnedilmiştir.

İbnü'ş-Şeyh Hamdullah yazıda kendine has üslubu ile "Kıbletü'l-Küttâb, Kutbu'l-Hattâtîn" olarak anılır. Yazı alanında ciddî bir mesafe kat etmiştir, kendi zamanında ve sonrasında hattatlara kaynak olmuştur . Aklâm-ı sitte'ye bir Türk karakteri kazandırmış olup Osmanlı-Türk hattatlarının olduğu kadar diğer İslâm ülkelerinde de hattatların üstâdı kabul edilmiştir.

Şeyh Hamdullah'ın yazıya katkılarından sonra en belirgin değişikliği Hâfız Osman Efendi yapmıştır. İstanbul'da doğan Hâfız Osman (h. 1052 / m. 1642) Haseki Sultan Camii Müezzini Ali Efendi'nin oğludur. Kur'ân'ı ezberlediği için "hâfız" unvanı alarak meşhur olan hattat, Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın himayesinde yetişmiş ve Şeyh Hamdullah Efendiden sonra aklâm-ı sitte'de en büyük atılımı gerçekleştirmiştir. Önce Derviş Ali'den (ö. 1678), sonra Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'den (ö. 1171/1758) yazı meşk etmiş ve icazetnâme almıştır. Daha sonra Hamdullah Efendinin yazılarının inceliklerine daha derin biçimde vâkıf olabilmek için diğer iki hocası gibi aynı ekola mensup Nefeszâde Seyyid İsmail Efendi'den (ö. 1678) ders almış bu ekolde mükemmel eserler verdikten sonra hocasının vefâtı ile kendi usulünde yazılar yazmaya başlamış ve ortaya yeni bir üslup koymuştur. Hâfız Osman'la yazı sanatı yeni bir yükseliş devrine girmiştir. Devrin hattatları kendisinden ders alıp, onun üslubunu benimsemişlerdir. Elli civarında talebesi kitaplarda kaydedilmiştir. Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi, Hasan Üsküdarî, Sultan III. Ahmet ve Sultan II. Mustafa da onun talebeleri arasındadır. Yazıda açtığı çığırla Şeyh-i Sânî (ikinci şeyh) olarak anılanOsman Efendi [10] zühd ve takvada da ileri olup Sünbül Efendi Dergâhı şeyhi Seyyid Alâeddîn Efendi'den ilim tahsil etmiş ve elli altı yaşında vefat ederek (ö. 1110 /1698) müdavimi olduğu Sünbül Efendi Dergâhı bahçesinde defnedilmiştir. Kırk senelik sanat hayatının ardında 25'in üzerinde Mushaf-ı Şerîf, çok sayıda En'âm-ı Şerîf, Delâil-i Hayrât, yazı kıt'aları, karalamalar, murakka'lar yadigâr bırakmıştır. Kendisinden önce örneğine pek rastlanmayan bir levha formu olan Hilye-i Şerîf'i tertib etmiştir. II. Abdülhamid emriyle yazdığı Kur'ân-ı Kerim

[9] Muhittin Serin, *age* , s. 96.
[10] Muhittin Serin, *age* , s. 97.

basılmış, âhârlı kâğıt üzerine muayyen miktarda basılanı ise devrin nâzırlarına hediye edilmiştir. [11]

Biz bu tez çalışmamızda Şekerzâde Mehmet Efendi'nin hayatını, eserlerini ve hat sanatına yapmış olduğu tesiri ele almaya çalışacağız. onu seçme sebebimiz ise şahsı ve sanatı hakkında hiçbir çalışmanın yapılmamış olmasıdır diye biliriz. Zira kendisi Osmanlı İmparatorluğu'nda basılan ilk matbu Kur'ân-ı Kerim'in hattatıdır. İkinci sebep ise, üslubunun güzelliğidir. Hat sanatı tarihinin köşe taşları olarak kabul edebileceğimiz bu iki büyük şahsiyete değinmemizin sebebi ise Şekerzâde'nin, Şeyh Hamdullah'ı ve Hafız Osman'ı Kur'an kitabetinde taklid etmiş olmasıdır.

Çalışmamızda Şekerzâde Mehmet Efendi'nin hayatını ve eserlerini incelerken, tantımla birlikte kıyaslamalarda da bulnuldu. Tezi hazırlama sürecinde önceden üzerinde çalışılmamış bir konu olma hasebiyle birçok sıkıntılarla karşılaştık. Kaynak sıkıntısı, mevcut kaynak ve eserlere ulaşma güçlüğü ve bilgi edinebilme izni gibi faktörler bunların başında gelmektedir. Birçok saray, müze ve kütüphanelerde restorasyon ve sayım çalışmalarının olması, eserlerin henüz dijital ortama yükleme çalışmalarının bitmemesi ve eser etiketlerindeki yanlış bilgilerin yanlış eserlere yönlendirmesi sonucu zaman kaybı yaratması da karşılaşılan güçlükler arasındadır. Ayrıca ülkemdeki savaş sebebiyle yaşadığım maddî manevî sıkıntıların yanında, yaralıların Türkiye'ye naklinde etkin bir rol almak zorunda olduğum ve sık sık Suriye'ye gitmek durumunda kaldığımdan zaman zaman giriş çıkışların kapatılması sebebiyle planladığımdan daha uzun sürede Türkiye'ye dönebilemem de çalışmamın uzamasına sebep olmuştur.

[11] Şevket Rado, *Türk Hattatları*, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul 1982, s. 61.

I. BÖLÜM

HATTAT ŞEKERZÂDE MEHMED EFENDİ

A) HAYATI

1. Doğumu

Şekerzâde Mehmet Efendi Osmanlı hattatı olup Manisa'da doğmuştur. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Abdurrahman Efendi Manisa'da şeker satıcılığı yaptığından dolayı kendisi şeker satanın oğlu anlamında *"Şekercizâde"* ismiyle anılmış, bu şekilde meşhur olmuştur. Ama her ne kadar kendisine atfedilen birçok sıfat olsa da o, *Şekerzâde*'yi tercih etmiş ve imza olarak bu ismi kullanmıştır. [12]

2. Tahsili

Şekerzâde Mehmet Efendi ilim tahsili için Manisa'dan İstanbul'a geldiğinde zamanın saygı gören ilim erbabından klasik eğitimini tamamladı ayrıca hat sanatına da merak duyan muhammed efendi önce İbrahim Kırımî'den (ö.1150-1737), daha sonra da Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den (ö.1670-1731) Sülüs ve Nesih yazılarını meşkederek icazet almıştır.

3. Memuriyeti

Güçlü bir mukallit olan Şekerzâde, Hasbahçe'nin mensuplarına ve o zamanlar şehzade olan III. Mustafa'ya hat hocalığı yapmış, Ayasofya civarındaki evinde de özel dersler vermiştir. Hâfız Osman'ın bir mushafını Sultan III. Ahmed'in emriyle taklit etmiş (H. 1141, TİEM, Env. 85), padişahın takdirini kazanmış, yine padişahın emri ve yaveri Çavuş Ahmet Efendi'nin sevkiyle Medine'ye, Ravza-i Mutahhare'ye vakfedilmiş olan Şeyh Hamdullah'ın mushafını taklid etmek üzere gönderilmiştir.[13] Bir başka görüşe göre ise Şekerzâde hac

[12] M.Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 86.
[13] Habib, *Hatt ve Hattâtân,* İstanbul 1906, s. 103-104.

vazifesini îfâ etmek istemiş, bunun üzerine padişah orada bulunduğu süre içerisinde Şeyh Hamdullah'ın mushafını taklid ederek bir Kur'ân-ı Kerîm yazmasını emretmiştir.[14]

Burada bir soru geliyor akla: Padişah, İstanbul'da birçok hattatın ve hatta Şeyh Hamdullah'ın bizzat kendisinin yazdığı Kur'ân-ı Kerîm nüshaları mevcutken, bir başka hattatın değil de, neden Şeyh Hamdullah'ın yazdığı bir başka nüshayı ayırmak yerine, Medine'de yazılan Kur'ân-ı Kerîm nüshasını tercih etmiştir. Öncelikle Şeyh Hamdullah'ı seçmesinde bir sebep aramamıza nedan yoktur, kendisi hattatların şeyhi olarak da bilinir. III. Ahmed'ın bilhassa Medine'deki nüshayı tercih etmesinin sebebi ise şöyle olduğunu zekredebiliriz. Bir hattat Medine'ye göndereceği Kur'ân-ı Kerîm'i sanatını en üst noktaya taşıyarak yazmış olmalı. Zaten üst seviyede yazılmış nüshayı taklit ederken, hattatın şehrin ve Peygamber Efendimizin ruhaniyetinden istifade ederek hazırlamış olduğu düşünülebilir.[15]

Şekerzâde, hac vazifesini îfâ edip, Şeyh Hamdullah'ın Kur'ân-ı Kerîm nüshasını taklitle yeni bir nüsha ve bir de Delâilü'l-Hayrât'ı yazarak İstanbul'a dönmüştür. Fakat döndüğünde tahtta I. Mahmud bulunmaktadır. Yazdığı nüshanın tezhip ve cildini yaptırarak yeni padişaha takdim etmiştir. Şu anda Medine'de Melik Abdülaziz Kütüphanesi'nde bulunmakta olan bu nüsha üzerinde kendi el yazısı ile Hicri 1142 tarihi not düşülmüştür. Padişah bu eseri çok beğenmiş, Mushaf'ı kütüphanesine koymuş, yeni bir nüsha yazmasını emretmiştir. Şu anda Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan bu nüshanın tarihi de Hicrî 1146'dır. Kısa zamanda bu Mushaf'ı yazarak padişahın pek çok ihsanına nâil olmuş ve ibtidâ-ı hariç rütbesi (medreselerde ilmî rütbedeki ilk yükseliş derecesi) 1143 yılı ortalarında Şekerzâde'ye İstanbul Rüûs-ı Hümâyunluğu ve Topkapı Sarayı'nda Bostaniyân-ı Hâssa'da hat hocalığı vazifesi kendisine tevdi edilmiştir.[16]

Süleymaniye Kütüphanesi'nde Yeni Cami kitapları arasında 3 no ile kayıtlı Osmanlı'da resmi ilk matbu Kur'ân, sanılanın aksine Medine'de yazılmış olan nüsha değil, üçüncü bölümde detaylı bir şekilde değineceğimiz üzere İstanbul'da yazılmış olan bu Kur'ân'dır. Medine'de kaldığı süre için kaynaklarda muhtelif görüşler belirtilmiştir. Kimi kaynaklarda bir sene, kimi kaynaklarda birkaç sene kaldığı ileri sürülmüştür. h. 1141'de Hâfız Osman'ı taklit ettiği Kur'ân ile h. 1142 tarihli Hamdullah Efendi taklidi nüsha arasında geçen süreden en az bir senede bir Kur'ân yazdığını tespit edilebilmektedir. Böylece h. 1142 tarihli Kur'ân'ı padişaha h. 1145'te sunmuş olsa h. 1146'da yeni bir nüsha yazmış olma ihtimali bulunmaktadır. Medine'de kaldığı süre için de bir ila üç sene arasında sınır çizmek mümkündür.[17]

[14] Bk. Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010, s. 143-145;Ayrıca bk. Müstakimzâde Süleyman Sadeddin , *Tuhfe-i Hattâtîn*, nşr. İbnülemin M. Kemâl İnal, İstanbul 1928, s. 419-420.

[15] Suyolcuzâde M. Necip , *Devhatü'l-Küttâb*, nşr. Kilisli Muallim Rifat, İstanbul 1942, s. 68.

[16] Muhittin Serin, *age*, s. 145.

[17] Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *age*, s. 419-420.

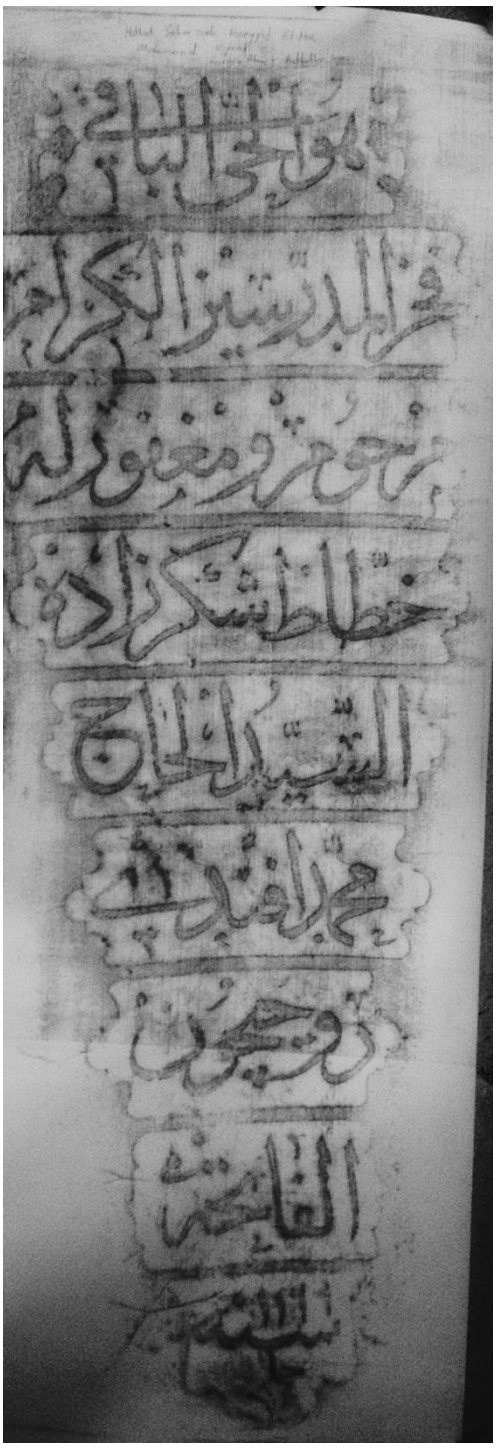
4. Ölümü

Ömrünün kalanını İstanbul'da geçiren Şekerzâde, en çok sülüs ve nesihle Kur'ân nüshaları, kıt'alar, murakka'lar, En'am-ı şerîf ve Delâilü'l-hayrât'lar yazmış, birçok da talebe yetiştirerek hat sanatına büyük hizmette bulunmuştur. Cemaziyelevvel 1166 / Mart 1753'te vefat eden Şekerzâde, bugün "Hattatlar Sofası" olarak anılan, Karacaahmet kabristanında İbnü'ş-şeyh Hamdullah Efendinin ayak ucunda medfun bulunmaktadır.[18] (Bk. resim : 1-2)

[18] İsmet Fındıklılı, *Tekmiletü'ş-Şekāik*, (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, c. V, s. 218-220.

Resim 1. Karacaahmed'te Şekerzade'nin mezar taşı

Resim 2. Şekerzâde'nin mezar taşının kâlıbı

B) HOCALARI

1. İbrahim Kırımî (ö.1150-1737)

Hattat Kırımî İbrahim Efendi hakkında Suyolcuzâde Muhamed Efendi'nin H. 1028 (1619) talebelerinden Hocazâde Mehmet'ten (ö. 1695) icâzetli olduğu hususu dışında bir bilgiye ulaşılamadı. Suyolcuzâde'nin aynı zamanda Hâfız Osman Efendi'nin hocası olması önemli bir bilgidir.

2. Yedikuleli Seyyid Abdullah (ö.1670-1731)

İstanbul'un Yedikule semtinde doğduğu için Yedikuleli lâkabıyla tanınan Abdullah Efendi, hem anne hem baba tarafından nesebi Hz. Peygambere'e dayandığı için imzalarında "Seyyid" kelimesini kullanır. Babası Yedikule'deki İmrahor Camii imamı Seyyid Hasan el-Hâşimî'dir. Hâfızlığını ve tahsilini babasının yanında bitiren Abdullah Efendi'nin ilk hat hocası da babası olmuştur. Daha sonra 17 yaşında Hâfız Osman'dan aklam-ı sitteyi meşk etmeye başlamış, kırk ay gibi kısa bir sürede icazetini almıştır. Hâfız Osman'ın (1098/1686-87) en önde gelen talebesi olan Seyyid Abdullah Efendi, bilhassa nesih hattında üstadı seviyesine erişmiştir. Hatta bu sebeple Hâfız Osman'ı bir ahbabına takdim ederken "benden güzel yazar" diye tanıttığı da vakidir. [19]

III. Ahmed'in alakasına mazhar olan Abdullah Efendi, Şahazâde Mustafa Efendi'den boşalan Saray-ı Cedîd hocalığına tayin edilir, Ayrıca 24 Kur'ân yazmıştır ki bunlardan padişahın emri ile iki Kur'ân-ı Kerîm yazılmış,[20] üç tanesi İÜ Kütüphanesi'nde (A. 6543),(A. 6582), (A. 6574) bulunmaktadır.[21]

Abdullah Efendi, babasının vefâtıyla İmrahor Camiine imam olmuş ve bu vazifeyi ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür. Aynı zamanda Halvetiye tarikatı mensubu olan Abdullah Efendi'nin eserleri arasında, ekserisi Ruganî Ali Üsküdârî tarafından tezhip edilen yirmi dört Mushaf-ı Şerîf, padişah için istinsah ettiği Osmanzâde Tâib Efendi'nin Meşârik-i Şerîf tercümesi, bin kadar en'âm, evrâd, kıt'a ve Hilye-i Şerîf bulunmaktadır. Bu eserlerin çoğu Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne vakfedilmiştir. Eserlerinin bulunduğu diğer müze ve kütüphaneler arasında Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi,

[19] Habib, *Hatt ve Hattâtân* , Matbaa-yi Ebüzziya, İstanbul 1906, s. 139.
[20] M.Uğur Derman, ″Sultan Üçüncü Ahmed'in Yazdırdığı Mushaf″, *Kültür ve Sanat*, İstanbul 1988, sa. l, s. 70-74.
[21] Müstakimzâde Süleyman Sadeddin ,*a.g.e.* İstanbul 1928, s. 269-270.

Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Kahire Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye ve Michigan Üniversitesi Kütüphanesi'dir. [22]

Eğrikapılı Mehmed Râsim ve Şekerzâde Mehmet Efendi başta olmak üzere birçok hattat yetiştirmiştir. Hem babası Seyyid Hasan Haşimî (?-1687), hem oğlu Seyyid Abdülhalîm Hasîb (m. 1705-1759) ve torunu Seyyid Mehmed Said'in (1739-1758) hattat olmasıyla, bu aile hat sanatını dört nesil boyunca sürdürmüştür. Kaynakların bildirdiğine göre altmış üç yaşlarında vefat etmiş ve Eyüp'te Şah Sultan Camii karşısındaki mezarlığa, ebeveyninin yanına defnedilmiştir (ö. 1144/1731). [23]

Resim 3. Seyyid Abdullah'ın Sülüs, Nesih Koltuklu Kıt'ası, Hadîs-i Şerîf (İÜK. A. Nr. 6474)

[22] Suyolcuzâde Mehmed Necîb, *Devhatü'l-Küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942, s. 59.
[23] R. Ekrem Koçu, "Abdullah Efendi", İstanbul, Ansiklopedisi, c. I, s. 42.

Resim 4. Seyyid Abdullah'ın Sülüs-Nesih Kıt'ası, Hadîs-i Şerîf (SSM 110-0141-YSA)

C) TALEBELERİ

Şekerzâde bir yandan sanatını icra ederken bir yandan da öğrenci yetiştirmiş ve hat sanatına önemli sanatçılar kazandırmıştır şimdi bunları birer başlık altında kısa bilgilrle tanıtalım

1. Şekerzâde Feyzullah Sermed (ö. 1787)

Aslen Manisalı bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğmuştur babası ise Şekerzâde Mehmed Efendi.[24] Şekerzâde Mehmed efendi'nin çoçuğıyla olmakla beraber aynı zamanda ilk talebesi olup kendisiyle imzada aynı isim taşıyan Şekerzâde Feyzullah Serrmed'dir. İyi bir matematikçi özellikle cebir ilminde bıraktığı kayda değer eserlerle adından söz ettiren sağlam bir hattat ve şair; Temel eğitimini babasından almış; bu sırada ondan sülüs ve nesih hatlarını meşketmiş; icâzetini ise Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendiden aldı. Daha sonra Mustafa Sıdkı Efendi'nin matematik derslerine devam etti. Bostancı Ocağı'nda hat hocalığı yapmıştır.[25] Osmanlı'da logaritma alanında ilk müstakil kitabı kaleme alan Şekerzâde çalışmalarında bir yandan klasik matematik geleneğini sürdürürken bir yandan da hocası Mustafa Sıdkı ile başlayan modern matematiğin ikinci temsilcisi olarak tanınmaktadır. Astronomi ve matematiğin yanı sıra diğer aklî ve naklî ilimlerle de ilgilenmiştir. Ayrıca onun şair ve mûsikişinas olduğu da bilinmektedir. 1777'de Selânik Kadılığı'na tayin edilen Şekerzâde Feyzullah Efendi,[26] kaynaklarda açıklanmayan bir sebeple bu görevinden uzaklaştırılmışken 22 Muharrem 1202 (3 Kasım 1787) tarihinde vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'nda Şeyh Hamdullah Efendi'nin kabrinin bulunduğu kesimde babasının yanına defin edilmiştir.

Onun farklı dallarda birçok te'lifleri bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

a) **Maksadeyn fî halli'n-nisbeteyn** (Kandilli Rasathânesi Ktp., nr. 209; Süleymaniye Ktp., Giresun, nr. 177).
b) **Emsiletü't-Telhîs li'bni'l-Bennâ ve'l-Hâvî li'bni'l-Hâim** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3150/ 2).
c) **Kenzü'd-Dekâ'ik** (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 989/16).
d) **El-Yevâkit fî beyâni'l-mevâkit** (Ezheriyye [Hâtim 340], nr. 34496/1).
e) **Mukantarat Cetveli** (Kandilli Rasathânesi Ktp., nr. 370).
f) **Dîvân-ı Sermed** (TSMK, Hazine, nr. 890). Eserin Sultan Abdülaziz döneminde basılmıştır.

Şekerzâde Feyzullah bu eserlerinin yanı sıra Bahâeddin Âmilî'ye ait Hulâsatü'l-Hisâb adlı kitabın cebir bölümünün Muhammed adlı bir matematikçi tarafından yapılan el-Verdiyye fi'l-Cebr ve'l-Mukâbele isimli manzum şerhine bir takriz yazmış, İbnü'l-Bennâ'nın Telhîsu A'mâli'l-Hisâb'ı ile Süleymaniye kütüphanesinde bir mecmuada yer alan (Yazma Bağışlar, nr. 1347) Kalesâdî, Ebü'l-Vefâ el-Bûzcânî ve Ahmed b. Hüseyin el-Ahvâzî'ye ait bazı eserleri, ayrıca Yanyalı Mehmed Es'ad'ın el-Kütübü's-Semâniyye'sini (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 414) istinsah etmiş, Cemâleddin Aksarâyî'nin Hallü'l-Mûcez adlı eserinin fihristini hazırlamıştır (Feridun Nafiz Uzluk Ktp., nr. 6813).

---

[24] Müstakimzâde Süleyman Sadeddin , *Tuhfe-i Hattâtîn* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 360-361, 419-420.
[25] Muhittin Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, , *Kubbealtı Neşriyat*, İstanbul 2010, s. 143-145.
[26] Salim Aydüz, "Feyzullah Sermed (Şekerzâde)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. I, s. 460-461.

Resim 5. Şekerzâde Feyzullah Efendi tarfından yazılan Mushafı Şerifin serlevhası (İÜK, A. 4554 – var. 1b)

Resim 6. Şekerzâde Feyzullah Efendi Mushafında Bakare sûresi
(İÜK, A. 4554 – var. 2a)

Resim 7.
Şekerzâde Feyzullah'ın Mushafında ketebe sayfası
(İÜK, A. 4554 – var. 343b)

Resim 8.
Aynı Mushafın sonunda Mesed, İhlas ve Felek sûreleri
(İÜK. A. 4554 – var. 344a)

2. Mevlevî Derviş İbrahim Dâimî (ö. 1756)

İbrahim Dâimî, eski sadrazamlardan Hekimbaşızâde Ali Paşa'nın maiyetinde bulunan Ahmet Ağa'nin azad ettiği kölelerdendir. Mevlevî tarikatına mensuptu. Sülüs ve nesihte hocası Şekerzâde Mehmet Efendi'dir. Galata Sarayı'nda kâtip iken hizmetkârları eğitmek üzere Yeni Saray'a nakledilmiştir (h.1171 / m.1757)'da vefât etti ve karacaahmed kabristanında Hattatlar sofasın'da üstâdı civarinda defnedilmiştir. Ayasofya Camii'nde, kütüphane önünde okunsun diye Haremeyn-i Şerîfeyn nâzırı maktul Beşir Ağa'nın vakfettiği Kur'ân cüzleri, bu zatın yazısıyladır.[27]

Resim 9. İbrahim Dâimî'nın yazdığı Delâilü'l-Hayrât'ın ilk sayfaları (SSM103-0294)

[27] Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul 1984, s. 158.

3. Abdullah Âbid Efendi (ö. 1769)

İstanbullu'dur. Sülüs ve nesihi Şekerzâde Seyyid Mehmet Efendi'den öğrenmiştir. Numan Enis Efendi'den de diğer muhtelif yazıları tahsil etmiştir. Önce Amedci, sonra kâtiplerin başı olmuş, birçok defa Defter-i Hâkan eminliği yapmış, sultanın tuğra çekicisi olmuştur. İsakçı'da iken (h. 1183/ m. 1769) de orada vefat etmiştir.[28]

4. Seyyid İbrahim b. Musa (ö. 1787)

Köstendil civarında Edirne Palankası denilen kasabadandır. Sülüs ve neshi Şekerzâde Seyyid Mehmet Efendi'den tahsil edip icazet almış ve sanat hayatı boyunca birçok Kur'an-ı Kerîm yazmaya muvaffak olmuştur. Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin Efendi, *Tuhfe'yi Hattâtîn* yazdığı sıralarda h. 1202 (m. 1787)'de Seyyid İbrahim Efendi, Kandilli'de Sultan II. Mahmud'un yaptırdığı camide imamlık yapmıştır. h.1159 (m.1746) tarihinde yazdığı küçük boy bir Kur'ân-ı Kerîminin görüldüğünü, bunun Resm-i Osmanî ile yazılmış olduğunu Ekrem Hakkı Bey'in söylediğini zikreder. Ölümü (h. 1202 -M. 1787) tarihinden sonradır.[29]

5. Berberzâde Mehmed Said Efendi (ö.1778)

İstanbul'da doğan Mehmed Said Efendi, Mahmut Paşa Çarşısı'ndaki Ahmed isimli bir berberin oğlu olduğu için bu lakabla anılır. Kendisi de bu berber dükkanının üstündeki küçük odada otururmuştur. Hüsn-i hattı Şekerzâde Mehmed Efendi'den meşkederek icâzet almış; sonra da yeni nesillere hat öğretmekle meşgul olmuştur. Tuhfe müellifi Müstakimzâde Berberzâde'yi kendisi gibi sakalı seyrek, bünyesi cılız bir şahıs olarak tanıtmaktadır. Akranları arasında mesleki üstünlüğü kabul edilen Mehmed Said Efendi, daha sonra bir medreseye hat hocalığıyla dahil olmuş, 1192/1778'de vefât etmiştir, kabri ise maalesef bilinmemektedir. Kendisine ait Zilhicce h. 1160'ta nesihle yazılmış bir Kur'ân nüshası İrlanda Chester Beatty Müzesinde 1567 numarada kayıtlıdır.[30] Talebelerinden Mehmed Şakir'in (ö. 1834) yazdığı bir Delâilü'l-Hayrât Sakıp Sabancı Müzesinde 103 – 0180 numarada kayıtlıdır.

[28] Şevket Rado, Türk Hattatlan, İstanbul 1982, s. 171.
[29] Şevket Rado, *age*. İstanbul 1982, s. 180.
[30] M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, Sabancı Müzesi , İstanbul 2002, s. 118.

Resim 10. Berberzâde Mehmed Said Efendi'nin Sülüs-Nesih kıt'ası (SSM NO. 110-0153)

Resim 11. Berberzâde Mehmed Said Efendi'nin bir başka Sülüs- Nesih kıt'ası (SSM NO. 110-0139)

Resim 12. Berberzâdeden bir başka Sülüs-Nesih kıt'ası (SSM NO. 110-0148)

6. Muhammed b. Osman

Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin Emanet Hazinesi bölümünde1700 E.H. 589 numarada kayıtlı Nesihle yazılmış bir eserine rastlanmıştır, doğum ve ölüm tarihleri ,memleketi gibi konularda bir bilgiye ulaşılamamıştır

7. Kuyumcuzâde Ahmed Efendi (ö. 1775)

Kuyumcuzâde Ahmed Efendi Üsküdarlı'dır. Tanıyanlar onu sadece *"Kuyumcuzâde"* diye anarlar. Üsküdar'da Valide Sultan Camii'nin baş müezzinlerinden biridir. Musikî ile ilgilenmiştir. Hattı Şekerzâde Seyyid Mehmed Efendi'den öğrenip icâzet almıştır. Mihrişah Sultan Camii'nde çocuklara ders vermeye memur edilmiştir ve h. 1189'te (m. 1775'te) vefat etmiştir.[31] Eserleri ve nerde medfun oldüğü hususunda bilgiye ulaşılamamıştır .

8. Haseki Seyyid Mehmet Hilmi Ağa

Haseki Seyyid Mehmet Hilmi Ağa hakkında bildiğimiz Yeniçerikışlası Camii imamı Hacı Mustafa Efendi ve Yazıcızâde Seyyid Hâfız Mustafa Efendilerin bu zatın öğrencileri olduğu ile sınırlıdır. Şevket Rado kayıt ettiğine göre, Yazıcızâde Seyyid Hâfız Mustafa Efendinin de üç talebesini zikredebilmektedir. Arapzâde Mehmet Sâdullah Efendi, Seyyid Mehmet Râşit Efendi, Mustafa Behçet Efendi.[32]

[31] Şevket RADO, *age.* s. 172.
[32] Şevket RADO, *age.* s. 282.

Resim 13. Yazıcızâde Seyyid Mustafa Efendi'nın Sülüs-Nesih Kıt'ası (Nurullah Özdem Digital Koleksiyonu)

9. Ebezâde Sait Efendi

Ebezâde Sait Efendi'nin bilinen üç talebesi vardır**.** Halepli Seyyid Mustafa Ağa, Eyüplü Türbedâr Emin Efendi ve yazıcı kahyâsı Aziz Ali Efendi'dir.[33]

10. Bağdatlı İsmail Efendi (ö. 1775)

Bağdad'ın Osmanlı toprağı olduğu siralar, bu latîf şehirde doğan İsmail Efendi'nin lâkâbı Dizdarzâde, baba adı Mustafa'dır. Kardeşi İbrahim'le birlikte hüsn-i hatta merâk sarıp, bir sebeble Bağdad'a gelmiş ve burada kalmış olan Şekerzâde'nin talebesı Merzifonlu Seyyid Mehmed Hilmi'den *aklâm-ı sitte* öğrenmiş ve icazetnâmesini de İstanbul gelerek bizzat Şekerzâde'den almıştır. İstanbul'a gelince burada Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi'ye devâm ederek, sanatını ileri götürmüşdür. Enverî mahlasinin kendisine burada mı, Bağdad'ta mı verildiği bilinmemektedir.

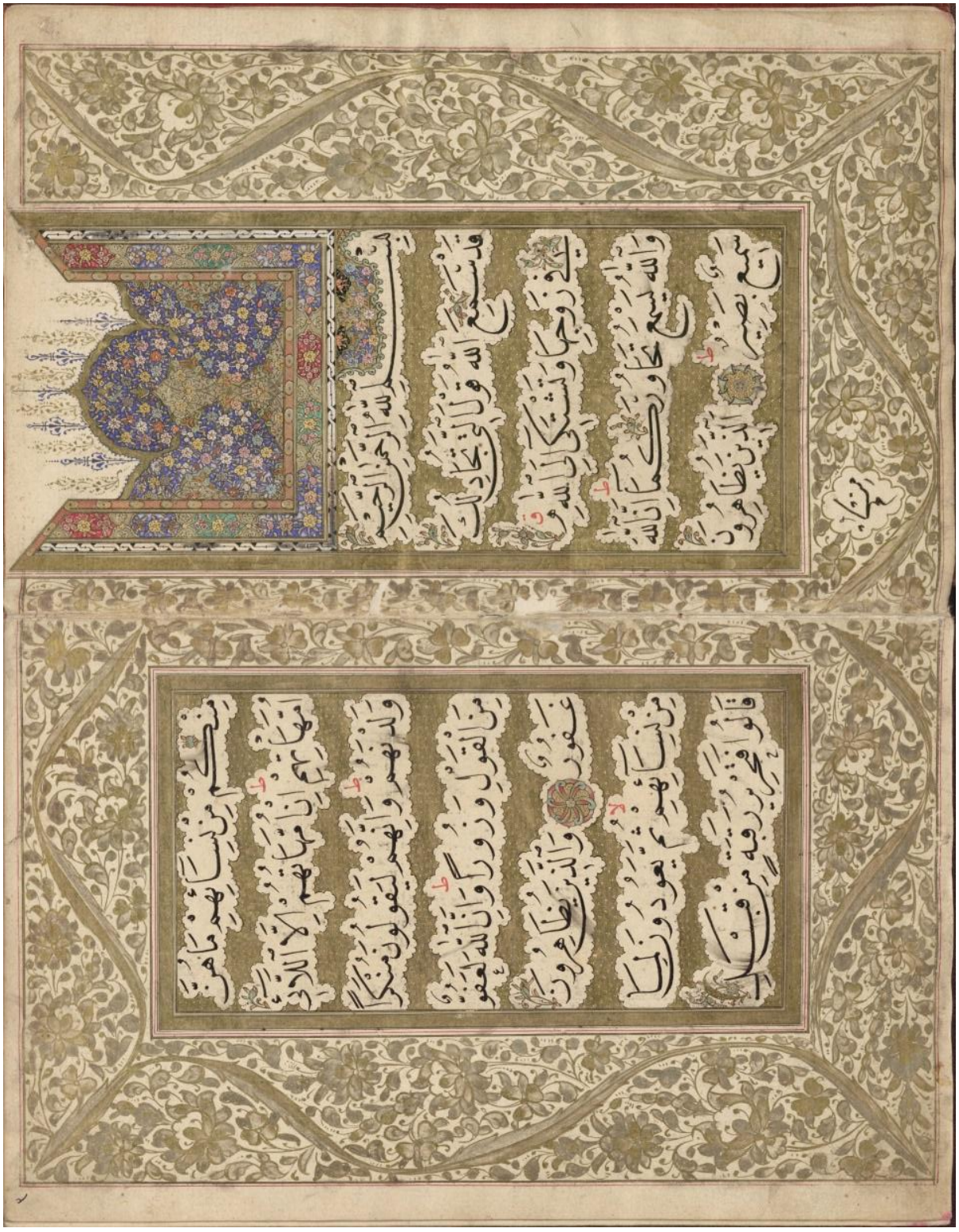
Yaşlanana kadar, Bâyezid'de edindiği bir mekanda hat ile meşguliyetini sürdürmüş olan İsmail Bağdadî, Receb 1189'te (m. Eylül 1775) vefat edince, Karacaahmed'de Şeyh Hamdullah'in kabrine komşu bir yere defn edilmiştir. Ancak ne yazık ki kabri bugün belirsizdir.[34] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesı'nde iki eseri mevcuttur. Birincisi H. 001170'de kayıtlı, h. 1157'de sülüs ve nesihle yazılmış bir kıt'adır ki, bu da

[33] Şevket RADO, *age*. s. 282.
[34] M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, Sabancı Müzesi ,İstanbul 2002, s. 116.

Şekerzâde'den icâzet aldığı eserdir.(Bk. Resim 14) İkincisi Kur'ân'dan Mücâdele Sûresi'ni nesihle yazdığı eserdir. A 6764 numarada kayıtlı bulunmaktadır. (Bk. Resim 15)

Resim 14. Bağdatlı İsmail Efendi'nin Şekerzâde Mehmed Efendi'den aldığı icazetname (İÜK-H 001170)

Resim 15. Bağdatlı İsmail Efendi'nin hattıyla Mücâdele Sûresi'nden birinci sayfa (IÜK A 6764-0003)

11. Kadızâde Seyyid Mustafa Hâşimî

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesında Yâsin-i Şerîf sûresinden Kur'ân'ın sonuna kadar nesih hattıyla yazdığı h. 1186 tarihli bir eser A 6766 numarada kayıtlıdır. Ketebe sayfasında Şekerzâde'nin talebelerinden olduğunu belirtmiştir.

Resim 16. Kadızâde'nin Yasin-İ Şerîfi Serlevhası (İÜK., A. 6766,var. 1b)

الأذقان فهم مقمحون وجعلنا
من بين أيديهم سدا ومن خلفهم سدا
فأغشيناهم فهم لا يبصرون وسواء
عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون
إنما تنذر من اتبع الذكر وخشي
الرحمن بالغيب فبشره بمغفرة وأجر
كريم إنا نحن نحي الموتى ونكتب
ما قدموا وآثارهم وكل شيء أحصيناه
في إمام مبين واضرب لهم مثلا
أصحاب القرية إذ جاءها المرسلون
إذ أرسلنا إليهم اثنين فكذبوهما
فعززنا بثالث فقالوا إنا إليكم مرسلون
قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا وما أنزل

Resim 17. Kadızâde'nin Yasin-i Şerîfin ikinci sayfası (İÜK., A. 6766, var. 2a)

Resim 18. Kadızâde'nin ketebe sayfaları (İÜK. A. 6766, var. 160b-var. 161a)

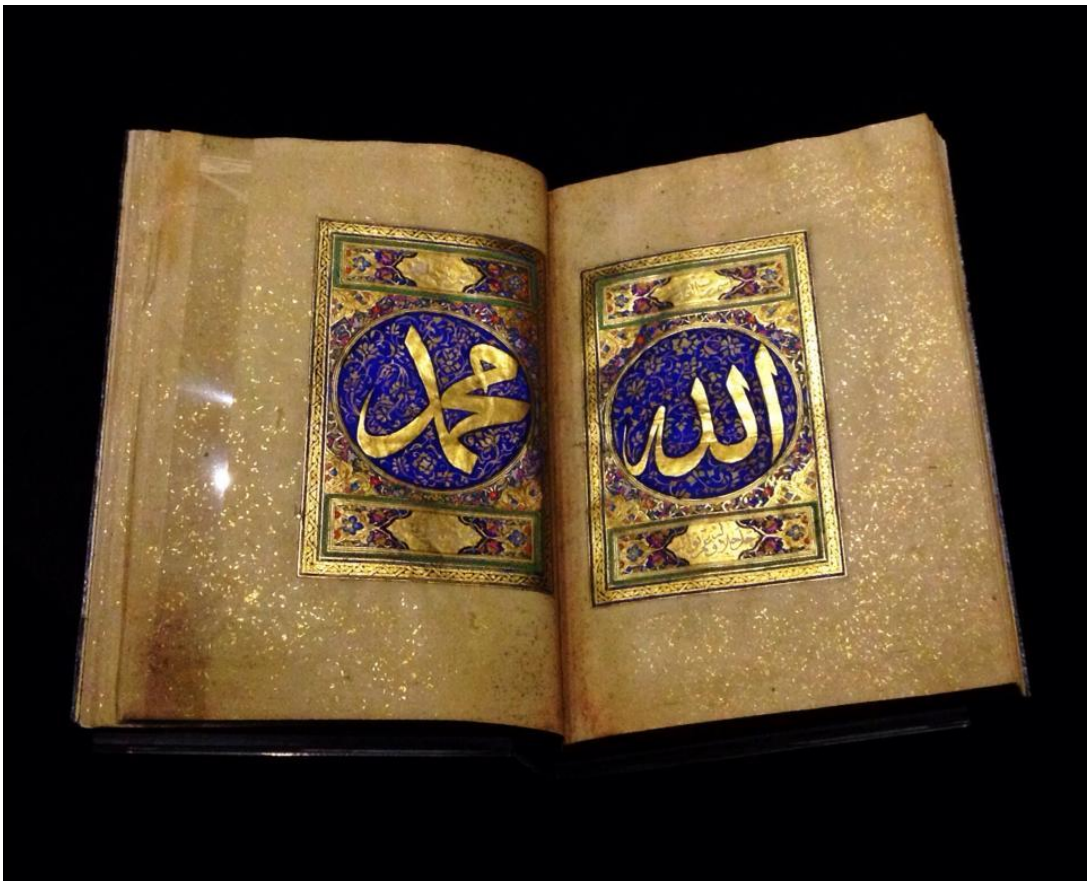
12. Abdullah Edirnevî (ö. 1787)

Edirne'de doğan Abdullah bin İsmail, doğduğu şehrin hattatlarından Şugli Ahmed Dede'den (ö.1140/1728) meşke başlamış, sonra İstanbul'da Şekerzâde Mehmed Efendi'nin öğrencisi olup ondan icâzet almıştır. Ölümü 1201 (m.1787) yılı sonrasıdır.[35]

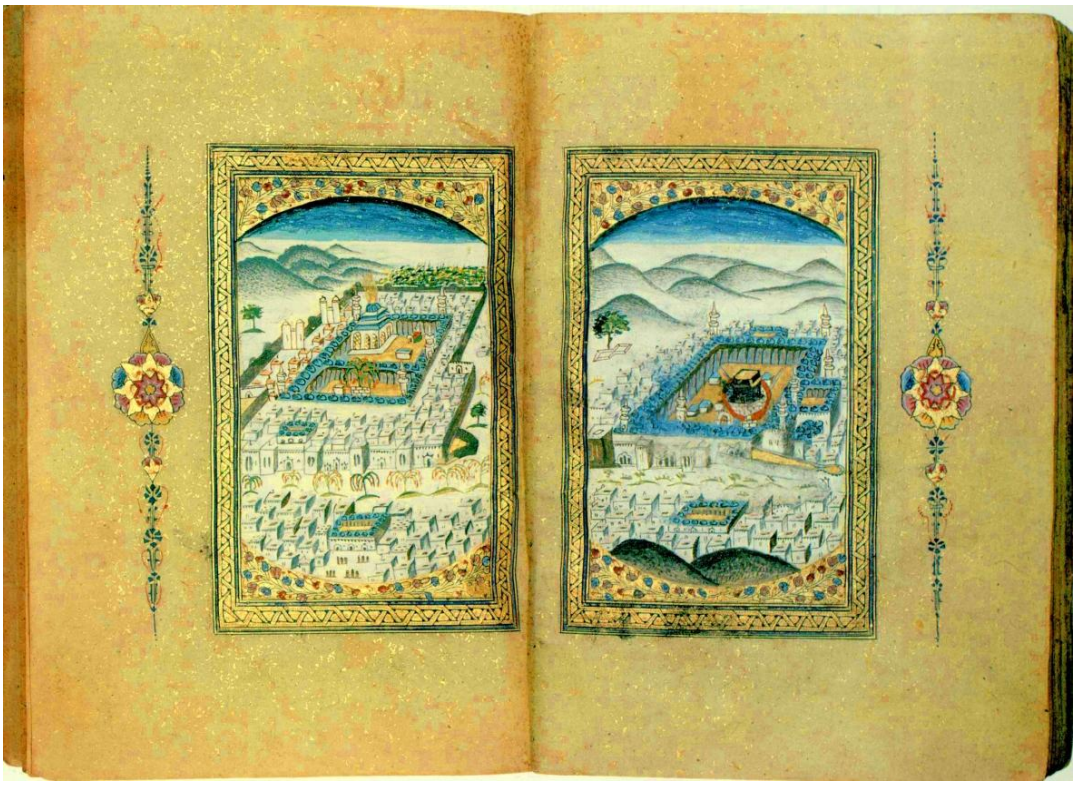

Resim 19. Adullah Edirnevî tarafından yazılmış Mushaf-ı Şerif Serlevhası (SSM 101-0288-AE)

[35] M.Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 122.

Resim 20. Edirnevî'nın En'âm-ı Şerîfi SSM (156-157)

Resim 21. Enam-ı Şerifi (SSM, 101-0288)

13. Seyyid Ömer b. Abdulkâdir (Konyalı)

Konya'dan İstanbul'a gelerek Şekerzâde Mehmet Efendi'den sülüs ve nesih yazılarını meşketmiştir. Müstakımzâde'nin verdiği bilgiye göre "Konevîler külah oynatıyor" anlamında ömrünü sürmüş ve üstadlığını göstermiştir.[36]

14. Derviş Muhammed Hindîzâde

Yusuf Ağa'nın oğlu Emin Muhammed Paşa Yağlıkçızâde h. 1136 (m. 1183), Eş-Şifâ f'it-t'arîfi bi-Hukūki'l-Mustafa isimli meşhur eserin sonunda imza olarak Şekerzâde'nin talebesi olduğunu söylemiştir. Eser 229 sayfadan oluşmakta. Tarihi ise h. 1173'dir. Şekerzâde'nin Medine'de bulunduğu süre içerisinde yetiştirdiği talebelerinden olduğunu tahmin edilmektedir.[37] (bkz. Resim 24)

15. Ali Efendi b. Muhammed el-Kayserî

Ali Efendi Şekerzâde'nin Medine'de yetiştirdiği talebelerinden biridir. O dönemdeki Hanefî ulemâ reisi olan Ali bin Muhammed bin Ali ez-zuhrî eş-şirvanî el-Hanefî el-Medenî'ye (doğumu 4 zül-ka'de h. 1134) hat hocalığı yapmıştır. *"Slku-l Durar fi A'yâni-l Karni-l Sâni Aşar"* diye bir kitabın içinde rastlanmıştır.[38]

16. Derviş Süleyman b. Muhammed Hâc Halîl

Medine'de Melik Abdulaziz Kütüphanesi'nde h. 1181 tarihli bir Kur'ân nüshasının ketebe sayfasında Şekerzâde'nin talebesi olduğunu belirtmiştir.[39]

17. Diğer Talebeleri

Yukarıda bahsi geçen isimlerden başka Şekerzâde'nin öğrencisi olarak geçtiği halde hakkında net bir bilgi bulunamayan başka kimseler de bulunmaktadır. Bunlar arasında Arapzâde Mehmed Efendi, Arapzâde Mehmed Sâdullah Efendi, Seyyid Hilmi Efendi,Suphî Ali Efendi, İbrahim b. Muhammed el-Belevî (bkz. Resim 148-149) [40], Halepli Seyyid Mustafa Ağa, Eyüplü Türbedâr Emin Efendi, Yazıcı kahyâsı Aziz Ali Efendi, Şamlızâde Abdullah Efendi'yi sayılabilmektedir.[41]

---

[36] Müstakimzâde Süleyman Sadeddin , Tuhfe-i Hattâtîn, (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 347.
[37] Bk. www.majles.alukah.net (Temmuz 2015)
[38] Bk. http://shamela.ws/browse.php/book-9607/page-840 (Temmuz 2015)
[39] Kral Abdu'l-Aziz Kütüphanesi
[40] Ekrem Hakkı Ayverdi hâtira kitapı.
[41] M.Uğur Derman, "Hattat Silsileleri", *hayat Tarih Mecmuası eki*, İstanbul 1975 , Ayrıca Rado, *Türk Hattatlar*, s. l 99 ve ek s. 9.

Resim 22. Şekerzâde'nin verdiği h. 1155 tarihli bir İcazet kıt'ası (Michigen Ün.)

Web sayfasında "Hutut-ı Mütenevvia-yı İslâmiye Albümü"adılı bir albümün içindedir. İcazetin kime verildiği belli değildir

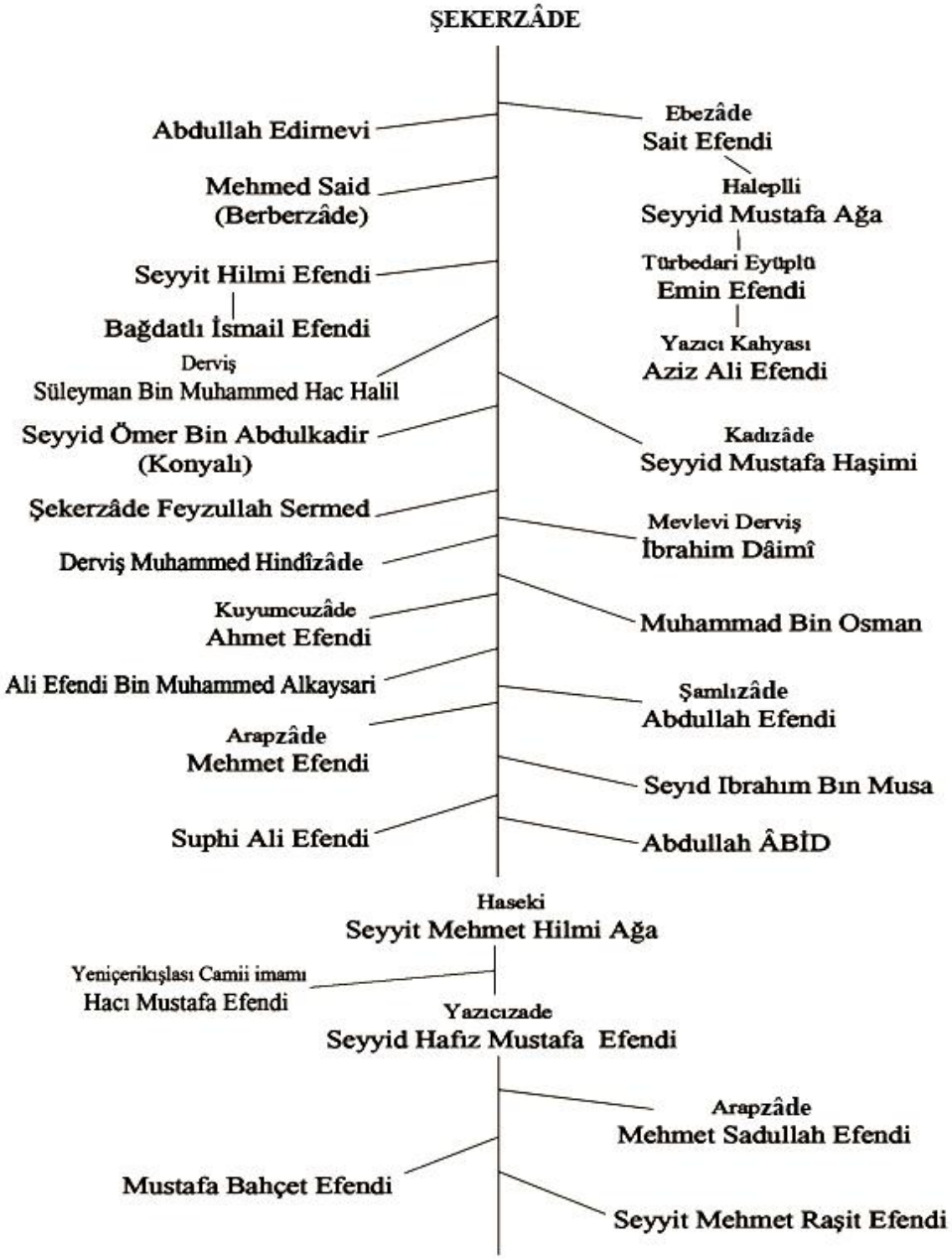

Resim 23. Şekerzâde'nin bir öğrenciye verdiği bir İcazet kıt'ası.
(Nurullah Özdem Digital Kolleksiyonu)

Resim 24. Derviş Muhammed Hindîzâde'nin istinsah ettiği eserin ketebe sayfası

(Bk. www.majles.alukah.net)

Resim 25. Şekerzâde'nin talebelerinin silsilesi [42]

[42] Ayrıca Bk. Şevket Rado, *age*, s. 282.

C) ESERLERİ

Şekerzâde Mehmet Efendi'nin bıraktığı eserler arasında en çok Kur'ân nüshaları, kıt'alar, murakkalar, delail'ül hayrat ve en'amlar mevcuttur. Bu eserlerde sülüs ve nesihi kullanmıştır. Ulaşabildiğimiz yetmiş iki eser hakkında Ekler Bölümü, Eserler Katalogunda, her eserin nerede bulunduğu, ölçüsü, neyin üzerinde hangi mürekkeple yazıldığına dair bilgileri detaylı bir şekilde vermeye çalıştık. Bu eserlerin üçü Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Eserlerinin bulunduğu müze ve kütüphaneler arasında Sakıp Sabancı Müzesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Michigan Üniversitesi Kütüphanesi vardır. Özel Koleksiyonlar içinde eserleri Ekrem Hakkı Ayverdi koleksiyonu, Uveys koleksiyonu, Mehmet Özçay koleksiyonu, Ali Alpaslan fotoğraf koleksiyonlarında bulunmaktadır. Eserlerinin fotoğraflarına satıldığı müzayede evlerinin kataloglarında da rastlamaktayız. Bunlar arasında Lebriz Art Müzayedesi, Alif Art Müzayedesi, Atika Müzayedesi, Bali Art Müzayedesi, Portakal Müzayedesi vardır.

Birkaç eserine de web sayfalarında ve koleksiyoncu olmamakla beraber elinde bulunan özel kişilerde rastladık.

II. BÖLÜM

OSMANLI'DA İLK MATBU KUR'ÂN-I KERÎM: ŞEKERZÂDE MUSHAFI

A) Osmanlı'ların Kur'ân-ı Kerîm'e Hürmeti ve İlk Matbu Mushaf

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu mevzubahis olduğunda, kiminin menkıbeyle, masalla bir devletin kuruluşu izah edilemez dediği, kimininse ilahi bir delil olarak yorumladığı ama her hâlükârda sözünü etmekten kimsenin kendini alamadığı iki rüya vardır: Ertuğrul ve Osman Gâzi'lerin farklı zamanlarda farklı mekânlarda gördükleri rüyalar. Bu iki rüyanın görüldüğü uykuya dalınmadan önce ise bulundukları odada Kur'ân-ı Kerîm'in olması sebebiyle hürmette kusur etmemek için ikisinin de sabaha kadar el pençe divan duruşları dilden dile anlatılır.

Ertuğrul Gâzi ulemadan bir zâtın evinde misafir iken duvarın yüksekçe yerinde asılı bir kitap görür ve ne olduğunu sorar. Ev sahibi Kur'ân-ı Kerîm olduğunu söyler. Bunun üzerine herkes uyumak için gittiğinde Ertuğrul Gâzi, mushafın bulunduğu odada yalnız kalır ve uyumaz; hürmet ve ta'zimle ayakta durur. Sabaha kaşı dayanamayıp uyukladığında rüyasında gâibten bir ses şöyle hitap eder: "Mademki sen Kelâm-ı Kadîm'e bu kadar ta'zim ettin; evlad ü ıyâlin neslen ba'de neslin şân ve şerefe nâil olup, beyne'n-nâs hürmete mahzar olacaklardır." [43], yani "Madem ki sen Yüce Kitâb'a bu kadar hürmette bulundun, evlat ve ailen, nesilden nesile, insanlar arasında izzet ve şerefe nâil olacak, hürmet göreceklerdir…"

Bu rüyayı II. Abdülhamid'in yâverlerinden Emin Bey ailesinden kalan bin yıllık bir Kur'ân-ı Kerîm'i sultana takdim ederken şöyle hatırlatır: ''Pâk ceddiniz Ertuğrul Gâzi Hazretleri'nin bir gece Dursun Fakîh'in hânesinde sabaha kadar huzur-ı kelâmullahta el pençe ayakta durduklarına mükâfâten min-indillah rüyasında sülâle-i tâhiresine ilâ âhiri'd-deveran saltanat va'd ve tebşîr olduğu tarih kitaplarının sayfalarında yazılıdır." [44]

[43] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): YEE. 91 /14.
[44] Mehmed Neşrî. *Tarih*, TTK, Ankara 1988, c. 1, s. 73-75.

Osmanlı tarihçilerinden Mehmed Neşrî de meşhur eserinde Osman Gâzi'nin benzer rüyasını şöyle nakletmektedir:

‘’Osman Gâzi bir gece gönül sultanlarından Şeyh Edebâli'nin evinde misafir olup otururdu. Oturduğu yerin arkasında bir Mushaf-ı Şerîf asılı idi. Osman Gâzi hiçbir şey söylemedi ve herkes uyuyup, hâne sessiz kalana kadar bekledi. Sonra abdest alıp, yüzü ve vücudu Mushaf'tan yana durup huşu’ ve huzurla tâ sabaha kadar el kavuşturup bekledi. Uyanacak vakit olunca ev sahipleri benim bu halimi görmesinler diyerek uyur gibi gözlerini kapadı ve bekledi. Bir ara uykusu uyanıklığına gâlip gelerek, uyku ile uyanıklık arasında rüya âleminde, Şeyh Edebâli Hazretlerinin koynundan bir ayın doğup kendi koynuna girdiğini arkasından da kendi göbeğinden büyük bir ağacın çıkıp, âlemi tuttuğunu, gölgesinde nice dağların bulunup, nehirlerin aktığını, birçok insanların kaynaştığını gördü.[45]

Daha kuruluşunda Kur’ân-ı Kerîm’e hürmetle başlayan bu devlet ayakta durduğu sürece İslâm’ın, dolayısıyla Kitâb’ın öğrenilmesi, öğretilmesi, yaşanması ve yayılmasında en etkin rolü oynamış, sultan ve devlet adamlarının emri ile saraylarında, selâtin camilerinde, Konya Kapı Camii, Edirne Selimiye Camii, Şam Emeviyye Camii gibi ülkenin büyük camilerinde, Ka’be-i Muazzama ve Ravza-i Mutahhara’da ara vermeksizin her daim Kur’ân okutulmuş, bu yuze kitābın sıbyan mektebinden medreselerine kadar öğretilmesinde hassasiyet gösterilmiş ve bu manevî kültür ortamında pek mu’teber âlimler yetiştirilmiştir. Kitaba verdiği önemle kıraatinden tefsirine, tedrisinden tatbikine kadar ilmin ve hayatın bu denli merkezinde olan Kur’ân-ı Kerîm elbette sanatkârların da en büyük amacı olmuş, yazılışında, tezyinatında ve cildinde muazzam eserler verilmiştir.

1. Osmanlıda Matbû Kur’ân-ı Kerîm’in Ortaya Çıkışı

“Kur’ân-ı Kerîm Mekke’de nazil oldu, Kâhire’de okundu, İstanbul’da yazıldı” kelâm-ı kibâr’ın söylenmesine vesile olan Osmanlı hattatları, sarayın ve devlet adamlarının teşvik ve himayeleri ile nice güzel Mushaf-ı Şerîf’ler yazmışlardır. Matbaanın kuruluşundan sonra dahi hattatlar tarafından yazılmasına devam edilen Kur’ân-ı Kerîm’in basılması halinde gerekli özenin gösterilemeyeceği endişesi ve kutsal kabul edilen harflerin üzerine vurmak, ezmek gibi o günkü matbaa işlemlerinin bir anlamda saygısızlık olacağı düşüncesi ile basıma izin verilmemiştir.[46] XIX. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ise yazma Kur’ân-ı Kerîm’lerin uzun sürede yazılmaları sebebiyle sayı olarak ihtiyacı karşılayamıyordu. Yabancıların bastıkları Kur’ân-ı Kerîm’lerin Osmanlı topraklarına girişlerini kontrol etmek de zorlaşmıştır.[47] Gayrimüslimler tarafından sırf para kazanmak maksatlı ve gerekli hassasiyetin, hürmetin, dikkatin gösterilmemesi sebep gösterilerek sürekli yasaklanan bu Kur’ân-ı

[45] Hoca Saadeddin Efendi, *Tacu't-Tevârih*, (haz. lsmet Parmaksizoğlu). Kültür Bakanliği Yayınları, Ankara 1992. c. I, s. 51- 52.
[46] Mahmut Gündüz, "Matbaanin Tarihçesi ve Ilk Kur’ân-ı Kerîm Basmaları", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1978. sa. XII, s. 335-350.
[47] Bu konuda Başbakanlik Osmanli arşivinde binlerce vesika bulunabilir.

Kerîm'lerin önü alınamayınca devlet kontrolü altında basılması zarureti doğmuş ve basımına izin verilmiştir.[48]

a) Kur'an Basımını Gerekteren Sebepler

Osmanlı Maârif Nezâreti, 13 Aralık 1874'te bu basım izninin gerekçesini aktarırken "*Bazı ecnebî memleketlerde tab' ve temsil edilen Mushaf'ın Memâlik-i Şahâne'de gizlice satılması üzerine Şekerzâde Mehmed Efendi'nin yazdığı Mushaf'ın bir heyet tarafından gözden geçirilerek, basımı ve mühürlendikten sonra ahâliye maliyetine satılması*" kararının alındığı belirtilmektedir.[49] (Bk. s. 112) 4 Ocak 1875'te "Şekerzâde" hattıyla yazılı Mushaf'ın basılan yirmi adedi Sultan Abdülaziz Hân'a takdim edilmiştir. (Bk. s. 104) [50]

5 Haziran 1873'te Ma´ârif Nezâreti'nde "Mushaf-ı Şerîf'in litoğrafya (taşbaskı) usulüyle basılabilmesi için bir odanın tahsis olunması" kararlaştırılmıştır. Aynı gün Maârif Nezâreti'nce "*bastırılacak olan Mushaf-ı Şerîf'in hangi usullerde basılacağı, fotolit usulüyle basılması durumunda Erkân-ı Harp zabitlerinden birinin kullanılması gerekeceği, Mushaf-ı Şerîf'in kaç adet basılacağının ve maliyetinin ne olacağının bildirilmesi, bunun için de gerekli olan paranın temini husûsunda yapılan değerlendirmeler* ''[51] bir rapor halinde Bâb-ı Âli'ye bildirilmiştir. 21 Haziran 1873'te Bâb-ı *Âli'ce Matbaa'-i Âmire'de Mushaf-ı Şerîf basımına gereken iznin verilmesi*"[52] kararlaştırılmıştır. 29 Haziran 1873'te ise Osmanlı Maârif Nezâreti ilk kez "*beş yüz bin nüsha muhtelif ebatlarda Mushaf-ı Şerîf basma" kararı almıştır*.[53]

b) Ahmed Cevdet Paşa'nın Mushaf Tab'ına Dair Görüşleri

Dönemin Ma´ârif Nâzırı Ahmet Cevdet Paşa 1874 yılında İstanbul'da, hükümet eliyle Mushaf basımına nasıl başlandığını şu cümlelerle anlatmaktadır:

"*Nice senelerden beri Kur'ân-ı Kerîm'in basımı Bâb-ı Âli'ce arzu olunduğu halde bu hususta Bâb-ı Fetvâ'dan uygun bir cevap alınamıyordu. Bâb-ı Âli tereddüt halindeydi. Halbuki İranlılar, gizlice Kur'ân-ı Kerîm basarak açıkça satıyorlardı. Bâb-ı Âli bu Kur'ân-ı Kerîm'lerin satışını yasaklar, bazen de müsâdere ederdi. Bu sırada Fransa'da Hâfiz Osman hattıyla bir Mushaf, fotolitograf yani aks-i ziya sanatıyla bastırılarak birçok nüshası İstanbul'a getirilmişti. Bunların Bâb-ı Âli'ce satışına ruhsat verilerek âşikâre satıldılar. Lâkin yazılar lâyıkıyla çıkmamıştı. Bunun üzerine Meclis-i Vükelâ'da müzâkere yapılarak Matbaa'-i Âmire'de gerekli hürmet gösterilerek Mushaf-ı Şerîf basımı münasip görüldü ve icrası bana havale buyruldu. Derhal basımhânede tezgâhlar kuruldu ve bu sanatta mahir olan Ali Efendi marifetiyle Şekerzâde'nin meşhur Mushaf-ı Şerîf'i bastırıldı. Buna dair h. 1291 (m. 1874) senesinde tarafımdan tanzim ile tab' ve neşr olunan î'lânnâmenin sureti aşağıda yazıldığı gibidir:*

---

[48] Osman Keskinoğlu, *Nüzülünden Günümüze Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri*, Ankara 1987, s. 132-149.
[49] BOA. MF MKT 24/27.
[50] BOA, İ.DH 694/48544-1.
[51] BOA. MF MKT 10/117
[52] BOA. MF MKT 11/126.
[53] BOA. MF MKT 11/102 .

"400 seneden beri Mushaf-ı Şerîf'ler, ekseriya nesih yazı ile yazılagelmiş ve bu sanatta pek mâhir üstadlar gelip geçmiştir. Bu seçkin üstadlar, şöhret ve mahâretçe müteaddid sınıflara ayrılabilirler: En yüksek mertebede bulunanların birincisi Şeyh diye ma'ruf olan Hamdullah Âgâh Efendi'dir ki, Yâkut Müsta'sımî'nin îcad eylediği usûlü bir güzel şîve üzere ifrağ eden odur. h. 926 (m. 1520) da vefât etmiştir. İkincisi Hâfız Osman'dır ki, Şeyh'e hakkıyla uyarak onu taklit eylemiş ve yazıyı bir mertebe daha toplayıp bir güzel üslup vermiştir. h. 1110 (m. 1698) tarihinde vefât etmiştir. Üçüncüsü işbu Hâfîz Osman'ın talebesinden Yedikuleli diye ma'rûf olan Seyyid Abdullah Efendi'dir ki, hocasının yazısını fark olunmaz mertebede taklit eylemiştir. h. 1140 (m. 1727)'ta vefat etmiştir. Dördüncüsü Yedikuleli'nin talebesinden Şekerzâde diye ma'rûf olan Mehmed Efendi'dir. Nesih yazıda hocasını taklit ile beraber sanata bir güzel şekil ve nezaket vermiştir. İkinci sırada talebesinden Eğrikapılı diye ma'rûf olan Râsim Efendi ve meşhur hattat Afîf Efendi'nin damadı ve talebesi olan Deli Osman ve Mehmed Celâleddin ve Şimşir Hâfız'dır. Onlardan sonra muhtelif derecelerde pek çok meşhur hattat vardır. Şeyh'in ömrü tecrübe ile geçip bu sanat ma'lûm olan dereceye getirinceye kadar pek çok emek vermiştir. İlk zamanlardaki yazısıyla sonraki yazıları arasında pek çok fark vardır;yazdığı Kelâm-ı Kadîm'lerin içinde en ziyâde beğendiğini, Hazret-i Peygamber ´aleyhisselâm'a hediye olmak üzere Medîne-i Münevvere'ye göndermiştir. Bunu taklit ederek bir Kelâm-ı Kadîm yazmak üzere Sultan Üçüncü Ahmed tarafından Şekerzâde memur olmakla, gidip Medîne-i Münevvere'de ikâmet ile harfi harfine onu taklit ederek bir Mushaf-ı Şerîf yazarak; onu İstanbul'a getirdiğinde, Sultan I.Mahmud tahta çıkmış bulunduğundan, o eşsiz eseri ona arz eylemiştir. Bu defa o nüsha İstanbul'da Başhâfız olan Demir Hâfız'a okutturuldu ve görülen yanlışlar asrımızda Şeyhu'l-Hattâtîn ve Reîsü'l-Ulemâ olan Mustafa İzzet Efendi'ye tashih ettirildi. Ve asrımızda yeni çıkan aks-i ziya sanatında mâhir olan Erkân-i Harp fotoğrafhânesinde vazîfe yapan Kolağası Hâfiz Ali Efendi marifetiyle tab' ettirildi".[54]

c) Ahmet Cevdet Paşa

Alim, tarihçi, hukukçu, mütefekkir, edip, şair, eğitimci ve sosyolog yönleriyle de tanınan ve bilinen son yüzyılda icraatıyla iz bırakmış ünlü bir Osmanlı devlet adamıdır. Hayatı boyunca, beş defa adâlet, üç defa eğitim, iki defa evkaf, içişleri, ticaret ve ziraat bakanlıkları yapmıştır. Osmanlı tarihini anlatan 12 ciltlik ünlü eser Tarih-i Cevdet'in ve peygamberleri ve İslâm tarihini anlatan Kısas-ı Enbiyâ'nın yazarıdır. 1823 (H. 1238)'te Bulgaristan'ın Lofça kasabasında doğmuştur. Dedesi Hacı Ali Efendi'nin teşvikiyle Lofça müftüsü Hâfız Ömer Efendi'den Arapça okuyarak öğrenim hayatına başlamıştır. Ardından kadı nâibi Hacı Eşref Efendi ve müftü Hâfız Mehmed Efendi'den çeşitli dersler almıştır. 1839 (H. 1255) öğrenimini ilerletmek üzere dedesi tarafından İstanbul'a gönderilmiştir. Devrin meşhur âlimleri Hâfız Seyyid Efendi, Doyranlı Mehmed Efendi, Vidinli Mustafa Efendi, Kara Halil Efendi'den dersler almıştır. Miralay Nuri Bey ve Müneccimbaşı Osman Sabit Efendi'den matematik, cebir, hendese gibi dersler görmüştür. İlmî ve edebî cemiyetlere girmiştir. İstanbul Çarşamba'daki Murad Molla Tekkesi'nin şeyhi Mehmed Murad Efendi'den Mesnevi okuyarak Farsça bilgisini derinleştirmiş ve mesnevihanlık icâzeti

[54] Vekanûvis Cevdet Paşa'nın Evrakı, *Tarih-i Osman-î Encümeni mecmuası,* İstanbul 1333, cüz: 46.

almıştır. Süleyman Fehim Efendi'nin Karagümrük'teki konağına devam edip, ondan Şevket ve Örfî dîvanlarını okumuştur. Devrin tanınmış mutasavvıflarından Kuşadalı İbrahim Efendi'nin sohbetlerine katılmıştır.

Devlet hizmetine, Ocak 1844'te Rumeli kazaskerliğine bağlı Premedi kazası kadılığı ile başlamıştır. 1845'te İstanbul müderrisliği ru'ûsu, 1849'da hareket-i hariç rütbesini almıştır. 14 Ağustos 1850 tarihinde Meclis-i Ma'ârif-i Umûmiyye azâlığı ve Dârülmuallimîn müdürlüğüne tâyin edilmiştir. Bu arada İstanbul'a dönen Fuad Efendi ile birlikte Bursa'ya gitmiş ve orada kaldığı kısa süre içinde onunla birlikte Kavâid-i Osmâniyye adlı kitabı ve Şirket-i Hayriyye'nin kuruluş nizam-nâmesini hazırlamıştır. 1851'de Encümen-i Dâniş üyeliğine seçilmiştir. Yeniden kaleme aldığı Kavâid-i Osmâniyye'yi encümenin ilk eseri olarak Abdülmecîd'e sunmuştur. Bunun üzerine derecesi "hareket-i altmışlı"ya yükseltilmiştir. Ekim 1853 tarihli bir mazbata ile 1774-1826 arasındaki devirde, Osmanlı tarihini yazmakla görevlendirilmiştir. 1854'te yazmaya başladığı tarihinin ilk üç cildini tamamlamış ve padişaha takdim etmiştir. Bunun üzerine kendisine "mûsile-i Süleymâniyye" derecesi verilmiştir. Şubat 1855'te vak'anüvis tayin edilmiştir. Bu görevi sırasında bir yandan tarihinin devamını yazarken, bir yandan da geleneğe uyarak zamanın siyâsî olaylarını anlatan Tezâkir-i Cevdet'i kaleme almıştır. Vak'anüvislik görevini 1865 yılına kadar yürüttü. 9 Ocak 1856'da mevleviyet derecesindeki Galata kadılığına, aynı yılın 9 Aralığında Mekke-i Mükerreme kadılığına, 21 Ocak 1861'de de İstanbul kadılığına tayin edilmiştir. 18 Mayıs 1861 tarihinde Rumeli teftişine çıkan Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Paşa'ya refâkat ettikten kısa bir süre sonra İşkodra'da meydana gelen isyânı bastırmak üzere "me'mûriyyet-i fevkalâde" ile görevlendirilmiştir. 1863'te Bosna eyaletini teftiş göreviyle ilgili hazırlıklarını yaparken 24 Haziran 1863 tarihinde Anadolu kazaskerliği pâyesine ulaşmıştır. Haziran 1864'te Kozan tarafına gönderilmiştir. Derviş Paşa ile birlikte Fırka-i Islâhiyye'yi oluşturup Cebelibereket, Çukurova ve Kozan dağlarını dolaşmış, altı ay içinde gerekli ıslahâtı yapmıştır. Onun bu başarıları kendisini çekemeyenlerin harekete geçmesine sebep olmuş ve şeyhülislâmlığa getirilecekken ilmiye sınıfından mülkiyeye nakline karar çıkarılmıştır. 13 Ocak 1866'da kazaskerlik pâyesi vezârete çevrilmiştir.

Ahmed Cevdet Paşa bundan sonra Halep valiliğine tayin edilmiştir. İki yıl süren bu görevi sırasında yeni valiliğin teşkîlâtlanmasını gerçekleştirmiştir. 1868'de Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'nin ikiye ayrılmasıyla teşkîl edilen Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye başkanlığına getirilmiştir. Dîvanın nezârete çevrilmesiyle Adliye nâzırı olmuştur. Nizâmî mahkemeler teşkîlâtını kurarak bununla ilgili kanun ve nizâmnâmeleri hazırlamıştır. Cevdet Paşa'ya şöhret kazandıran gelişmelerden biri de onun tarafından ortaya atılan, Hanefî fıkhına dayalı bir kanun kitabının hazırlanması gerektiği düşüncesi olmuştur. Nitekim bu düşüncesi kabul edilerek Bâbıâli'de teşkîl edilen Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Cemiyeti'nin reisliğine getirilmiştir. 1873'te Şûrâ-yı Devlet üyesi, ardından da Evkaf nâzırı olmuştur. Aynı yılın ortalarına doğru Maârif nâzırlığına getirilmiş, nâzırlığı zamanında ilkokullardan yüksek okullara kadar her seviyede ders programları yapılmış, yeni bir elifbâ cüzü hazırlanarak bastırılmıştır. Nuruosmaniye Camii avlusunda modern usûllere göre "ibtidâiyye" adıyla bir ilkokul açılmıştır. Dârülmuallimîn teşkilâtı sıbyan, rüşdiye ve idâdî olmak üzere üç dereceye ayrılarak yeniden düzenlenmiştir. Kendisi de Kavâid-i Türkiyye, Mi'yâr-ı Sedâd ve Âdâb-ı

Sedâd adını taşıyan üç okul kitabı yazmıştır. Kısas-ı Enbiyâ adlı eserinin üç cüz'ünü de bu arada tamamlayarak bastırmıştır. 1874'te Şûrâ-yı Devlet Başkan Vekilliği'ne getirilen Cevdet Paşa, Mecelle'nin on ikinci kitabını da hazırlatmıştır. 2 Kasım 1874 tarihinde Yanya valiliğine, 1875'te de önce Maarif Nâzırlığı ve kısa bir süre sonra da Adliye Nâzırlığına getirilmiştir. 1876'da Rumeli teftişiyle görevlendirilmiş; Edirne ve Filibe yoluyla Sofya'ya gitmiş; döndüğünde nâzırlıktan azledilip Suriye valiliğine tayin edilmiş fakat Suriye'ye varıp görevine başlamadan tekrar Maarif Nâzırlığı'na getirilmiştir. Bir müddet sonra yeniden Adliye Nâzırlığına tayin edilmiştir. Bu sırada on altıncı kitabı da bastırarak Mecelle'yi tamamlamıştır. İbrâhim Edhem Paşa sadrâzam olunca 1877 yılında Dahiliye Nâzırlığı'na getirilmiştir. Nâzırlığı sırasında mülkiye memurlarının hâl tercümelerinin kaydedildiği Sicill-i Ahvâl Defteri'ni tanzim ettirmiştir. Aynı yıl içinde Evkaf Nâzırlığı'na tayin edilmiştir. 1878'de Suriye Vâlisi olarak Şam'a gitmiş, Haziran 1879'da Tunuslu Hayreddin Paşa'nın sadâretten istifâsı üzerine on gün müddetle sadrâzamlığı vekâleten yürütmüş ve Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'ya başkanlık yapmıştır. Said Paşa başvekil olunca tekrar Adliye Nâzırlığı'na getirilmiştir. Bu defaki Adliye Nâzırlığı sırasında 26 Haziran 1880'de açılan Mekteb-i Hukuk'ta usûl-i muhâkeme-i hukukiyye, belâgat-ı Osmâniyye ve ta'lîm-i hitâbet derslerini vermiştir. Ahmed Vefik Paşa'nın başvekil olması üzerine 30 Kasım 1882'de Adliye Nâzırlığı'ndan ayrılmış ve üç buçuk yıl resmî görevlerden uzak kalmıştır. Bu sırada tarihini ve Türkçe yazılmış ilk dil bilgisi kitabı kabul edilen Kavâid-i Osmâniyye'yi tamamlamıştır.

Son olarak Server Paşa'nın vefatı üzerine 11 Haziran 1886 tarihinde tekrar Adliye Nâzırlığı'na getirilmiştir. Ancak Sadrazam Mehmed Kâmil Paşa ile aralarında çıkan anlaşmazlık sebebiyle bir süre sonra ayrılmak zorunda kalmıştır. 10 Mayıs 1890'da II. Abdülhamid tarafından Meclis-i Âlî'ye tayin edilmiştir. Cevdet Paşa bundan sonraki hayatını ilmî çalışmalarına ve çocuklarına ayırmıştır. 26 Mayıs 1895'te Bebek'teki yalısında vefat etmiş ve Fâtih Sultan Mehmed Türbesi hazîresine defnedilmiştir.[55]

2. İlk Matbu Osmanlı Mushafı Şekerzâde'nin Yazdığı Mushafıdır?

Fakat Şekerzâde Mehmed Efendi'nin hattı ile basılan ilk Kur'ân-ı Kerîm'in ketebe sayfasında hattat; "bu mushafı yazmaya Sultan I. Mahmud tarafından emredildim." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Söz konusu ketebe sayfasındaki metnin (Bkz. Resim 52-53 **)** tercümesi şu şekildedir:

"*Ey kendisinin kitabını yazanı saadete ulaştıran (Allah'ım). Kim O'na (Kur'ân) sarılırsa muhakkak ki sağlam bir kulpa yapışmıştır. Biz senin sayısız nimetlerin için hamdediyoruz. Senin nebin olan Muhammed Mustafa'ya, ailesine ve takva ehli ashabına salât ve selam getiriyoruz. Hükmü hala Mekke ve Yesrib'te okunan, kılıçlarındaki bürhânın batı ve doğuyu sardığı, Allah'ın yeryüzündeki halîfesi, fetih ve gazvelerin lideri Sultan Mahmud tarafından bir Mushaf-ı Şerîf yazmakla görevlendirildim. İki kapak arasındakini tamamlamak üzere kalemle yazmayı öğreten Kerîm olan Rabbin ismiyle "O, Süleyman'dandır ve o,*

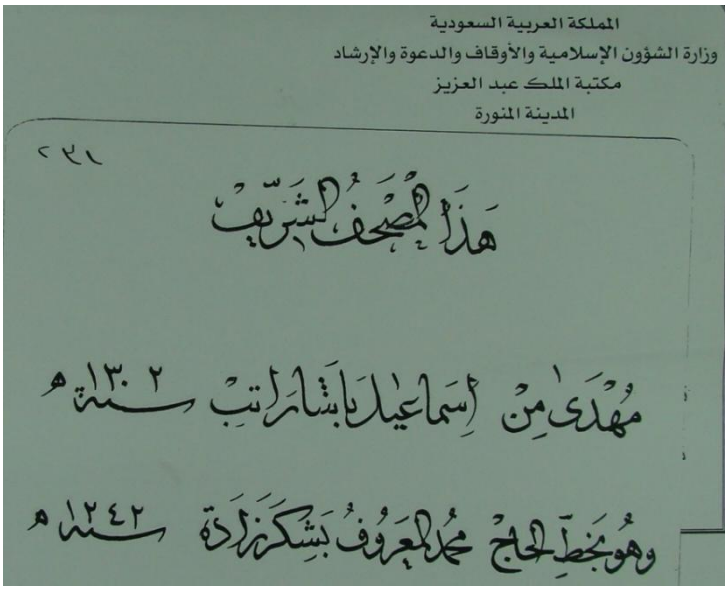
[55] Yusuf Halaçoğlu, Mehmet Akif Aydın, İslam Ansiklopedisi, Cilt:7, s. 448.

'Rahman ve Rahîm ALLAH'ın ismiyledir" diyerek muavizeteyn sürelerinin sonuna kadar okudum. Bunu yaparken de hattın kalitesini ve en güzel işçiliği gözettim. Bu konuda da öncekileri geçen ve en güzel hat örneklerini veren Şeyh'in yöntemine tâbi oldum. Ve O'nun (Şeyh'in) gibi sağlam bir şekilde yazı kurallarını gözettim. Harflerdeki inceliği, ayetlerdeki fâsılaları ve durak yerlerini gözettim. Bundan önce de iki defa yazmıştım. Beni üçüncü kez yazmakla destekledi. O güçle kendisine tâbi olmaya ve daha çok yayılması ve iyiliğin artması için dördüncüsünü ve beşincisini yazmaya ve bunu devam ettirmeye karar verdim. Yücelerin yücesi Allah'ın yardımıyla Hâtemu'l-enbiyâ'nın hicretinin 46 yılında Cemâdi'l-Ahir ayında tamamlandı. Bu durum;" o Aziz olan kitaptır. Bâtıl ona önünden de ardından da gelemez. (Çünkü o) Hâkim (hüküm ve hikmet sahibi) Hamîd (övgüye ve övülmeye layık) olandan indirilmedir." denilmeyi hak etti. Ben, Şekerzâde olarak bilinen Seyyid Hac Muhammed en zayıf kâtiplerden olduğumu ve onların içerisinde en fazla mağfirete muhtâc olduğumu belirtirim. Allah onu en güzeliyle rızıklandırsın. Salât ve Selam Efendimiz Muhammed'e, ailesine, ashabına ve herkese olsun. Âmin."(Bkz. Resim 52-53 **)**

Dikkatimizden kaçabileceği şüphesi ile aynı Kur'ân-ı Kerîm'in matbu' ve yazma nüshasını karşılaştırdığımızda da birebir aynı olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda hattı Şeyh Hamdullah'ı taklit ederek değil de, onun yolunu takip ederek yazdığını söylemektedir, bu çıkarıma Medine'de bulunan Kur'ân'ın ketebesinden yola çıkarak varılmaktadır ve ketebe sayfasının tercümesinin tamamı şu şekildedir :

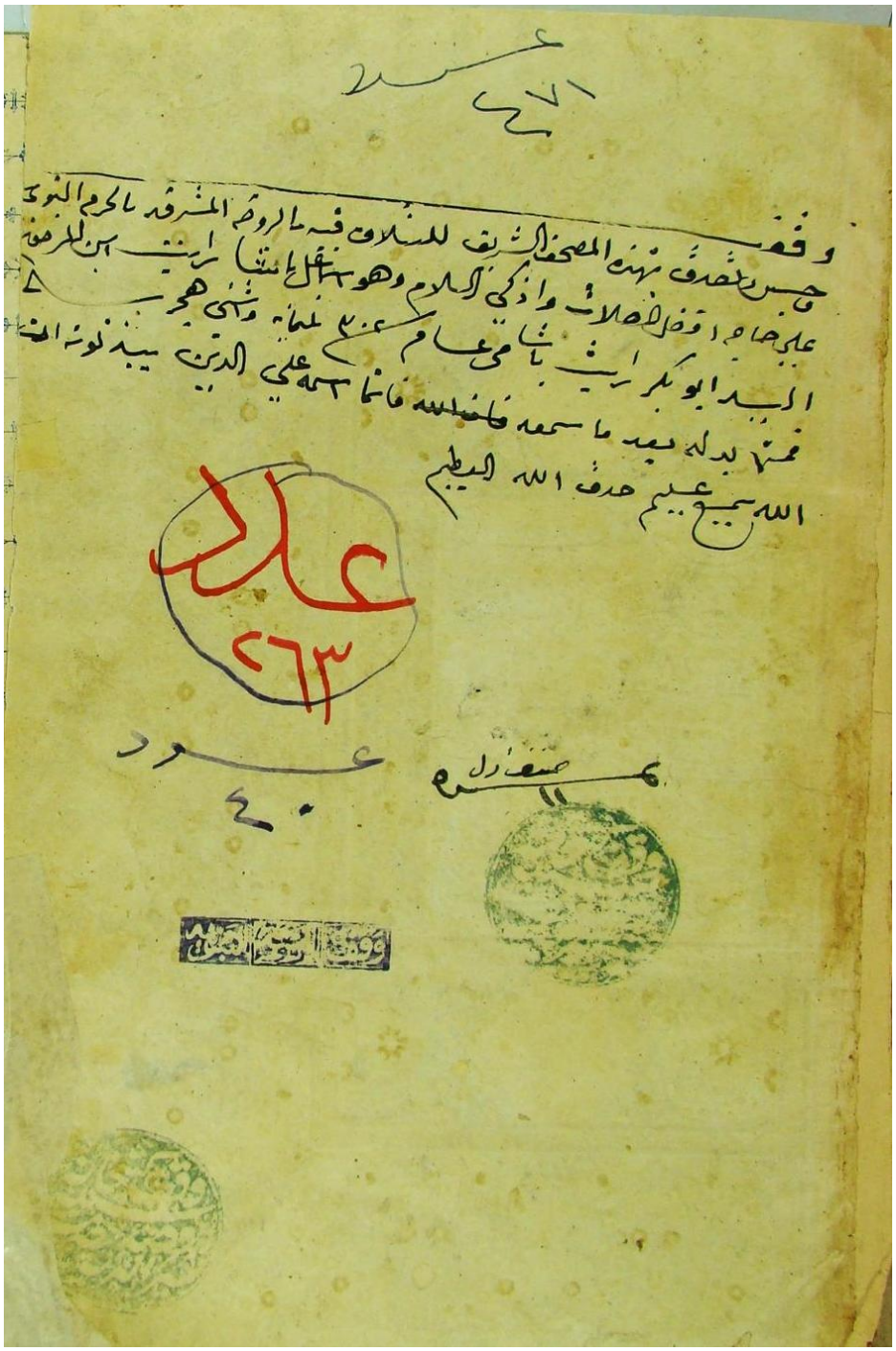
"*Bu, Şekerzâde olarak bilinen Allah'ın rahmetine muhtaç- Es-Seyyidü'l-Hâc Muhammed tarafından yazıldı. Niyet ettiği şeyde Allah onu muvaffak kılsın. Bu çalışma Hamdullah tarafından Medîne-i Münevvere'deki Mushaf'ın üzerine yazılmış olandır. Kendisi(Hamdullah), kendi zamanın şeyhi, İlimdeki imamı olarak bilinen Şeyh Mustafa Dede'nin oğludur. Allah her ikisine de rahmet etsin. Ve onları Firdevs Cenneti'ne koysun.Bu fakir davetçi, büyük bir cehd ve gayretin yardımıyla "meşk ve tahîir" sorunuyla, Kelimelerin resimleri ve yazısı üzerine çalıştı. Allah'ın yardım ve inâyetiyle Zilhicce ayında, en hayırlı mescitte Resûlullah(s.a.v) 'ın yakınında Hicrî 1242 yılında tamamladı.*" (Bkz. Resim 48. **)**

Tarih olarak da h. 1146 verilmektedir. Bu bilgilere bakıldığında III. Ahmed'in emri ile Medîne-i Münevvere'de Şeyh Hamdullah'ı takliden yazdığı Kur'ân-ı Kerîm değil de, İstanbul'a döndüğünde tahtta bulunan I. Mahmud'un emri ile yazdığı Kur'ân-ı Kerîm olduğu tespit edilmektedir. Bu da aşağıda verdiğimiz Medine'deki vakfiye sayfasından anlaşılmaktadır:

Resim 34.

Melik Abdulaziz kütüphanesinde hıfz edilen Şekerzâde'nin Medîne'de yazmış olduğu Kur'ân nüshasının bulunduğu yerde üstteki sayfa vardır: Arapça "*Haẕa el-Muṣḥafu el-Şerîf muhde min İsmâ´il Paşa Râtip sene h.1302 ve huve bi-ḫaṭṭi el-ḥâc muhammed el-ma´rufu bi-Şekerzâde sene h. 1242*"*(tabii ki bu tarih hatâldır; çünkü nüshanın üzerindeki tarih h.1142'dir*) Metnin tercümesi: "Bu Mushaf-ı Şerîf İsmaîl Paşa Râtip tarafından hediye edildi. (Tarih h. 1302) Ve o, bilinen hacı olan Mehmet Şekerzâde tarafından onun hattıyla yazıldı.

Resim 35.

Kur’ânın Vakfiye sayfasında Arapça **“***Vaḳafe ve ḥabese ve teṣaddaḳa bi-hâẕihi el-muṣḥaf el-Şerîf lil-tilâveti fîhi bi-l ravḍati el-muşerrefeti bi-l ḥarem el-nebeviyyi ʿalâ sâḥibihî afḍalu’l-ṣalâti ve ezke’l-selâm ve huve İsmâʿil Paşa Râtib ibnu-l marḥûmi Es-seyyid Ebûbekir Râtıp Paşa fî ʿâm 302 ṡelâṡu mi’e ve iṡneyn hicriyye fe men beddelehu bʿada ma samiʿahu fe inneme iṡmuhu ʿalâ elleẕine yübeddilûnehu innallaha samiʿun ʿalîm ṣadaḳa allâhu el-ʿaẓîm”*yazılmıştır, metnin Türkçe açıklamas ise şu şekildedir: “Bu Kur’ân, Merhum Seyyid Ebu Bekir Paşa Râtip’in oğlu İsmail Paşa Râtip tarafından Ravza-i Mutahhara’da (Ravza’nın sahibine selat u selamlar olsun) okunması için sadaka olarak oraya vakfedilmiş ve orası için

tahsis edilmiştir (Tarih h.302)." Burada Kur'ân'dan bir âyet koyulmuştur: "Herhangi bir kişi bunu değiştirirse bunun vebâlini üstlenecektir (Sadakallahu'l- Azîm)."

III. Ahmed emri ile Şeyh Hamdullah'ı takliden Medîne-i Münevvere'de yazılıp İstanbul'da I. Mahmûd'a sunulan Kur'ân-ı Kerîm'in, İsmail Râtıp Paşa [56] tarafından H. 1302 - M. 1885 yılında tekrar Medine'ye gönderildiği, şu an Melik Abdülaziz Kütüphanesi'nde bulunan 231 numarada kayıtlı Kur'ân-ı Kerîm'in vakfiye sayfasından anlaşılmaktadır.

1874'te devlet eli ile bir Kur'ân-ı Kerîm basılmasına karar verilip, Şekerzâde Mehmed Efendi'nin yazdığı mushaf seçildiğinde, III. Ahmed emri ile Medîne'de yazdığı ve I. Mahmud emri ile yazdığı iki eser de İstanbul'da bulunmaktadır. Burada, Ahmed Cevdet Paşa dahi basılan nüshanın III. Ahmed emri ile Medine'de yazılan nüsha olduğunu neye dayanarak kayıt düşmüştür? Bu durum, nasıl olur da bu güne kadar bütün tarihçilerin ve hat sanatı araştırmacılarının gözünden kaçmıştır? Oysa basılan nüshanın ketebe sayfasında bu soruların yanıtları açıkça hattatın kendisi tarafından verilmiştir. [57]

Uzun uğraşlarımız neticesinde anladık ki; III. Ahmet emri ile Medîne'de yazılan, İstanbul'da I. Mahmud'a sunulan ve ilk matbu Kur'ân-ı Kerîm'in basımından 12 sene sonra İsmail Râtıp Paşa tarfından tekrar Medine'ye gönderilen ve şu an Melik Abdülaziz Kütüphanesi'nde mahfuz bulunan nüshaya ulaştığımızda, ketebe sayfasında Şeyh Hamdullah'ı taklid ederken satırları ve kelimeleri birebir benzetmeye çalıştığını söylemektedir. İstanbul'da basılan nüshadaki yazıya bakıldığında da Medîne'de yazılan mushaf olmadığı açıkça görülmektedir.[58]

Böylece araştırmamız boyunca Şekerzâde hakkında edindiğimiz bilginin yanı sıra, ulaştığımız en önemli sonuç, tespit edilen bu tarihî yanlıştır.[59]

---

[56] Medine'deki nüshanın vakfedilişinde açıklanması gereken iki önemli husus vardır: Bunlardan ilki bu nüshayı vakfeden İsmail Paşa Râtib'in kim olduğu meselesi ikinci mesele ise bu nüshanın Sultan III. Ahmet tarafından veya I. Mahmut tarafından değil de İsmail Paşa Râtib tarafından vakfedilmesi meselesidir. Bu mesele bilgilerimizi daha da netleştirecektir. Birincisi, İsmail Paşa Râtib'ın dedesi Ahmet Râtib Paşa'dır. Ahmet Râtıb Paşa Sultan III. Ahmedin kızı Ayşe Sultan ile evlenmiştir ve bu evliliklerinden 10 erkek çocukları olmuştur, Bunların arasında Ebûbekir'in oğlu olarak İsmail Paşa Râtib vardır. Öte yandan Nâmık Kemal'ın büyük babası Şemsettin Bey de İsmail Paşa Râtib'in amcasıdır. Amcasının oğlu Mustafa Âsım Bey de Nâmık Kemal'ın babasıdır. Bu durumda Nâmık Kemal, İsmail Paşa Râtib'in amca oğlunun oğlu, yani yeğenidir.

İkinci husus ise, Medîne'deki vakfedilen bu nüshanın İsmail Paşa Râtib'in dedesi olan Ahmet Râtib Paşa'ya kayınpederi III. Ahmet tarafından hediye edilmesi veya döneminin vezir-i âzamlığını en iyi şekilde îfâ ettiğinden dolayı Sultan I. Mahmut tarafından doğrudan kendisine hediye edilmiş olmasıdır. Söylemiş olduğumuz bu iki suretle, silsile yoluyla miras olarak kendisine ulaşıp O'nun da bunu vakfetmesi şeklinde olmuştur. Dikkat etmemiz gereken her iki yol ile de kendisine miras olarak bırakılmış olmasıdır.

[57] Vak'anüvis Cevdet Paşa'nın Evrakı, *Tarih-i Osman-ı Encümeni mecmuası*, İstanbul 1333, cüz: 46.

[58] Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1302. c. I, s. 76.

[59] Cevdet Paşa, *Tarihi*, İstanbul, 1302, c. I, s. 74 Bunların suretleri h. 1199'da basılan Subhi Tarihi'ndedir.

B) Şekerzâde'nin Mushafları ile Matbu Mushaf

1. Şekerzâde Tarafından Yazılan Mushaflar

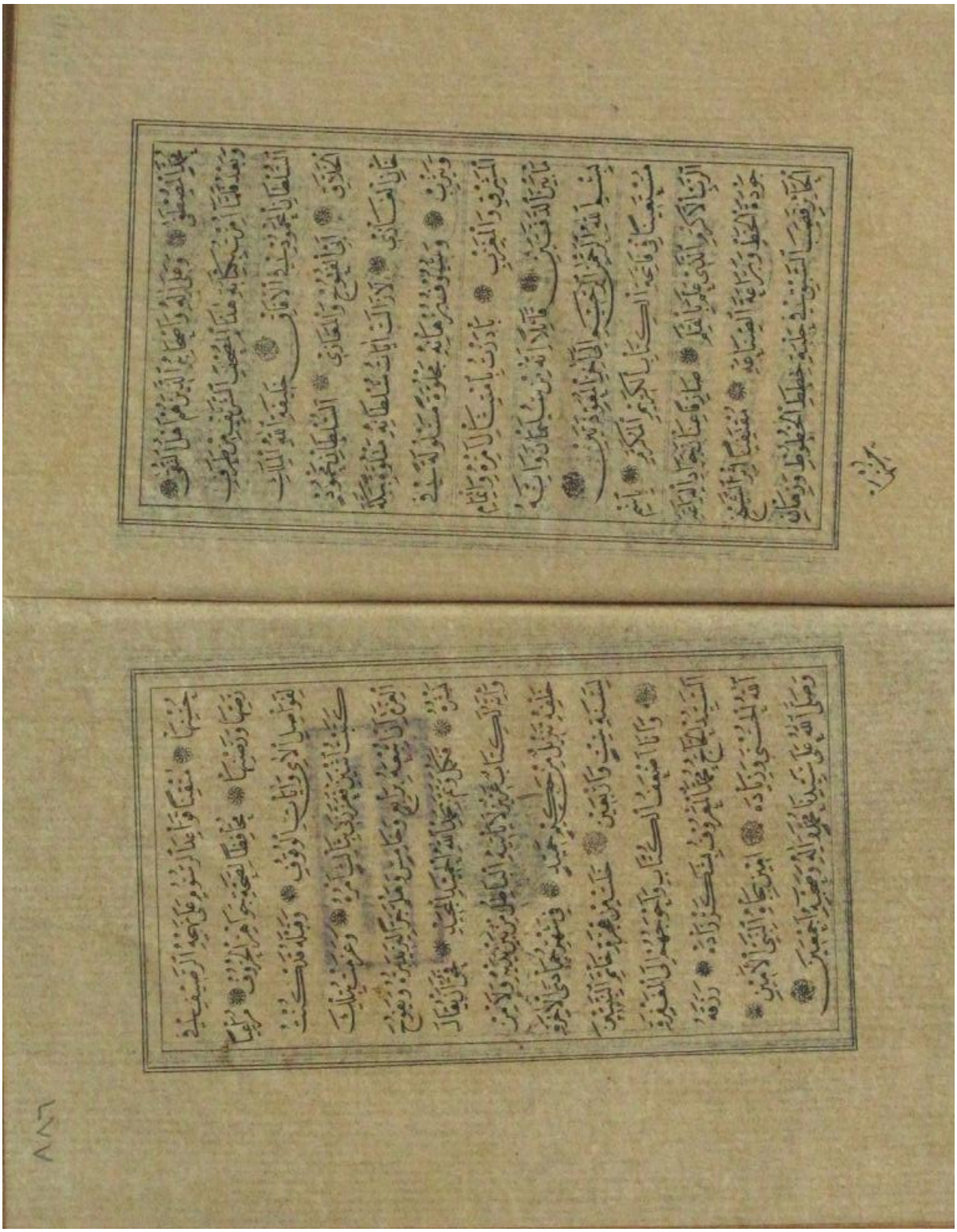
Şekerzâde'nin Süleymaniye Kütüphanesın'de, Yeni Cami bölümündeki 3 no'lu Kur'ân'ının ketebe sayfasında üç mushaf yazdığını söylemiş ve ondan sonra dördüncü, beşinci ve devamını yazmak istediğini de ifade etmişti. Tarihi kaynaklara bakıldığında bu üç Kur'ân dışında başka herhangi bir Kur'ân yazmamış olduğu görülmektetir. Ancak bunlardan başka en az üç Kur'ân yazdığı anlaşılmaktadır. Birinci Kur'ân Suudi Arabistan'da Al-Kıtayf şehrinde Al-nasır isminde özel bir müzede bulunmaktadır.[60]

İkincisi internetteki bir satış ilânı ile fark edilmiştir. İlâna göre Ahmed Al-masri adlı bir kişi Şekerzâde'nin Kur'ân núshasının bir aslının kendisinde olduğunu yazmış ve onu satmak istediğini ilân ediyordu. Kendisine gönderilen elektronik mektuplar ne yazık ki karşılıksız kalmıştır.

Üçüncüsü ise Samsun Gâzi Kütüphanesi'nde bir Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu eser için şu kayıt düşülmüştür: "h. 1105'te yazıldı no: 000019". Kütüphane yetkilileriyle birkaç kez görüştükten sonra bu kütüphanenin şu an Amasya Elyazma Eserler Kütüphanesi'ne devredilmekte olduğunu ve bu çalışmalardan dolayı bu esere ulaşamadıklarını beyan etmişlerdir. Bunun üzerine ellerindeki eski kayıtlara bakıp bakamayacakları sorulduğunda bu eserin 10 sene evvel Ankara Milli Kütüphasi'ne gönderildiğini ifade etmişlerdir. Ankara Milli Kütüphanesi ile birçok kez görüşülmesine rağmen çalışanların ilgisizliği ve yeterli derecede bilgilerinin olmaması sebebiyle ne yazık ki bir sonuç alınamamıştır. Diğer bir araştırma teşebbüsümüz Topkapı Sarayı Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi ve Türk-İslam Eserleri Müzesin'de olmuş fakat Ankara Milli Kütüphanesi'de karşılaşılan zorlukların burada da yaşanmış olması sebebi ile netice almak ve tezi geliştirecek kaynaklara ulaşmak mümkün olmamıştır.

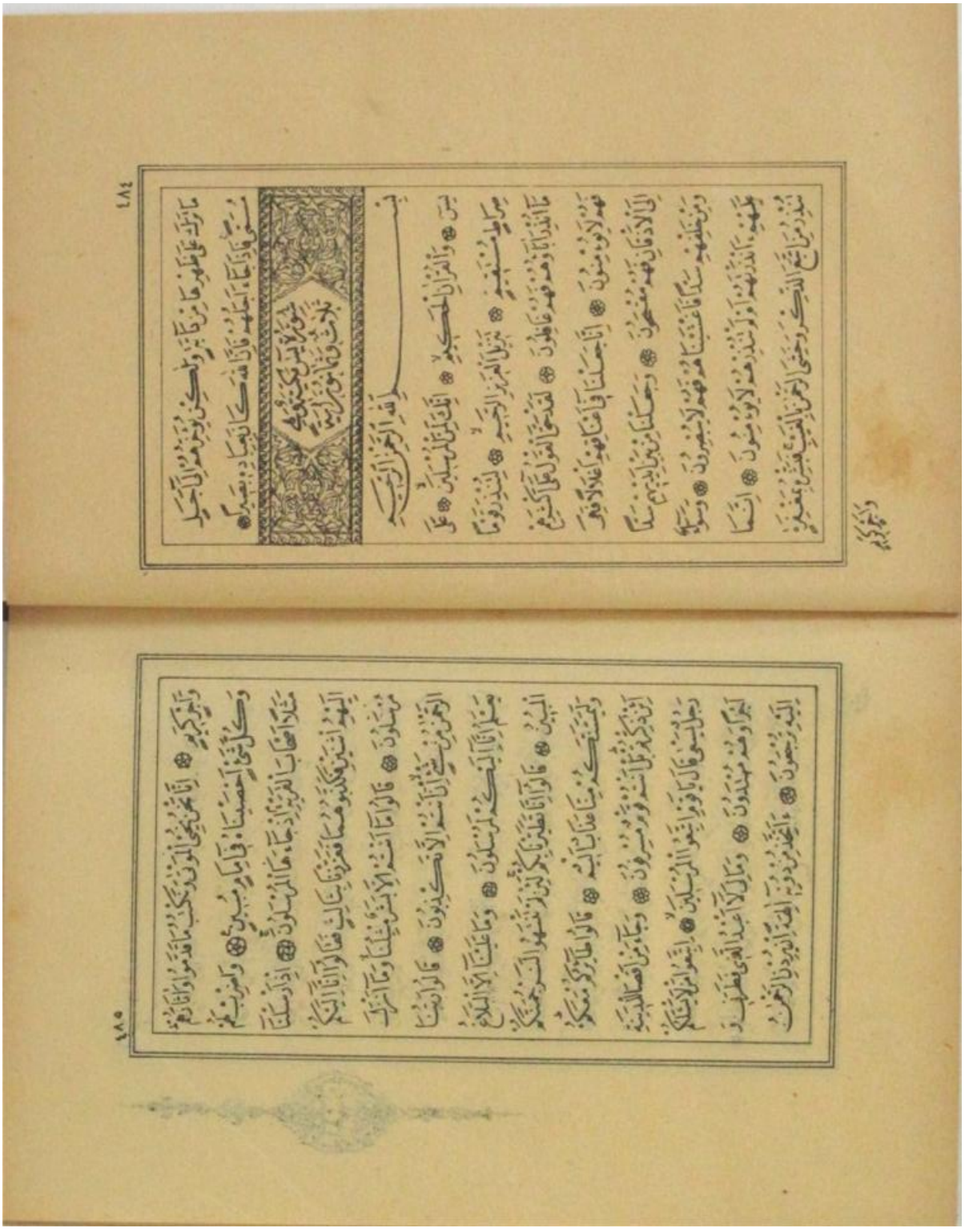
Çalışmalarımızın ışığında anlaşılmıştır ki Şekerzâde'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Kur'ân'ı tarihte en az altı kez matbaaya girdi. Birinci baskı Sultan Abdulaziz döneminde 1874'te sadece 70 nusha olarak aherli kağıt üzerine bastırılıp bazıları tezhip edildikten sonra devlet erkânına dağıtılmıştır. Şu an elimizde bu nüshaların üç tanesi bulunmaktadır ve bu nüshalar tezhipli değildir. Demek ki bu uç nüshanın dışındaki nüshalar tezhiplidir. Bunların ikisi İRCİCA Kütüphanesi'nde 66928 ve 48863 numaraları ile kayıtlıdır. Üçüncüsü ise İBB Ataturk kitaplığında aherli ince bir kağıt üzerinde demirbaş no. 029 ile kayıtlıdır ve sayfaların üzerinde kurşun kalemle numaralar yazılıdır.

[60] Müze görevlileri ile görüşme talebimiz ne yazık ki hiçbir karşılık bulmamıştır.

Resim 36. İBB Atatürk Kitaplığında Aherli Kağıt Üzerine Basılan Nüsha'nın Ketebe Sayfası

İBB Atatürk Kitaplığı'nda kütüphanede başka bir nüsha vardır ve normal bir kağit üzerinde basılmıştır. Demirbaş no. 037 bu nüsha üzerindeki sayfaların numaraları baskı olarak bulunmaktadır.

Resim 37. İBB Atatürk Kitaplığında Normal Kağıt Üzerine Basılan Nüshadaki Yâsin-i Şerîf'in Birinci Sayfası

Sahaflarda âharlı kağıda basılan, çok güzel tezhip edilmiş bir nüsha Sıdkı Bey tarafından satılmıştır.

Resim 38. Sahaflardaki Tezhibli Nüshasındaki Bakara Sûresi'nin Birinci Sayfası

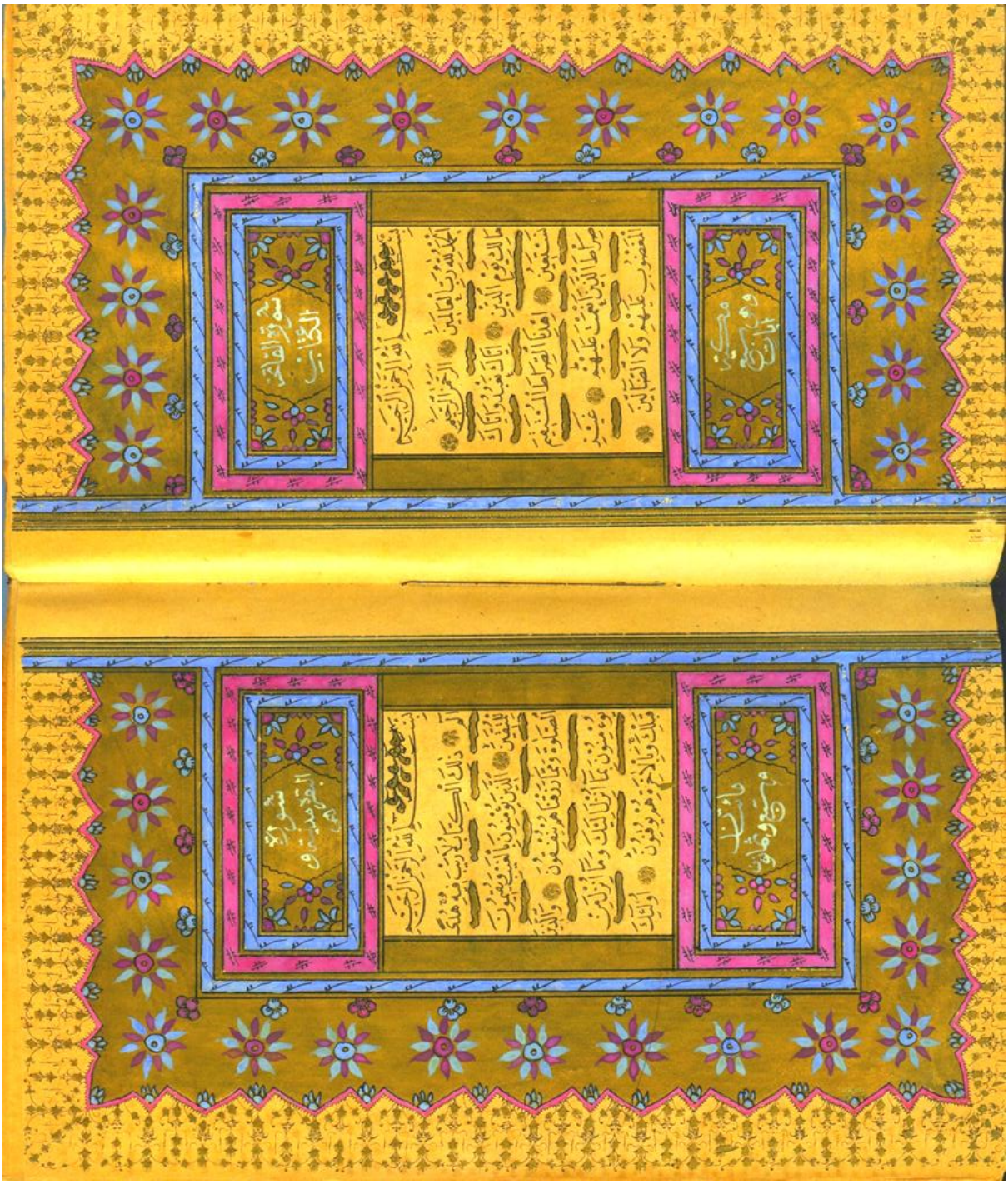
Resim 38. Sahaflardaki Tezhibli Nüshanın Son Sayfalarından Birisi

Sahaflarda 34 numaralı dükkanın sahibi olan en yaşlı kişiye sorduğumuzda, 15 sene evvel âharlı kağıt üzerine olmayan, normal, saman kağıt üzerinde tezhipli bir nüsha sattığını bilgisini vermiş ve farklı bir şekilde tezhipli olan aşağıdaki nüshayı göstermiştir:

Resim 39.

Sahaflarda 34 Numaralı Ofis'te Bulunan Nüshanın İki Örneği

Resim 40. Diğer Bir Tezhipli Nüshanın Örneği

Bulduğumuz yukarıdaki nüsha farklı bir tarzda tezhib edilmiş bir başka nüshadır. Araştırma esnasında başka iki farklı kağıt üzerinde basılan nüshaları da tespit edilmiştir. Elde dört farklı nüsha bulunmaktadır ve bunlardan bir tanesi âharlı kağıt üzerinde basılmış bir nüshadır. Anlaşılan şey şudur: Osmanlı'da Şekerzâde'nin Kur'ân'ı en az matbaada altı kez basılmıştır. Şimdiye kadar elimize ulaşan ve en çok bilinen üç Kur'ân'ı vardır.

a) TİEM Nüshası (1141/1729)

Resim 41. Şekerzâde Hâfız Ösman'ın Kur'ân'ını Takliden Yazılmış Olan Nusha'nın Kapağı (TIEM No.85)

Bu Kur’ân No:85 ile kayıtlıdır. (h. Recep 1141 – m. ocak 1729)’te yazılmıştır ve hattatın Hâfız Osman'ı birebir taklit etttiği bir nüshadır. Krem rengi kağıt, üstübeç ve siyah mürekkep, nesih hattı ile, 459 yaprak, 11 satır, dıştan ebadı (26.5x17.5 cm) , içten ebadı (19.6X11.7 cm), selpaklı ve oval şemseli mıklepli kahverengi deri ciltlidir. Sonunda hatim duası (457a-458b) ve secde yerleri ile hükümlerini belirten bir cetvel bulunmaktadır (459a).

Secâvend alâmetleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır, serlevha (1b-2a), sûre başları, hizip gülleri ve duraklar tezhiplidir. Eyüp'teki, Halil ve Mahmut Paşa Türbesi’nden 16 Mayıs 1931'de müzeye getirilmiştir.

Şekerzâde, Hâfız Osman'ın 1094/1682'de yazdığı Kur’ân nüshasını bizâtihi yazmıştır. Bu nüsha, Nadir Eserler Kütüphanesi’nde (A6549). Kanbur Çelebi tarafından tezhip edilmiştir. Ebadı (28 X 18 cm), içten ebadı (16.5 X 9.5 cm) , 458 yaprak, 11 satırdır.

Resim 42. Şekerzâde Hâfız Ösman’ı Takliden yazdığı Nusha’nın Serlevhası TIEM no.85 (var. 1b-2a)

Resim 43. Şekerzâde'nin, Hâfız Ösman'ı Takliden Yazdığı Nushasındaki Kehf Sûresinın Birinci Sayfası

TIEM no.85(var. 212b-213a)

Resim 44. Şekerzâde'nin Hâfız Osman'ı Takliden yazdığı mushaf'ın Ketebe Sayfası

TIEM NO.85(var. 457b-458a)

Resim 45. Taklide esas Hâfız Osman Mushafı'nın Serlevhası (İÜK A. 6549, var. 1b-2a)

b) Medîne Nüshası (1142/1730)

Bu Kur'ân nüshası hâlâ Melik Abdulaziz Kütüphanesi'nde 231 numara ile muhâfaza edilmekte ve bu nüshada krem rengi kağıt, üstübeç ve siyah mürekkep, Nesih hat kullanılmıştır ve nüsha 690 sayfa, 345 yaprak, 13 satırdan ve 27x17 ebadından oluşmaktadır. Mushafın yazılış tarihi h. 1142, m. 1729'dur

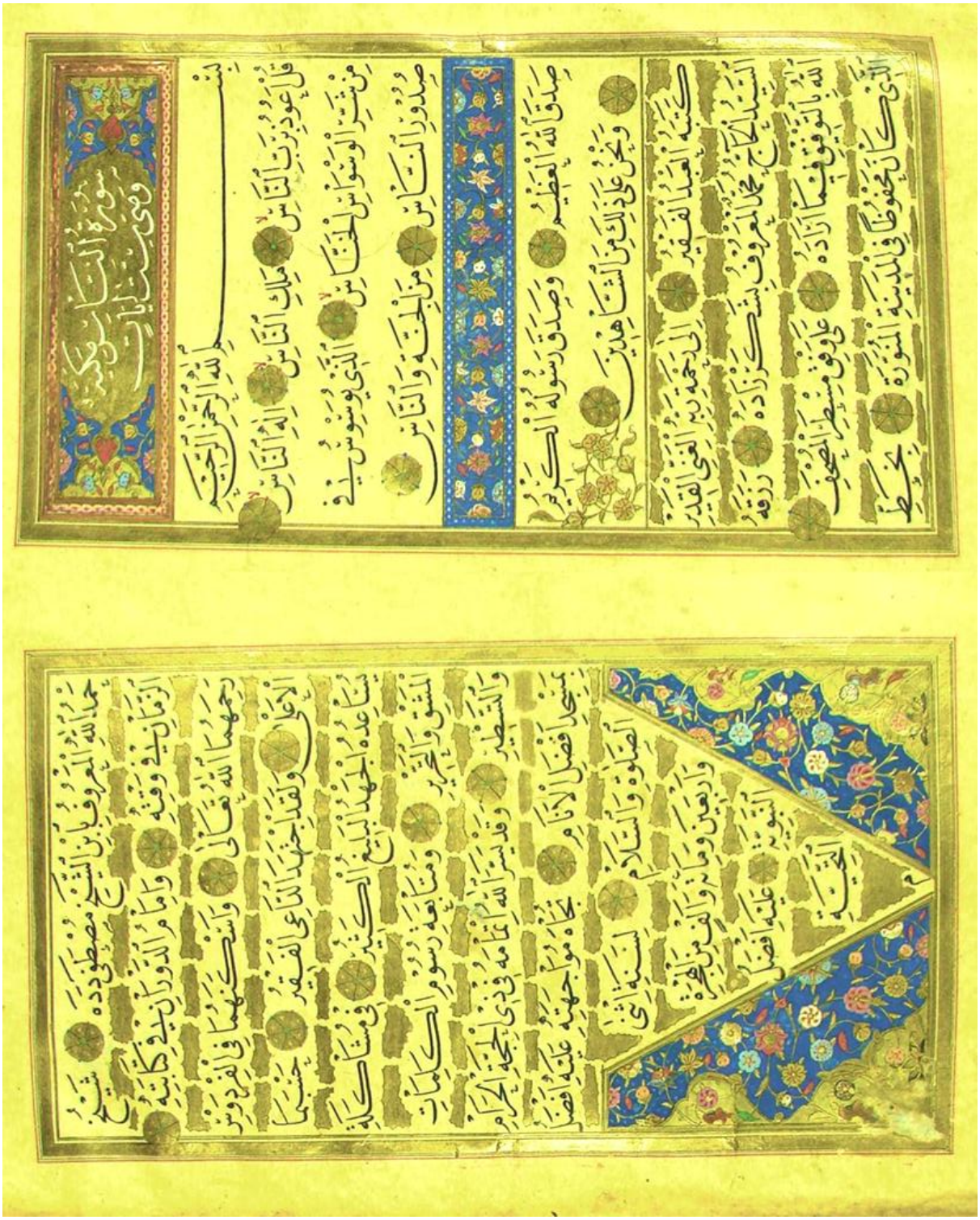
Bu nüshayı Sultan III. Ahmed'in emri ile Medîne'ye gidip oradaki Ravza-i mutahhara'ya vakfedilen Şeyh Hamdullah'ın nüshasını taklit ettiği bir nüshadır .

Resim 46. Şekerzâde'nin Medinede Yazdığı Nüshanın Serlevhası (KAKÜ. No. 231)

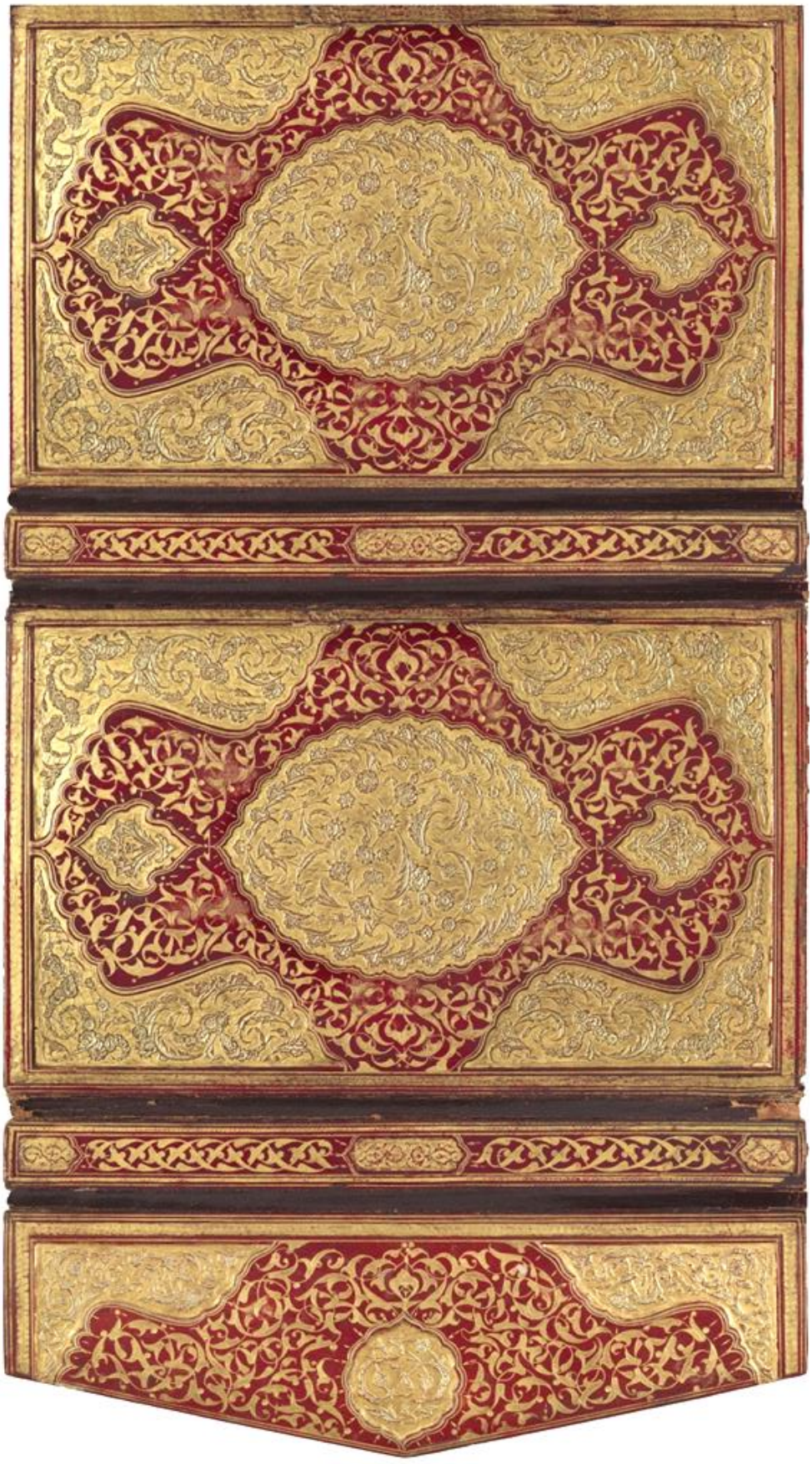
Resim 47. Medîne'deki Kur'ân'ın İkinci Sayfası (KAKÜ. No. 231)

Resim 48. Medîne'deki Kur'ân'ın Ketebe Sayfası (KAKÜ. No. 231)

c) Süleymaniye Nüshası (1146/1734)

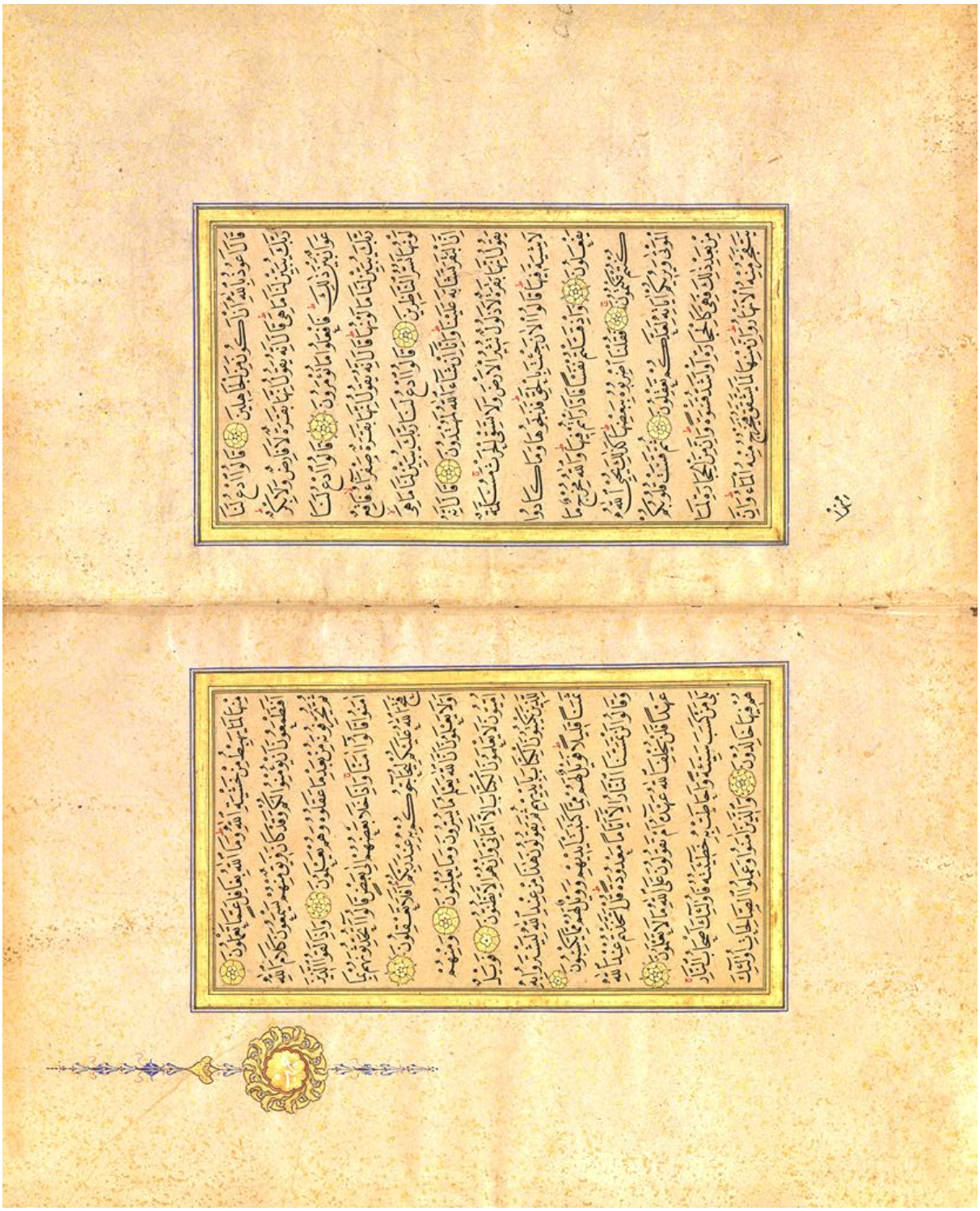
Şekerzâde, Medine'den döndükten sonra bu Mushaf'ı Sultan I.Mahmud'un emri ile İstanbul'da yazdığı nüshadır, Yeni Camii No: 3 ile kayıtlıdır. Bu nüsha h. cemâziel-âhir 1146'te (m. Kasım 1733) yazılmıştır, krem rengi kağıt, üstübeç ve siyah mürekkep, nesih hat, 343 yaprak,13 satır, dıştan ebadı (29.3x18 cm), içten ebadı (18.5X10.6 cm'dir). Bu Kur'an'ı tezhip ederken 13 farklı altın rengi kullanılmıştır. Bu Kur'ân Osmanlı Devrin'de Türkler tarafından basılan ilk Kur'ân olmakla birlikte, tarihte yedi kereden fazla bastırılmıştır. Selpaklı ve oval şemseli mıklepli, kırmızı renkli, deri cildin kullanıldığı döneme aittir. Sonunda hatim duası ve secde yerlerine işaret eden şemseler ile hükümlerini belirten bir cetvel bulunmaktadır.

Resim 49. Süleymaniye Nüshasının Kapağı (Yeni Cami No.3)

Resim 50. Süleymaniye Nüshasının Serlevhası (Yeni Cami No.3)

Resim 51. Süleymaniye Nüshasından Sayfalar (Yeni Cami No.3)

Resim 52. Süleymaniye Nüshasının Ketebe Sayfası (Yeni Cami No.3)

Resim 53. Süleymaniye Nüshasının Ketebe Sayfası (Yeni Cami No.3)

2. Matbu Süleymaniye Nüsahasının Teknik ve Estetik Özellikleri

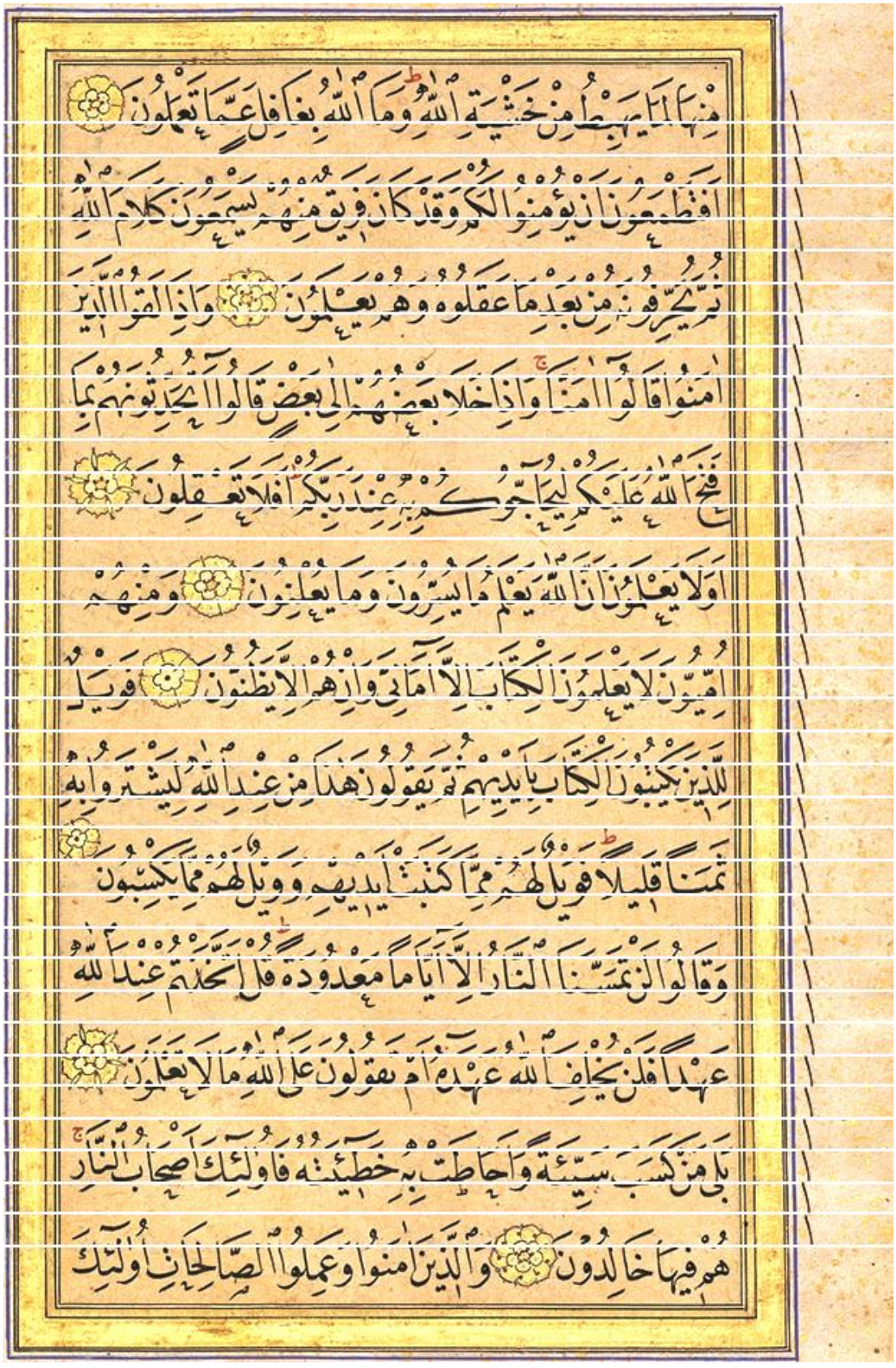
a) Hat Üslûbu

Tezimizin konusu olan Şekerzâde Mehmed Efendi ve basılan Kur'an-ı Kerîm'in üslûbu hakkında söze girmeden önce bir hattatın üslubu hakkında hüküm vermek için ne gibi kıstaslar üzerinden bunu yapacağımızı belirlememiz gerekmektedir. İfade, tarz, yol, biçim manalarına gelen üslûp hat sanatında da eserin bütününden detaylara inmeye başlandığında kendisini göstermektedir. Dik harflerin ve yatay kelimelerin meyilleri, satır üzerindeki oturuşları, harflerin diğer harflerle olan uyumu, kelimelerin ve harflerin arasındaki mesafeler, harflerin çekilişindeki nüanslar, sahifenin kullanılışı, harekeler ve süs işaretleri bir hattatın üslúbunun anlaşılabileceği unsurlardır. Tüm bunlardan hattatın, kullandığı kalemin kesilme tarzını, kalem tutuşunu, bilek hareketlerini, kaleme yaptırdığı manevraları, kalemi nasıl yönettiğini, temizliğini anlayabileceğimiz gibi ruh haline dair çıkarımlar yapılmasını da sağlamaktadır.

Şekerzâde'nin basılan Kur'an-ı Kerim nüshasında sahifeler 13 satır ve 8 ila 12 kelimeden oluşmaktadır. Her iki satır arasında üç elif yüksekliği vardır. Aşağıda görüleceği gibi Şekerzâde, Kur'an yazarken satırları ve sahifeleri doldurmaya çalışmış, kelimelerin ve harflerin şekillerini küçük kullanmayı tercih etmiştir. Keşideleri ise zaruret olarak ve satırları doldurmaktan ziyade güzelleştirmek için kullandığı görülmektedir. Göze hiçbir rahatsızlık vermeyen bu tercihleri bir çocuğun yazıya ilk başladığında harfleri iri iri yazarken, yazıyı ilerlettikçe daha muntazam ve küçük yazması gibi, "bu işte ben artık dilediğim kadar küçük ve sıkışık yazarken disiplini, ferahlığı ve zarafeti muhafaza edebilirim" özgüveni hissedilmektedir.

Hattatların yazdıktan sonra tashih yaptıkları ve bıçakla temizledikleri bilinen bir gerçektir. Şekerzâde'nin, sadece bu Kur'an'ı için değil, genel olarak eserlerine baktığımızda bunu çok nadir yaptığı görmekteyiz. Buna rağmen eserler yakından incelendiğinde harflerin etrafında birçok hattatta görülebilecek titremelerin olmaması şaşılacak derecede temiz çalıştığını göstermektedir.

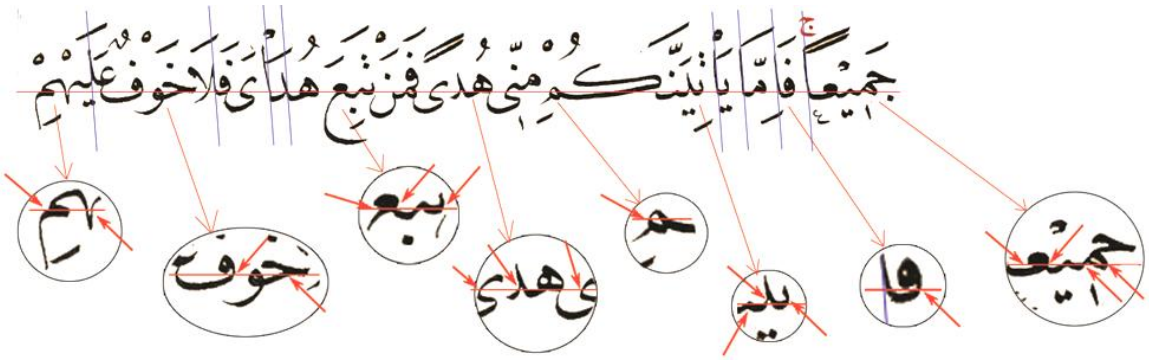
Resim 54. Süleymaniye Nushasından Sayfalar (Yeni Cami No.3)

Resim 55. Süleymaniye Nüshasında Satır Düzeni

b) Satır Sistemi

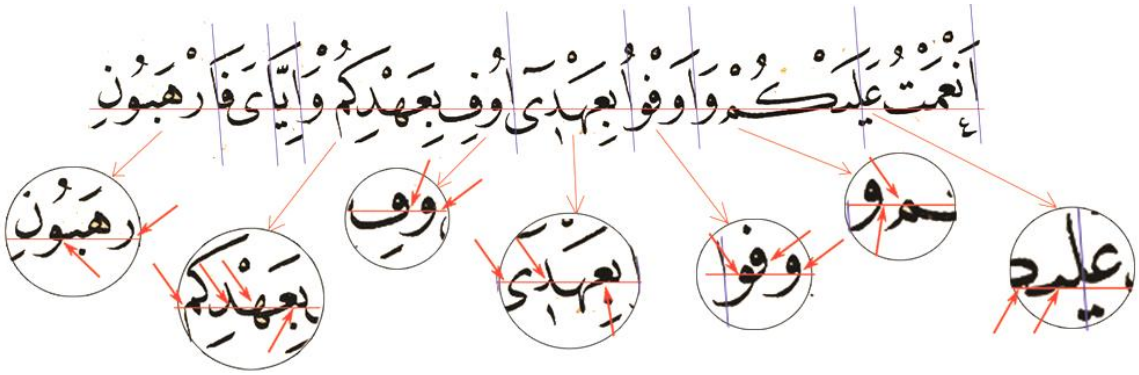
Her hattatın kendine özgü bir şivesi ve üslubu vardır. Bu durum aynı şekilde satır sisteminde de geçerlidir. Sanatta, özellikle hattaki gibi temel ortak noktalar, benzeyen taraflar vardır. Fakat sanatın ortak havuzundan alınmış olan bu müşterek taraflar sanatçının bir kişiden istifade ettiğini, yahut onu taklit ettiğini göstermemektedir. Burada benzer noktalardan ziyade, Şekerzâde'nin satır sistemindeki fikri ve üslubu anlatılacaktır.

Resim 56.

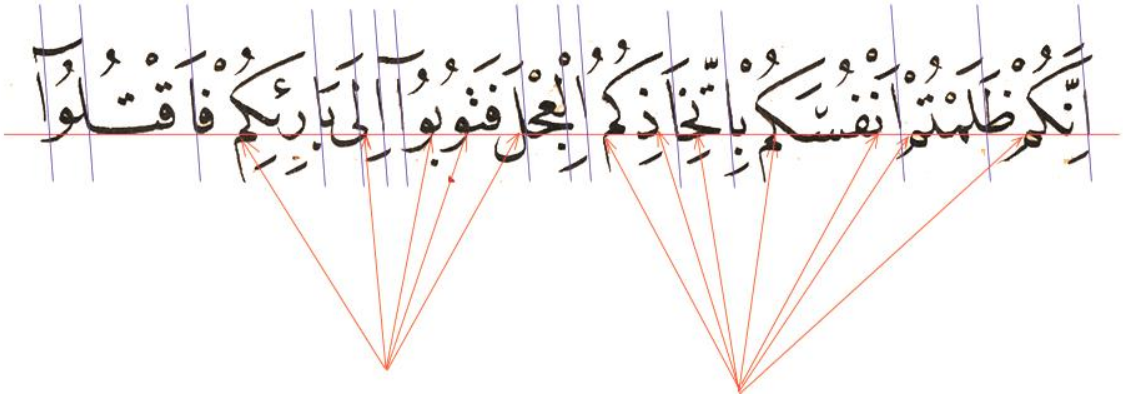
Yukarıdaki resimde görüldüğü üzere, mistar olarak ifade edilen kırmızı satır çizgisinin üzerindeki kelimelere bakıldığında şöyle bir ayrıntı görülmektedir; kırmızı çizgi kelimelerin belli kısmından geçmektedir. Bu durumda hat sanatını bilmeyen birisi ona baktığında bazı kelimelerin satırın üstünden geçtiğini ve bazılarının ise satırın altından geçtiğini zannedebilir. Fakat durum tam olarak böyle değildir. Hat sanatındaki satır sisteminin kendine özgü kural ve ölçüleri vardır.

Görülmesi gereken şey şu ki; kelimelerin eklem dediğimiz noktalarından (kalemi kaldırıp yönümüzü değiştirdiğimiz noktalar), bu çizgi doğrusu satırı geçmekte, aynı zamanda küçük kelimeler ilk eklemden geçmekte, uzun kelimeler ise en son eklemden geçmektedir. Ancak bazı istisnalar vardır. Hem estetik açıdan, hem de satır nizamına uyumu açısından bu kurallar -yukarıda işaretlendiği gibi- değişiklik arz edebilmektedir. Bu satıra eklem satırı denilmektedir. Bu noktada bazı hattatlar satırın eklemlerden geçtiğini kabul etmemekte ve başka bir sistem kullanıldığını iddia etmektedir. Burada Şekerzâde'nin satır sisteminin, eklem satırı sistemine uymakla birlikte, ilerleyen kısımlarda ifade edeceğimiz ikinci sisteme de uyduğu görülmektedir.

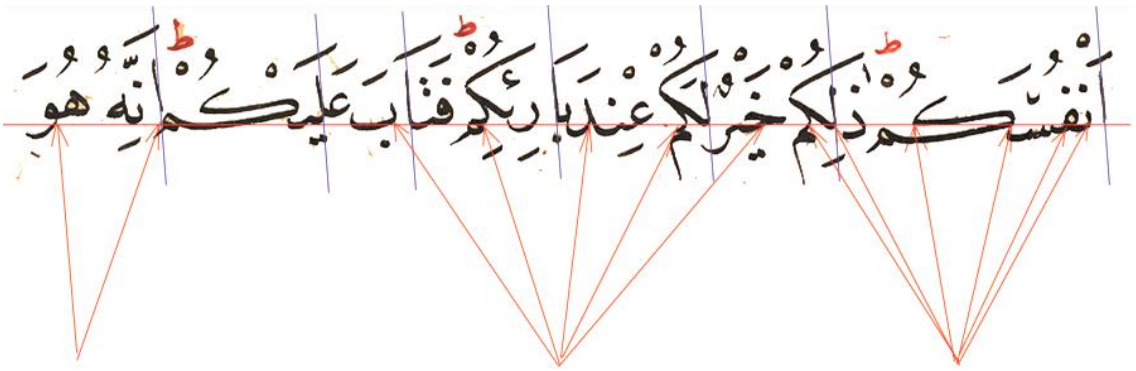
Resim 57.

Yukardaki kelimelere bakıldığında, satırın kestiği yerlerde gösterildiği gibi yine eklem dediğimiz noktalardan kestiği görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ikinci kelime olan "aleyküm" kelimesi uzun olduğu için biraz satırın üstünden yazılmasıdır. Buradaki amaç, kelimenin sonunun satırı kesmesini sağlamaktır. Genel olarak bütün hattatlar satırın en son kelimesini yukarıdan yazmaktadır. Bunun sebebi ise satırın aşağıya sarkmasını önlemektir. Çünkü bu kurala riayet edilmeyerek yazıldığında, göz aldanabilir ve satır eğri duruyormuş hissi verebilir.

Resim 58.

Yukarıda oklarla işaretlenen kısımlarda da eklem satır sistemi tespit edilebilir. Görselden anlaşılacağı gibi, mistar eklemlerden geçmekte, diğer yandan, yukarıda belirttiğimiz gibi en son kelime mistarın üst tarafından geçmekterir. Ayrıca şu çıkarımda bulunduk ki; bazı kelimelerde yer alan harflerin satır nizamına uyması için, kelimeler kendinden önce gelen harfe bitiştirilerek ve tek bir kelime imiş gibi kabul edilerek yazılmaktadır. Sanatkar satır sistemi kuralını bu şekilde uygulamaktadır. Benzer şekilde, harflerin dışında satır nizamına uyması için iki kelime de bibirine bitiştirerek yazılabilmekte ve onların bir bütün içersinde algılanması sağlanmaktadır.

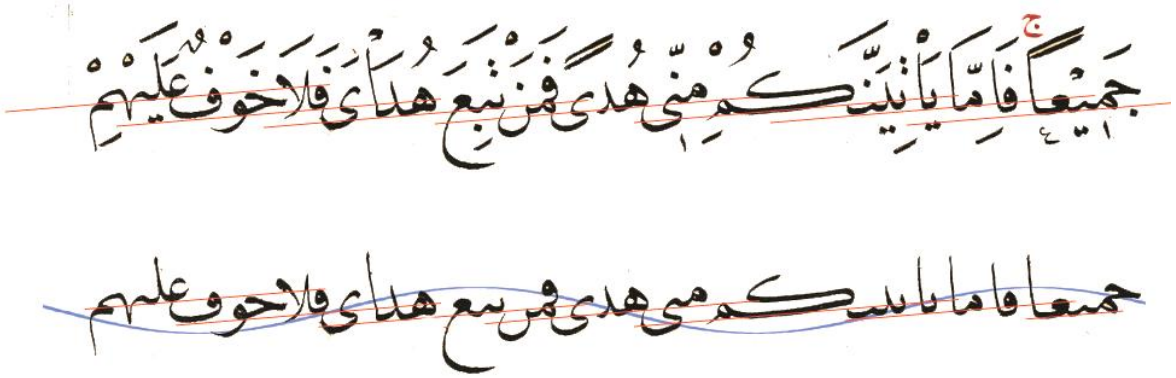
Resim 59.

Yukarıdaki diğer görsel, satır sistemini anlatmak için bir başka örnektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, birinci kelimenin uzun bir kelime olması hasebi ile yukardan yazılmamış olmasıdır. Bunu nedeni yukarıdan yazılması halinde, satırın yamuk duracağı endişesidir. Buradan hattatın her zaman esnek çözümler ürettiği anlaşılmaktadır.

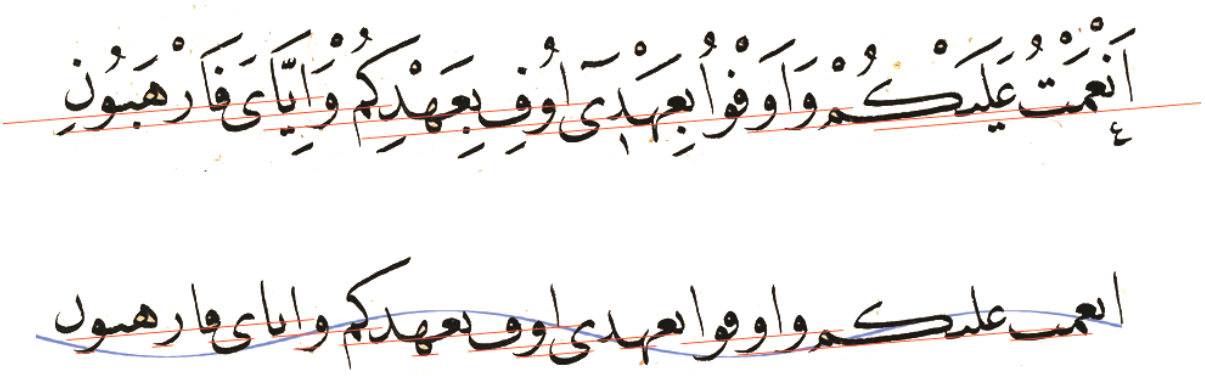
Resim 60.

Yukarıdaki satır, bahsedilen sisteme tam anlamı ile uyan bir satırdır. Diğer yandan, Kur'ânın yazılmasında satırın dolu olması, keşidenin az tercih edilmesi ve yazının ahenkli olması yazıyı güzelleştirmektedir. Hattat Şekerzâde Mehmet Efendinin de Kur'ân'ı yazarken gözettiği kurallar genel olarak bunlardır.

Resim 61.

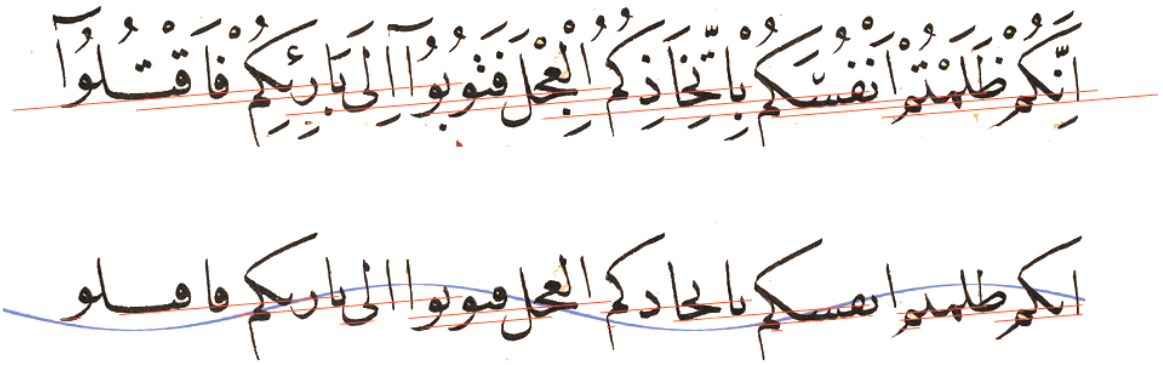
Bu görselde ise ikinci satır sistemi anlatılmaktadır. Yukarıda görüldüğü gibi kelimelerin belli bir meyli olduğu anlaşılmaktadır. Bu kelimeler paralel bir şekilde yan yana dizilmekte, birbirini takip etmekte, satır, harekeler ve noktalar kaldırıldığında bir dalga üzerinde duruyormuş gibi bir izlenim uyandırmaktadır.

Resim 62.

Yukarıda görsel, sözü edilen satır sisteminin daha ayrıntılı ve kıyaslamalı görülmesine imkan verecek farklı bir örnektir. Böylece bu görselde her iki sistemi de rahatlıkla görebilmekteyiz.

Bütün sanatlarda tabiate ne kadar yakın olunursa, estetik seviyenin o derece artacağı bilinen bir gerçektir. Hat sanatında ise elin ve gözün doğal hareketleri, hattın tabii ölçülerinin tespit edilmesinde ana kıstas olmuştur. Örnek vermek gerekirse, hat sanatında altın kural olarak ifade edilen, kelimelerin, bazı harflerin ve özellikle keşidelerin yazılması esnasında üçte ikisinin inişe, üçte birinin çıkışa ayrılması kaidesinin, insanın bilek hareketinden kaynaklandığı anlaşılır. Diğer yandan bu altın kuralı insan doğasında da görmek mümkündür. Örnek olarak bir el, bilek ile dirsek arasındaki mesafe ile birlikte takriben üçte bir ölçüsündedir. Parmakların boğumları da aynı kaideye tabidir. Bu durumda altın kuralı ile yaratılmış olan vücudun icra ettiği bu sanat da bilinçli yahut gayrıihtiyari olarak altın kuralı ihtiva etmektedir. Genelde yazılan Kur'anlar'da, özelde ise Şekerzâde'nin yazmış olduğu Kur'âni Kerim'de rahatlıkla görülmektedir ki, tüm satırlarda, satır başının ve sonunun biraz yüksekte yazılması sûreti ile, yaya benzeyen bir gidişatın takip edildiği anlaşılmaktadır. Bu da satırın ortasının aşağıda olduğu izlenimini verir. Satırdaki bu durum, namazda selam verilmesi esnasında başın izlediği harekete uygundur. Nasıl ki selam verilirken aynı hizada olan omuzların birinden, diğerine geçişte baş, göğüs hizasında hafif aşağı iniyorsa, satırda da satır başı ve sonu hafif yukarıda ve aynı hizada yazılmakta, böylece satırın orta kısmı aşağıda görünmektedir.

Resim 63.

Daha önce bahsettiğimiz satır sistemlerine örnek olarak gösterebilecek bu cümleler, burada daha önceden bahsettiğimiz bir kural olan, bir kelimenin diğer kelimeyle bitiştirildiği zaman her kelimenin kendine has bir duruşunun olduğu ve her kelimenin satır nizamını bozmayacak bir şekilde düzenlenmesi yani bu iki kelimenin tek parça halinde algılanması kaidesine uygundur.

c) Şekerzâde'nin ve Hocası Yedi Kuleli Seyyid Abdullah'ın Fâtihâ Sûresi Üzerinde Kıyaslanması

Burada Şekerzâde'nin, kendi hocasıyla mukayese edilirken, hocasından ne derece istifade ettiğine ve hocasından farklı ne gibi değişiklikler yaptığına vâkıf olmak, bununla birlikte Şeyh Hamdullah'ın ve Hâfız Osman'ın yazdığı Kur'ân nüshalarını taklit etmesinin Şekerzâde'nin üslûbunu ne derece etkilediğine açıklık getirmek amaçlanmıştır. Bu mukayese, Şekerzâde'nin ve Seyyid Abdullah'ın yazdıkları Kur'ân nüshalarından Fâtiha sûresi üzerinden yapılmaktadır.

Şekerzâde

Seyyid Abdullah

Resim 64.

Şekerzâde'nin besmelesine bakıldığında dikkati çeken ilk şey "بســـم" kelimesiyle diğer kelimelerin arasındaki orantıdır. Şekerzâde'nin "بســـم" kelimesinde cümlenin keşideden

sonraki kısmı ile aynı uzunluğa sahip olduğu görülmekte, ancak Seyyid Abdullah'ınkine bakıldığında "بســـم" kelimesinin diğer kelimelerden daha kısa olduğu görülmektedir.

Şekerzâde'nin yazısında hattatın, kimi zaman kalemin tamamını, bazen de üçte ikisini kullandığı, ancak hocasının, kalemin tamamını kullanmakla birlikte üçte ikisini değil de, üçte birini kullandığı anlaşılmaktadır. Kelimelerin şekilleri ve satır üzerindeki oturuşu da farklı görünmektedir.

Dik harflerin ve yatay kelimelerin meyilleri Şekerzâde'de hocasından daha az olduğu görülmektedir. Şekerzâde'deki keşidelerin daha derin yazıldığı görülmektedir. Seyyid Abdullah'ın yazısına genel olarak bakıldığında, bu Kur'an'ı hızlı bir şekilde yazdığı anlaşılmaktadır. Bu, özellikle harekeleri yazışından ve mürekkebin kelimelerde yer yer daha koyu ve fazla akışından tespit edilebilmektedir. Şekerzâde'nin i'tinâlı bir şekilde yazdığı, mürekkebin akışından ve eliflerin uzunluğundan anlaşılmaktadır. Şekerzâde'deki harflerin ve kelimelerin karakteri hocasından daha net ve temiz olduğu görülmektedir.

Şekerzâde

Seyyid Abdullah

Resim 65.

Seyyid Abdullah'ın yazısı tok durmaktadır. Yani buradan anlaşılan, yazının ihticanına göre ya biraz kalın bir kalemle yazılmış, yahut bu kalemle yazdığı kelimeleri küçültmeye çalışmıştır. Aynı zamanda harflerin başını yazarken kalemi tutuşundaki meyil ve "د" harfinin sonundaki durma esnasında hafif yukarıya çıkma hareketi Şekerzade'den farklı ve daha diktir. Kalemin meyilli tutuluşu özellikle eliflerden, "ر" harfinin başından ve "ب" harfinin başından iyice anlaşılmaktadır. Bununla birlikte "Allah" kelimesinin anatomisine baktığımızda Şekerzâde'de hocasından farklılık vardır. Bu farklılık özellikle "ـه" harfinin şekil ve hacminde görülmekte ve dik harflerin baktığı yönden de net bir şekilde belirlenebilmektedir. Seyyid Abdullah'ın yazzmış olduğu Allah lafzı yukarıya doğru paralel yükselirken, Şekerzâde'nin dik harfler yukarıya doğru yükselirken, adeta bir avizenin en nihayetinde tavanın bir noktasında birleşmesine benzer bir intiba bırakır.

Şekerzâde

Seyyid Abdullah

Resim 66.

Fâtihâ sûresininin yazılışında Şekerzâde'nin hattı beş satırı kapsarken, Seyyid Abdullah'ın hattı altı satırı kapsamakta, bunun yanında Şekerzâde'nin Kur'an nüshasında, genel olarak her sayfa 13 satır ve her satır 8 ilâ 12 kelimeye sahiptir. Ancak Seyyid Abdullah'ın Kur'ân nüshasında her sayfada 12 satır ve her satırda ise 5 ilâ 8 kelime mevcuttur. Bu yüzden Şekerzâde'nin, yukarıdaki yazdığı satırı mukayese edilebilmesi için, Seyyid Abdullah'ın yazdığı Fâtiha sûresinden de iki satırın yukarıda gösterilmiş olması fayda sağlayacaktır. Şekerzâde'nin, hocasından ne kadar farklı bir üslûbla yazdığının belirlenebileceği pek çok örnek bulunmaktadır. Dik harflerdeki meyil farklılık ise, "أ" elif, "ل" lamlar ve "ك" kef harflerinde açıkça görülmektedir. Aynı zamanda Seyyid Abdullah'ın yazdığı dik harflerin yüksekliğinin, Şekerzâde'denin yazmış olduğu dik harfler ile aynı yazılmadığı görülmektedir.

Şekerzâde

Seyyid Abdullah

Resim 67.

Yukarıdaki resme bakıldığında Seyyid Abdullah ve Şekerzâde'nin üslubu bir hoca ve talebesinin yazılarındaki üsluba değil, neredeyse tamamen iki farklı üslûp olduğu görülmektedir. Diğer yandan metinde, "هـ" he harfinin yazım şekli ve hacminde büyük

farklılık olduğu gözlenebilir. He'den sonraki"ـد" dalın çıkışındaki farkı, "ـص" sad harfinin şekli ve içindeki boşluğu, "ـس" sin harfinin dişleri ve kelimelerin ortasındaki "ـد" dişlerin farklılıkları da net bir şekilde görülmektedir. Öte yandan metinler arasında kelimelerin yan yana dizilişi ve satır üzerindeki duruşundaki farklılığı göze çarpmaktadır.

Resim 68.

Burada Şekerzâde'nin yazdığı "ـص" Sad ve "ـط" Tı harflerinin, hocasının yazdığı harflerden daha uzun ve iç boşluklarının daha dar olduğu görülebilir. Aynı zamanda Şekerzâde'nin seçtiği harflerin ve kelimelerin yazılış şekilleri farklıdır. Mesela "ـط" Tı harfinin sonu, Şekerzâde'de daha sivri, kısa durmakta ve düz bakmakta; hocasının yazdığı "ـط" Tı harfinin sonu ise daha uzun, yuvarlak durmakta ve harf yukarıya bakmaktadır.

Şekerzâde'nin yazdığı satırlarda noktalar daha net ve uç uca yazılmış; hocasının yazısındaki noktalar ise bitişiktir ve net değildir. Elif harfleri incelendiğinde, Şekerzâde'nin eliflerinin daha hareketli ve ahenkli, ancak hocasının elif haflerinin daha düz olduğu, bununla birlikte bazı yerlerde ince, bazı yerlerde kalın yazıldığı görülmektedir. "ـع" Ayn , "ـم"mim , "ـن" nun "ـت" ta ve "ـه" he harflerine bakıldığında, hem hacim olarak, hem de şekil ve yazı üslubu açısından farklı olduğu görülecektir.

Resim 69.

Yukarıdaki görselde de üslûp farklılığını anlatan başka bir örnek verilmiştir. "**المغضوب**" kelimesine bakıldığında Şekerzâde'nin, elif, lam ve mim'den kelimenin sonuna kadar hocasından tamamen farklı üslupla yazdığı görülür. Şekerzâde elif'i ve lâm'ı daha kısa tutmuş, mim'i daha küçük ve yumuşak, mim'den sonraki bağlama kısmını daha hareketli ve kalın başlayıp ince bitirmiştir. "**غـ**" ğayn harfinin ise hacim ve yazı sistemi çok farklıdır. Buradaki ifadeler "**ضـ**" ḍı, "**ـو**" vav, "**ب**" be harfi için geçerlidir. Bununla birlikte yukarıya çıkan harflerin çıkışı ve meyli de farklıdır. "**عليهم**" kelimesindeki "**لـ**" lam ,"**الضالين**" kelimesinin ortasındaki elif harfi bu meyil farklılığına örnek gösterilebilir.

Bu kıyas neticesinde anlaşılmaktadır ki; Şekerzâde kendi hocasından tamamen farklı bir üsluba sahiptir ve hat sanatını hocasından öğrenerek ve kendinden önceki büyük hattatlardan istifade etmek suretiyle kendine has bir üslup geliştiren bir hattattır. Aynı zamanda Şeyh Hamdullah'ın ve Hâfız Osman'ın Kur'ân nüshalarını taklit ettiği için, hocasından daha üst bir seviyeye ulaşmış, harfleri, kelimeleri ve satır sistemindeki orijinalitesi onun üslubuna farklı bir hava ve edâ kazandırmıştır.

Şekerzâde'nin yazısına baktığımızda hattatın, Şeyh Hamdullah, Hâfız Osman ve Seyyid Abdullah'ın üslûplarını biraraya getirmek yolu ile, kendine ve kendi zamanına uygun bir üslûp oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu şekilde hat tarihinde kendini kabul ettirmiş bu meşhur hocaların aralarında kendisine mahsus bir çığır açmıştır. Bu çığırı açarken, kendisinden önceki bütün meşhur hattatlardan gördüğü, öğrenip aldığı usüllerin üzerinde çalışıp, daha bedii hale getirerek hüsn-i hat sanatında ciddi bir yer edinmiştir.

SONUÇ

Hat sanatı yüzyıllar boyunca sürekli değişim ve gelişim göstermiş, yazı çeşitlerinde muhtelif ekoller meydana gelmiş, bu ekollerde yetişen her bir sanatçı, önce üstadlarını taklid etmiş daha sonra kendi üsluplarını geliştirerek eserler meydana getirmişlerdir. XIII. yüzyılda gelişmeye başlayan hat sanatı, Osmanlı topraklarında Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman ekolleriyle en olgun çağını yaşamıştır.

Çalışmamıza konu olan Şekerzâde Mehmed Efendi, XVI. ve XVII. yüzyılda nesih yazıya farklı güzellikler katan önemli bir hat üstadıdır. O da tüm hattatlar gibi önce Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman'ın yolunu takip ve taklid etmiş, hat sanatının inceliklerine vakıf olmuş ve kendi üslubunda eserler vermiştir. Şöyle ki, Şekerzâde Mehmed Efendi gerek taklitte, gerekse nesih ve sülüs yazıda usta bir hattat olmanın yanı sıra kendine mahsus bir tavır geliştirebilmiş önemli bir sanatçıdır.

Tez çalışması vesilesiyle ortaya çıkan bulgulardan biri, Abdülaziz döneminde basılan Kur'ân-ı Kerîm nüshası, Şekerzâde'nin III. Ahmet emri ile Medine'de yazdığı değil, I. Mahmut emri ile İstanbul'da yazdığı nüshadır.

Çalışma süresinin ve imkânların kısıtlı olması sebebiyle, hata ve noksanlarımızın olduğuna şüphe yoktur. Kişisel olarak ise, çalışmamdaki eksik ve kusurlara bir sebep olmaktan çok hayatımın bir gerçeği olan ülkemdeki savaş, halkımın maruz kaldığı zulüm ve onlara yardım etmek zorunda kalışım da, arzu ettiğim boyutta bir araştırma ortaya koymama engel olmuştur. Fakat her halúkârda çok güzel şeyler öğrenmeme vesile olan bu çalışmamın daha kapsamlı ve daha derin araştırmalara basamak teşkil etmesi en içten dileğimdir.

KAYNAKÇA

AKTAN Ali, “Arap Yazısı’nın Doğuşu, Gelişmesi ve İsl Yazısı Haline Gelmesi”, **İslâmî Araştırmalar Dergisi,** (Ocak 1988), c. II, sa. 6, s. 62.

ALPARSLAN Ali, **İslâm Yazı Sanatı Doğuşundan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, ed: Kenan Seyithanoğlu, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, c. XIV, s. 445-446.

AYDÜZ Salim, “Feyzullah Sermed (Şekerzâde)”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, İstanbul 1999, c.I, s. 460-461.

CEVDET Paşa, “Vekanûvis Cevdet Paşa'nın Evrakı”, **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**, İstanbul 1333, cüz: 46.

CEVDET Paşa, **Tarih-i Cevdet**, İstanbul 1302.

DERMAN M. Uğur, "Hattat Silsileleri", **Hayat Tarih Mecmuası**, İstanbul 1975. ek.

DERMAN M. Uğur, "Sultan Üçüncü Ahmed'in Yazdırdığı Mushaf**", Kültür ve Sanat Dergisi**, İstanbul 1988. c. I, s. 70-74.

DERMAN M. Uğur, **Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler**, Aksoy Matbaacılık, İstanbul 2002.

FINDIKLILI İsmet Efendi, **Tekmiletü’ş-Şekāik**, **(**nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, c.V, s. 218-220.

GÖKKIR Necmettin, **Tanzimattan Günümüze Din-Devlet İlişkileri ve Siyaset Bağlamında Mushaf Basımı,** Seçil Ofset Matbaacılar, İstanbul 2015.

HABİB Efendi, **Hat ve Hattâtân,** Matbaa-yi Ebüzziya, İstanbul, 1906.

İHSANOĞLU Ekmeleddin, **Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi**, (IRCICA), İstanbul 2011.

KESKİOĞLU Osman, **Nüzûlünden Günümüze Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

KOÇU R. Ekrem, "Abdullah Efendi", **İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul 1958, c. I, s. 30-42.

MÜSTAKİMZÂDE Süleyman Sadeddin, **Tuhfe-i Hattâtîn**, (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), Klasik Yayınlar, İstanbul 1928.

NEŞRÎ Mehmed, "Tarih", **TTK**, Ankara 1988, c.I, s. 73-75.

ÖZAYDIN Abdülkerim, "İbn Mukle", **DİA**, İstanbul 1999, c. XX, s. 211-212.

RADO Şevket, **Türk Hattatları,** Tifdruk Matbaacılık**,** İstanbul 1984.

SERİN Muhittin, "İbnü'l-Bevvab", **DİA**, İstanbul 1999, c. XX, s. 534-535.

SERİN Muhittin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2010.

SUYOLCUZADE Mehmet Necip, **Devhatü'l-Küttâb**, Numune Basımevleri, İstanbul 1942.

TÜFEKÇİOĞLU Abdülhamit, "Tarihte ve Günümüzde Hat Sanatının Öğretim Metotları", **2000'li yıllarda Türkiye'de Geleneksel El Sanatlarının Sanatsal Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri**, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 269-278.

DİZİN

A

Abbâsî, 1
Abdullah Âbid, 18
Abdullah Edirnevi, 27
Abdullah-ı Sayrafî, 3
Abdurrahman Efendi, 6
Ahmet Ağa, 17
Ahmet Cevdet Paşa, 52, 53
Ahmet Râtip Paşa, 58
Ali b. Hilal, 2
Ali Efendi, 4, 29, 52, 53
Ali Efendi B. Muhammed El-Kayserî, 29
Arapça, 1, 3, 53, 56, 57, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108
Arapzâde Mehmet Efendi,, 29
Arapzâde Mehmet Sâdullah Efendi, 20, 29

B

Bağdatlı İsmail Efendi, 21
Berberzâde Mehmed Said, 18
Beşir Ağa, 17

D

Derviş Muhammed Hindîzâde, 29
Derviş Süleyman B. Muhammed Hâc Halîl, 29

E

Ebezâde Sait Efendi, 21
Ebu Bekir, 57
Eğrikapılı Mehmed Râsim, 11, 13
Ekrem Hakkı, 18, 29, 106
Emevî, 1
Ertuğrul Gâzi, 50

F

Fatih Sultan Mehmet, 3
Fenikelilere, 1

H

Hacı Mustafa Efendi, 20
Hâfız Osman, 2, 4, 6, 7, 10, 52, 67, 70, 87, 90, 109
Halepli Seyyid Mustafa Ağa, 21, 29
Hasan Üsküdarî, 4
Haseki Seyyid Mehmet Hilmi Ağa, 20
Haseki Sultan, 4
Hatip Kâsım Efendi, 3
Hekimbaşızâde Ali, 17
Hocazâde Mehmet, 10
Hz. Ali, 1

I

I. Mahmud, 7, 55, 56, 58
II. Abdülhamid, 4, 50, 55
III. Mustafa, 6

İ

İbn Mukle, 1, 2
İbrahim B. Müsa, 18
İbrahim bin Mehmed Belvî, 29
İbrahim Dâimî, 17
İbrahim Kırımi, 10
İsmail Paşa Râtip, 56, 57, 58

K

Kadızâde Seyyid Mustafa Hâşimî, 24
Kanuni Sultan Süleyman, 3

Kara Halil Efendi, 53
Köprülüzâde Mustafa Paşa, 4
Melik Abdülaziz, 7, 58
Kûfe, 1
Kutbe, 1
Kutbetü'l-Muharrir, 1
Kuyumcuzâde, 20

M

Medine, 1, 6, 7, 29, 56, 58, 74, 109
Mekke, 1, 51, 54, 55
Miralay Nuri Bey, 53
Muhammad B. Osman, 20
Muhammed Paşa Yağlıkçızâde, 29
Mûsta'sım Billâh, 2
Mustafa Behçet Efendi, 20
Mustafa Efendi, 10, 21, 53
Mustafa İzzet, 42, 53
Müstakimzâde, 7, 10, 13, 18, 29

N

Nabat, 1
Nâmık Kemal, 58
Nefeszâde, 4
Numan Enis, 18

O

Osman Gâzi, 50

S

Selçuklu, 1
Seyyid Abdülhalîm Hasîb, 11
Seyyid Alâeddîn Efendi, 4
Seyyid Hasan el-Hâşimî, 10
Seyyid Hilmi Efendi, 29
Seyyid Mehmet Râşit Efendi,, 20
Seyyid Ömer B. Abdulkâdir, 29
Sultan II. Mustafa, 4
Sultan III. Ahmet, 4, 71
Suphî Ali Efendi, 29
Suyolcuzâde, 4, 7, 10
Sünbül Efendi, 4

Ş

Şehzade II. Beyazid, 3
Şekercizâde, 6
Şekerzâde, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 24, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 39, 42, 44, 46, 48, 51, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100,髭101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110
Şekerzâde Feyzullah, 13, 14, 15, 16, 39
Şekerzâde Mehmet Efendi, 4, 5, 6, 11, 17, 29
Şeyh Hamdullah, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 13, 56, 58, 71, 87, 90, 109
Şeyh Mustafa, 3, 56

T

Türbedâri Eyüplü Emin, 21, 29

Y

Yâkut el-Musta'sımî, 2
Yavuz Sultan Selim, 3
yazıcı kahyâsı Aziz Ali, 21
Yedikuleli Seyyid Abdullah, 4, 6, 10

EKLER

1. KATALOG (ESERLER)
2. VESİKALAR
3. RESİMLER

1. ESERLER (KATALOG)

Tezin muhtevası içinde konu edinilmiş olmakla birlikte öncelikle ulaşabildiğimiz Şekerzade Mushaflarını sadece bir lise olarak sıralamak, sonra da farklı mekanlarda, müzelerde kütüphanelerde ve özel koleksiyonlarda bulunan diğer eserlerini özelllikleriyle vermek yerinde olacaktır.

A) Mushaf-ı Şerifler:

1. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Mushaf-ı Şerif, (TİEM 85)
2. Medine-i Münevvere'deki Mushad-ı Şerif (Melik Abdulaziz Ktp. no. 231)
3. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Mushad-ı Şerif, (Yeni Cami no. 3)

B) Sülüs ve Nesih Kıt'alar:

Kat. No. 01 (Bk. Resim 70-81) :

Eserin Adı	:	Murakka‘
Tarihi	:	h. 1158 (m. 1745-1746)
Envanter Numarası	:	120-0208
Ölçüleri	:	28.3 x 20.2 x 1.8 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt üzerine siyah mürekkep, altın ve renkli boyalar
Açıklama	:	Murakka'ın on ikinci kıt‘asının son nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da **"Bunu Şekerzâde diye bilinen fakîr Seyyid Hacı Mehmed yazdı, Allah günahlarını affetsin"** der ve 1158 tarihini verir. Şekerzâde Mehmed'in sanat hayatının son yıllarına ait bu murakka‘da, iki satır sülüs, üç satır nesih halinde, Hz. Muhammed'in, Allah'ı anmanın erdemleri, cennete ulaşmanın yolları, iyi insan olmanın ödülleri hakkındaki hadisleri yazılıdır. Nesih satırların iki yanındaki koltuklar altın ve mavi zemin üzerine çiçekli ve rûmîli dallarla bezenmiştir. Murakka‘ın ilk kıt‘ası besmeleyle başlar. Sin harfinin uzatılmasıyla bir bezeme alanı haline gelen besmele oku, minik pembe, turuncu ve yeşil çiçekli, kıvrımlı altın dallarla süslenmiştir. Kıt‘alar ebrulu kâğıtla vassalelenmiş ve ebruların üzerine fırçayla bitkisel altın bezemeler yapılmıştır. Murakka‘ın özgün, şemseli, siyah renkli deri cildi 20. yüzyılda tamir görmüştür.
Bulunduğu yer	:	Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No. 02 (Bk. Resim 82-91):

Eserin Adı	:	Murakka‘
Tarihi	:	17. yüzyıl
Envanter Numarası	:	120-0385
Ölçüleri	:	23,2 x 18,1 cm
Özellikleri	:	Âharlı ve zerefşanlı kâğıt, siyah mürekkep, altın ve renkli boyalar.
Bulunduğu yer	:	Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No. 03 (Bk. Resim 92-101):

Eserin Adı	:	Hamidiye Murakka‘ı
Tarihi	:	17. yüzyıl
Envanter Numarası	:	37
Ölçüleri	:	23,2 x 18,1 cm
Özellikleri	:	Âharlı ve zerefşanlı kâğıt, siyah mürekkep, altın ve renkli boyalar.
Bulunduğu yer	:	Süleymaniye Kütüphanesi.

Kat. No. 04 (Bk. Resim 102**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Demirbaş Numarası	:	1147 ve ya İbnülemin, no. 88-39
Ölçüleri	:	İç Ebat (boy-en): 7,5 x 16 cm. Dış Ebat (boy-en): 11x19,5 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**يامن يحب انين العبد في الندم**
Açıklama	:	Kıt‘a, bir satır sülüs, üç satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *"“yâ men yuḥibbu enine’l-ʹabdi fi’n-nedemi”* mısra'ı yer alır, Meâli: **“Ey pişmanlık ânında kulun yalvarışlarını seven (Allahım)”.**

Nesih satırlarda ise *“Ḳāle Rasûlullâhi Sallâllâhu ʹaleyhi ve sellem: men anas bil viḥdati kân Allahu mu’nisuhu ve Ḳāle ḫiyarukum elyenukum menakiba fi el-ṣalat”* Hadîs-i Şerîf'i yer alır. Bu hadiste, kişinin Allah sevgisine ve namazın önemine vurgu yapılmaktadır.

Kıt‘anın son nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da **“***nemeḳahû es-Seyyid Mehmed el-maʹruf bi-Şekerzâde*” **(bunu kâtiplerden Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi vardır.

Bulunduğu yer	:	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

Kat. No. 05 (Bk. Resim 103**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	GY310
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**عليكم بالإخلاص**
Açıklama	:	Kıt‘anın son üç nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da *“Ketebehû el-faḳîr es-Seyyid el-hâc Mehmed el-ma’ruf bi-Şekerzâde*” **(Bunu kâtiplerden fakir olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı.)** ibaresi vardır. Kıt‘a, bir satır sülüs, on bir satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça “*´aleyküm bil iḫlas*” yeralır. Meâli: **“İhlaslı olun”.**

Nesih satırlarda ise “*Ḳāle Rasûlullâhi-Sallâllâhu ´aleyhi ve sellem nâḳilen ´an rabbihî ´azza ve celle ḳāle Allâhu tebâreke ve te´âlâ el-iḫlas sirr min esrâri astavdi´uhu ḳalbe men aḥbebtu min ´ibâdi ve li-ẕâlike ḳāle ba´ḍu el-ekâbîru raḥimahumullâh te´âlâ fî iḫlâsi sâ´at necâtü el-´abd”*. Anlam olarak hadis, ihlasın önemine ve Allah’ın bazı kullarının ihlas hassasiyetine vurgu yapar.

Bulunduğu yer	:	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.

Kat. No. 06 (Bk. Resim 104**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	110-0157
Ölçüleri	:	17.4 x 24.5 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt üzerine renkli boyalar, altın ve siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**نوم العالم خيرمن عبادة الف**
Açıklama	:	Kıt‘a, bir satır sülüs, dört satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *"nevmü el ´âlimi ḫayrun min ´ibâdeti elf"* yeralır. Meâli “**Alimin uykusu bin kişinin ibadetinden hayırlıdır**”.

Nesih satırlarda ise “*Ḳāle Rasûlullâhi Salavâtu’llâhi ´aleyhi ve selâmuhû ṡamâni ḥicac fe-ḳāle yâ enes aṣbiġel vuḍu’ yazid fî ´umrike ve sellim men laḳaytahu min ümmeti yekṡurû ḥasenâtuk ve iẕâ deḫalte ilâ menzilike fesellim ´alâ ehli beytike yekṡurû ḫayruke”,* Hadis, Resûlullah’ın Enes’e bazı tavsiyelerini içermektedir.

Son satırdaki ketebe kaydı; “**bunu Şekerzâde diye meşhur olan, fakir Seyyid Mehmed yazdı**” şeklindedir. Kıt‘anın koltuklarına bir çiçek ressamının fırçasından çıkmış, natüralist üslupta, dönemin zevkini en iyi şekilde yansıtan çok çiçekli birer buket resmedilmiştir. Kalın ve kısa saplı bu bukette katmerli bir gül, pembe bir lâle, iki renkli bir hercâî menekşe, henüz tam açmamış bir pembe şebboy çiçeği, dalı ve küçük, mavi kasımpatılar ayırt edilebilmektedir. Kıt‘a, gelenekte olduğu gibi, ebrûlu kâğıtla vassalelenmiştir.

Bulunduğu yer	:	Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No. 07 (Bk. Resim 105**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih levha

Tarihi : H. 1133

Demirbaş Numarası : Michigin Üniversitesinin

http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015079129071;view=1up;seq=27

websayfasındaki bir katalogtan alınmıştır. **(Hutut-ı mütenevvia-yı İslâmiye albümü, [914 to 1317, i.e. 1508 to 1900]. s. 27)**

Ölçüleri : 42.5 x 32 cm.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.

Sülüs Satırlardaki Metin : **(احث التراب على وجه مادحك)(احبب من شئت فانك مفارقه)**

Açıklama : Levha, iki satır sülüs biri üstte biri altta, aralarında üç satır nesih düzenindedir. Sülüs satırlarda da Arapça birinci satır "*iḥsu el-turâbe ʹalâ vechi mâdiḥike"* yer alır Meâli: **"Seni öven kişinin yüzüne toprak saç." şeklindedir.** İkinci satırda; "*aḥbib men eḥbabte fe inneke mufariḳuhu*" yeralır, Meâli: **"Kimi seversen sev birgün ondan ayrılacaksın".**

Nesih satırlarda ise: "*an ebi Hüreyre (ra) ennehu ḳāle ḳāle Rasûlullâhi Salavâtu'llâhiʹaleyhi ve selâmuhu etedrune melġîbe ḳālu Allâhu ve Resûluhu aʹlem ḳāle zikruke eḫake bi mâ yekrah ḳîle ara'eyte in kâne fî eḫî me eḳûl*" yazmaktadır. Hadis, Resulullah'ın gıybetin ne olduğunu açıklamasını konu edinmektedir.

Levha'nın son sülüs satırının altında yazdığı ketebe kaydında da "*ketebehû es-Seyyid Mehmed el-maʹrûf bi-Şekerzâde"* **(bunu kâtiplerden Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi mevcuttur.

Bulunduğu yer : Michigan Üniversitesi

Kat. No. 08 (Bk. Resim 106**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıtʻa

Tarihi : H. 1137 (1724-1725) tarihli.

Envanter Numarası : 2464

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.

Sülüs Satırdaki Metin : **كتمان السر يعقب السلامة وافش**

Açıklama : Kıtʻa, bir satır sülüs, beş satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *"kitmânu es-sirri yaʹḳibu es-selâme ve ifşâ"* yeralır, meâli: **"Sırrı gizlemek selameti beraberinde getirir".** Nesih satırlarda ise "*ʹan ʹAbdullâh bin Ömer (r.a) enne'n-nebbiyye ṣallallâhuʹaleyhi ve's-sellem ḳāle inne'llâhe teʹâlâ ḫalaḳa el-ḫalḳa kulluhû fî ẓulme ṡümme raṣṣa ʹaleyhim min nûrihî fe-men aṣâbe min ẕâlike en-nûr ihtede ve men aḫte'e ḍalle ve ġave, ḳāle en-nebbiyyü ṣalavâtu'llâhi ʹaleyhi ve selâmuhû atbiʹi elḥasenete ilâ el-seyyia'ti tamḥuhâ fe nisbatu eltevbati ilâ el-ʹḳalb ke nisbeti el-ṣâbûni ile el-ṡevb"* . Hadis, karanlık ve aydınlığın kullar üzerindeki değişik yönlerini ele almakta,ve Kullara kötülükten sonra bir iyilikle bulunarak onu silmesi istenmektedir.

Levahanın sağ koltuğuna çapraz bir şekilde imzasını atan Şekerzâde Arabça kaydında da*"ketebehû el-faḳir es-Seyyid el-hac Mehmed el-müştehir bi-Şekerzâde*" **(bunu kâtiplerden faḳir olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : Türk ve İslam Eserler Müzesi

Kat. No. 09 (Bk. Resim 107**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Ölçüleri	:	10x17 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ذاق طعم الايمان من رضي بالله ربا**
Açıklama	:	http://www.digitalssm.org/cdm/search/searchterm/d%C3%B6rt

Kıt‘a, bir satır sülüs, dokuz satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *"‘zâka ta’me el iman men raḍiye billahi rabben”* yeralır, meâli: **“Allah’ın Rab olduğuna razı olan kişi imanın tadını almıştır”** şeklindedir.

Nesih satırlarda ise *“Ḳāle Rasûlullâhi Sallâllâhu ʿaleyhi ve sellem inne el-teṡâ’ube fî es-salâti mine eş-şeytân fe iẕâ taṡâ’abe eḥadukum fel yakẓım mâ istataʿa ve fi rivâyetin fel yadaʿ yedehu ʿale fîhi”* Kıt‘anın son dört nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*harrarahû el-müznib es-Seyyid Mehmed el-ma’rûfu bi-Şekerzâde min telâmîzi el seyyid Abdullah Radiya’llâhu anhu mevlâhu”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed Seyyid Abdullah’ın talebesi yazdı, Mevlası olan Allah ondan razı olsun)** ibaresi vardır.

Bulunduğu yer	:	Portakal A.Ş. Müzayedesi, 19 Şubat 2006.

Kat. No. 10 (Bk. Resim 108**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	110-0150
Ölçüleri	:	14.7 x 23.5 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ومن صان نفسه عن الشهوات واحرز**
Açıklama	:	Kıt‘a, bir satır sülüs, dört satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *“ve men sâne nefsehû ʿani el-şehevâti ve aḥraz”* **(ve kimki nefsini şehvetlerden korursa)** şeklindeki giriş ibaresinin altına, dört satır nesihle “*Ḳāle Loḳmân el-ḥekîm li ibnihî yâ büneyy iẕâ imtele’et el-mâʿide nâmet el-fikreh ve ḫarisati el-ḥikmeh ve kaʿadet el-aʿḍâ’uʿani el-ʿibâde ve ḳāle vuḍiʿe el-ʿilm ve el-ḥikmeh fî el cû’i ve cuʿile el-cehlu ve el-maʿsiyetu fî el-şabaʿ fe iẕâ ḫala el-batnu kâne aʿẕabu lil-tilâvet ve edvemû li'l-ḳiyâmi ve aḳallu lil-menâmi”* Manasında Lokman’ın Çoçuğuna az yemesini tavsiye etmesi ve cehalet karanlığının çok yemekle alakalı olduğunu konu edinmektedir.

Son satırdaki ketebe kaydı “**bunu**, **es-Seyyid Mehmed Şekerzâde yazdı”** şeklindedir. Kıt‘a, gelenek olduğu gibi, ebrulu kâğıtla vassalelenmiştir.

Bulunduğu yer	:	Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No.11 (Bk. Resim 109**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyılın ilk yarısı.
Envanter Numarası	:	110-0126
Ölçüleri	:	13,3 x 21,3 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt üzerine siyah mürekkep, boya ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ولما صار كلبا عض رجلي**
Açıklama	:	Kıt‘anın son nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da *“Ketebehû ez’afu’l-küttâb es-Seyyid Mehmed el-müştehir bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden en güçsüzü, Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi vardır. Kıt‘a, bir satır sülüs, dört satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça “*Velemmâ sâre kelben adda riclî* **(Enik/yavru iken besledim; Büyüyüp köpek olunca ayağımı ısırdı.)** yer alır. Nesih satırlarda ise *“Kāle Rasûlullâhi Sallâllâhu ʿaleyhi ve sellem- et-Tevâzuu bisâtun tahte ’s-serâ ve men celesehu yerâ nefsehu fevka’l-‘ulâ. Ve’t-tekebburu bisâtun fevka’l-‘ulâ ve men celesehu yerâ nefsehu tahte’s-serâ.”* **(Allah Rasûlü –Allah’ın salât veselamı üzerine olsun– şöyle buyurdu: Tevazu, toprak altındaki yaygıdır. Kim onun üzerine otururbut nefsini yücelerde görür. Tekebbür de yücelerde olan bir yaygıdır. Kim üzerine otururbu kendini toprak altında görür)** sözleri yazılıdır. Sülüs satırın etrafı altınlanmıştır, nesih satırların yanındaki koltuklar altın zemin üzerine, saz yaprakları ve irice çiçekler yapılarak tezyin dilmiştir.
Bulunduğu yer	:	Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No. 12 (Bk. Resim 110**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyılın ilk yarısı.
Envanter Numarası	:	110-0156
Ölçüleri	:	19.7 x 29.5 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt üzerine renkli boyalar, altın ve siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**وعن رسول الله صلى الله عليه وسلم لم**
Açıklama	:	Bu kıt‘asında Şekerzâde, sülüsle yazdığı “**Allah Resulünden***”* şeklindeki giriş ibaresinin altına, dört satır nesihle Allah Resulü şöyle buyurdu: “**Sizden kime dua kapısı açılırsa**, **Allah ona rahmet kapısını açar. Allah'ın kendisinden istenmesini en çok istediği şey afiyet dilenmesidir***”* anlamındaki hadisi yerleştirmiştir. Son satırdaki ketebe kaydı “**bunu Şekerzâde diye meşhur olan, faḳir Seyyid Mehmed yazdı***”* şeklindedir. Kıt‘anın koltuklarına üstat tarafından, bir çiçek ressamının fırçasından çıkmış, natüralist üslûpta, dönemin zevkini en iyi şekilde yansıtan çok çiçekli birer buket resmedilmiştir. Kalın ve kısa saplı bu bukette katmerli bir gül, pembe bir lâle, iki renkli bir hercâîye nekşe, henüz tam açmamış bir pembe şebboy çiçeği dalı ve küçük, mavi kasımpatılar ayırt edilebilmektedir. Kıt‘a, gelenek olduğu gibi, ebrulu kâğıtla vassalelenmiştir.
Bulunduğu yer	:	Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No. 13 (Bk. Resim 111**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	110-0436
Ölçüleri	:	22.5 x 14.5 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ليس التكحل في العينين كالكحل**

Açıklama : Dokuz satır nesih hat üzerine tek satır sülüsle Hadîs-i Şerîf yazılmıştır. Sülüs satırda ise, Arapça “*leyse el takkaḥulu fi el ʹayneyni ke el-kuḥli”* **(Gözlere sürme sürmek, sürme gibi değildir)** yeralır.

Nesih satırlarda ise “*ʹan ʹÂişe Raḍiye’llâhu ʹanhâ ʹani’n-nebiyyi Sallâllâhu ʹaleyhi* ve sellem *ennehû ḳāle men atʹame şâribe el-ḫamri loḳmeten sallaṭa Allâhu ʹalâ cesedihi ḥayye ve ʹaḳreben ve men ḳaḍa ḥâcetehû feḳad e'âne ʹalâ hedmi el-islâm ve men cālesehu ḥaşarahu’llâhu teʹâlâ yevme el-ḳıyâmeti aʹmâ lâ ḥuccete lehû*” **(Hadis, içkinin zararlarına değinmektedir.)**

Son satırda ketebe yer alır yazdığı ketebe kaydında da “*ketebehû el-faḳir es-Seyyid el-hâc Mehmed* el-maʹrûf *bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden faḳir olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi yer almaktadır.

Koltuklar, şükufe çiçeklerle zenginleştirilmiş altın tezhiplidir. Cetvel ve duraklar altındır. İç pervaz, pembe renkli, sade, dış pervaz ise sîmefşân tarzında süslenmiştir.

Bulunduğu yer : Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (Emirgan, İstanbul, Türkiye).

Kat. No. 14 (Bk. Resim 112**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Ölçüleri	:	10.00 x 14.00 cm..
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**يبعث كل عبد على ما مات عليه**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, dokuz satır nesih hatla hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça*“Yubʹaṡu kullu ʹabdin ʹalâ mâ mâte ʹaleyhi”* (**Kişi öldüğü şey üzerinde dirilir)** yeralır. Nesih satırlarda ise *“Ḳāle Rasûlu’llâhi Sallâllâhu ʹaleyhi ve sellem mâ min şâfiʹin efḍalu menzileten ʹind’allâhi yevme’l-ḳıyâmeti min el-ḳur’ân la nebbiyye ve lâ mâlik ve lâ ġayruhum ve ḥarfu el-Kur’âni ḫayrun mine ed-dünyâ ve mâ fîhâ”* yazılıdır. (Hadis, Kur’ân’ın önemi ve faziletlerine vurgu yapmaktadır.)
kıt‘anın son 3 nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da*;”harrarahû el-ʹabdu el-faḳîr es-Seyyid el-hâc Mehmed el-şehîr bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : ALİF ART Özel Koleksiyonlar Müzayedesi (19 Şubat 2012 .)

Kat. No. 15 (Bk. Resim 113**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Ölçüleri	:	16,5 x 28 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**عليك بمراعات الحق فيما اعطاك**

Açıklama : Sülüs ve nesih hatla dua ve şifa ile ilgili Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Kıt‘a, bir satır sülüs, dört satır nesih hatla düzenlenmiştir. Sülüs satırda, Arapça “ *´aleyke bi murâ´âti elḥakḳi fî mâ a´atak*” **(Allah’ın sana verdiği şeylerde hakkı gözet)** yer alır.

Nesih satırlarda ise “*Ḳāle İbni ´Abbas (r.a) ḳāle en-nebiyyu Sallâllâhu ´aleyhi ve sellem ḳāle İbrâhîm ´aleyhi’s-selâm yâ Rabbî min men el-dâ' ḳāle minni ve min men eş-şifâ’u ḳāle minnî ḳāle fe mâ bâlû et-ṭabîbi ḳāle raculun ursilu el-davâ’a ´alâ yedihi ve ḳāle ḫayru el-devâ’i el-ḥicâmetu ve el-fasd” (***Hadis, Allah ve İbrahim peygamber arasındaki bir diyaloğu konu edinmekte ve sonrasında hacamatın faziletine değinilmektedir)** yer alır.
Kıt‘anın son nesih satırında bulunan ketebe kaydında da*“ketebahû el-abdu el-faḳir es-SeyyidMehmed eş-şehir bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.
Klasik tarzda altın üzerine gül motifleriyle tezhiplenmiştir. Bordürü ebruludur.

Bulunduğu yer	:	Şevket Rado tarafından hazırlanan “*Türk Hattatları”* kitabı s.151’de yer alır.

Kat. No. 16 (Bk. Resim 114**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	55
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep, renkli boyalar ve altın.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**هلاك المرء في العجب**

Açıklama : Dört satır nesih hat üzerine tek satır sülüsle Hadîs-i Şerîf yazılmıştır. Sülüs satırda, Arapça *“helekü’l mar’i fi el-´ucubi”* **(Kişinin helak olması kendisini beğenmesindedir)** hadîsi yer alır.
Nesih satırlarda ise “*ve revâ ebu Hüreyre ´ani en-nebyyi ṣallallâhu´aleyhi ve sellem ennehu ḳāle sittetun bi sitte yedḫulun en-nar ḳable el ḥisab ḳıyle yâ Resûlullah men hum ḳāle el-ümera’u b´adi bil cavr ve ala´rabu bil-´asabiyya ve el-dehhaḳin bil-kibir ve el-tüccaru bil-ḫiyaneve ahlu el-rustaḳi bil-cehl ve”* **(Hadis, Hz. Resulullah kendisinden sonra cehenneme girecek bazı kişilerden bahsetmektedir),** aşağda kıt‘anın sol koltuğunda çapraz bir şekilde *“ketebehu Şekerzâde”* diye imza atmıştır.

Bulunduğu yer	:	Millet Kütüphanesi.

Kat. No. 17 (Bk. Resim 115**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **ذواقة السلاطين محرقة الشفتين**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, üç satır nesih hatla yazılmış hadîs-i şerîflerden oluşmaktadır. Sülüs satırda, Arapça *“zevaḳatu el-salaṭini miḥraḳatu-l şefeteyni”* **(Kralların zevklendiren şeyleri, dudakları acıtır)** yazmaktadır.

Nesih satırlarda ise *“iẕâ aḥabballahu ʿabden ibtalehû iẕe sabara ictebehu ve iẕâ şakara isṭafahu ve ḳāle lev ʿaraftum allah ḫaḳa maʿrifetihi lemeşeytum ʿala elme’i ve lazâllat bikum”* **(Hadis, kulun Allah’a karşı şükrü ve sabrina karşılık verdiğini konu edinmektedir)** yazılıdır.

Kıt‘anın sol koltuğuna hattat, çapraz bir şekilde; "*ketebehu Şekerzâde"* yazmıştır. **(bunu Şekerzâde yazdı)** der.

Bulunduğu yer : Ubeyde el-Benkî Digital Kolleksyonu.

Kat. No. 18 (Bk. Resim 116**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **خبت نار نفسي باشتغال مفارقي**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, dört satır nesih hatla hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça “*ḫabet naru nefsi bi iştġali mufariḳi”* **(Beni bırakanla uğraşmaktan dolayı nefsimin ateşi söndü)** yer alır.

Nesih satırlarda ise “*ʿan abi Hüreyere RZ ḳāle ḳāle Rasûlullâhi Sallâllâhu ʿaleyhi ve sellem ṣilu erḥamekum ve lev bil-selam tahadv tezdadu ḥubben haciru tuvrisu abna’kum mecden tahadu fe inne el-hediyye yuẕibu vaġze el-ṣadr tahadu beynekum fe inna el-hediyye yuẕhibu el-seḫime ittaḳu en-nare ve lev bi-şiḳi temre”* **(Hadis, selam ve hediyeleşmenin faydalarını konu edinmektedir).**

Kıt‘anın son nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da “*ketebehu es-seyyid Muhammed el-maʿruf bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : Ali Alparslan Fotoğraf Koleksiyonu.

Kat. No. 19 (Bk. Resim 117**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	18. yüzyıl.
Ölçüleri	:	22 x 14 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**اعتراف العبد بذنوبه سبب المغفرة**

Açıklama : Şekerzâde'nın Kıt‘asının bulunduğu Levha. "Şekerzâde Mehmed Efendi" ketebelidir ve Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. **“Kulun günahlarını itiraf etmesi, affedilmeye sebeptir”, "Üzerinizdeki belaları defetmek için istiğfarı çok getirin"** sülüs ve nesih kıt‘alardır.

Eserin tezhibi Muhsin Demironat'a ait olup, 1942 tarihli ve imzalıdır. Koltuk kısımları yeşil ve sarı renklerde zer-ender-zer üslûbunda tezhiplenmiştir.

Bulunduğu yer : Atika Müzayedesi, Osmanlı Şaheserleri ve Değerli Tablolar Müzayedesi. Conrad, İstanbul-30 kasım 2014.

Kat. No. 20 (Bk. Resim 118**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Ölçüleri	:	22 x 14 cm
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ضاقت الدنيا على المتباغضين وقال**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, dört satır nesih hatları ile yazılmış olan hadîs-i şerîfler içermektedir. Sülüs satırda, Arapça *“ḍaḳat ed-dünyâ ʹalâ el-mutbaġiḍin veḳāle”* **(Dünya birbirlerine kızgın olanlara dar geldi)** hadîsi yer alır.

Nesih satırlarda ise “*Ḳāle Rasûlu’llâhi Sallâllâhuʹaleyhi ve sellem eyyuha’n-nâs inne fi-l ḳanaʹti lasiʹa ve inne fi el-iḳtisadi labulġeve inna fi elzuhdi larâḥa ve anne likulli âti ʹamelin caza’ ve kullu âtin ḳarib”* **(Hadis’te zühd, iktisad ve iyi amellerin faydaları konu edinmektedir.)**

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*ketebehû el-abdu el-faḳir es-Seyyid Muhmmed el-maʹruf bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : Lebriz ART Müzayedesi.

Kat. No. 21 (Bk. Resim 119**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Ölçüleri	:	14.00 x 23.00 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**بسم الله الرحمن الرحيم**

Açıklama : Aharlı kâğıt üzerine is mürkkebi ile bir satır sülüs, on satır mâ'il nesih hatla kaleme alınmış eserde besmele ve meşhur mutasavvıf Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri‘nin sözleri yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça ***“Bismillâhirraḥmanirraḥim”*** yer alır.

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*ḥarrarahû es-Seyyid Mehmed Şekerzâde*” **(bunu kâtiplerden Şekerzâde Seyyid Mehmed yazdı)** der. Cetvelleri altın çekilmiş eserin dış pervazı kesme battal ebrusudur. Meşhur hattatın nadir bulunan eserlerindendir.

Bulunduğu yer	:	ALİF ART Osmanlı ve Karma Sanat Eserleri Müzayedesi 10 Mart 2013.

Kat. No. 22 (Bk. Resim 120**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırlardaki Metin	:	**بسم الله الرحمن الرحيم وبه ثقتي** **ضاقت الدنيا على المتباغضين ومن** **الدال على الخير كفاعله صدق**

Açıklama : Kıt‘ada, üç satır sülüs, bir satır nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. İlk Sülüs satırında, Arapça *“Bismillâhirraḥmanirraḥim ve bihi ṡiḳati” “***(Rahman ve Rahim Olan Allah'ın adı ile),** ikinci sülüs satırda, Arapça “*ḍâḳat ed-dünye΄ala el-mutabaġiḍin ve men”* **(Dünya birbirlerine kızgın olanlara dar geldi)**, üçüncü satır ise *“el-dâllu ΄ala laḫayri ka fa΄ilihi”* **(Hayra delalet eden yapan gibidir)** yer alır. Nesih satırda ise *"Bismillâhirraḥmanirraḥim, ve cevvedehu falahu al-cenne”.*

Levhanın son sülüs satırının altında yazdığı ketebe kaydında da “*ketebehû el-΄abdu el-faḳires-Seyyid el-hac Mehmed el-şehir bi-Şekerzâde*” **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : Lebriz ART Müzayedesi.

Kat. No. 23 (Bk. Resim 121**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **قال رسول الله صلى الله عليه وسلم**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, satır nesih hatla hadîs-i şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça*“Ḳāle Rasûlu’llâhi ṣallâllâhu ʿaleyhi ve sellem”* **(Allah’ın Resûlu (s.a) dediki)** yer alır. Nesih satırlarda ise; *“Ḳāle Rasûlu’llâhi ṣallâllâhu ʿaleyhi ve sellem iẕa sa'ltüm allah fes'aluhu bi buṭuni aküffiküm ve le tas'alühü bi ẓuhurihe ve ḳale el-nebbiyu ṣalla alluhu ʿaleyhi ve ṣallam men le yarḥamu-l nas le yarḥamuhu Allah t’âlae”* **(Hadis’te duanın nasıl yapılacağı anlatılmaktadır).** Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da *“ḥarrarahû es-seyyid Muhammed Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden Şekerzâde Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : ALİF ART Özel Koleksiyonlar Müzayedesi, 19 Şubat 2012 .

Kat. No24 (Bk. Resim 122**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Ölçüleri : 23x31cm

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **انين المذنبين احب الى الله من زجل المسبحين**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, dokuz satır meyilli nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *“enînu-l müẕnibin aḥabu il’allâhi min zacali al-musabbiḥin”* **(Günahkarların iniltileri, zâkirlerin seslerini yükseltmelerinden hayırlıdır)** yer alır. Nesih satırlarda ise “*Ḳāle’n-nebiyyü ṣallallâhu ʿaleyhi ve sellem me aḍarre men istġfera ve in ʿade fi-l yevm sabʿina marra ve ḳāle Rasûlu’llahi ṣallallâhu ʿaleyhi ve sellem le saġirate maʿ el-israr ve le kebirate maʿ el-isiġfar ve ḳāle ṣallallâhu ʿaleyhi ve ṣellem eltâibu mine-ẕ ẕenbi ke-men lâ ẕenbe lehû ve ḳāle elnedemu tevbe”* **(Hadis’te İstiğfarda ısrarın önemine değinilmektedir.**)

Kıt'anın alt tarfında ketebe satırı nesihle yazılmıştır; *“ketebehu al ʿabdu al-faḳir ilâ raḥmati rabbihi el-ḳadir es-seyyid el-hac Muhammed el-müştehir beyne’l-enami bi-Şekerzâde ġufire ẕünûbehu”* **(bunu kâtiplerden faḳir olan kul Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi mevcuttur.

Bulunduğu yer : Uveys Kolleksiyonu.

Kat. No. 25 (Bk. Resim 123**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **قدر المؤمن عند الله بإعتقاده**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, dört satır nesih hatla hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *“ḳaderu’l-mü'mini ʹind’allahi bi-iʹtiḳadihi”* **(Kulun değeri Allah hakkındaki itikadı nisbetindedir.)** yer alır. Nesih satırlarda ise *“Ḳāle Resûlullahi ṣallallâhu ʹaleyhi ve sellemmen lezame el-istiġfar ceʻaʹle’llahu lehû min külli hammin faraceve min kulli ḍıyḳin maḫraca ve razaḳahu min ḥayṡu le yaḥtesib ve kāle ʹalâmetu iʹradi’llah teʹâlâʹani’l-ʹabd iştiġaluhu bimâlâyaʹnihi”* **(Hadis’te istiğfarın devam edilmesindeki faydalar ele alınmıştır)** yazılıdır. Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da *“ketebehu es-seyyid Muhammed Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden Şekerzâde Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : www.suleymanberk.com.tr

Kat. No. 26 (Bk. Resim 124**):**

Eserin Adı : İki Nesih Sayfası

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Açıklama : Nesih ile yazılmış iki sayfadır ve kıyametteki insanların kimden şefaat istiyeceklerine konu alan bir Hadîs-i Şerîftir. Her sayfa on üç satırdan oluşmaktadır. ikinci sayfanın on birinci satırındaki ketebe kaydında “ketebehu el-abdu-l muznibu-l faḳir es-seyyid al-Hâc Muhammed al-müştehir bi-şekerzade razakahu’llahu et-tevfik fi ma aradah hamida allah tala ve musalliya ala nebiyyihi muhammad ve alihi ve sahbihi et-tayyibiin et-tahirin” yazılıdır.

Bulunduğu yer : Ekrem Ayverdi Özel Koleksiyonu.

Kat. No. 27 (Bk. Resim 125.126):

Eserin Adı : İki Sülüs Ve Nesih Karalama.

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Açıklama : Birinci karalamada ketebe kaydında “sevvedehu fi-l-leyl min şehr-i Ramadan.” İkinci karalmada ise ketebe kaydında “sevvedehu Şekerzade, fi Ramadan” (Ramazanda Şekerzade tarfından yazıldı) ibaresi mevcuttur.

Bulunduğu yer : Mehmed Özçay Koleksiyonu

Kat. No. 28 (Bk. Resim 127**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**داوموا الذكر فإنه مفتاح الخيرات**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, Beş satır nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *“davimu el-zikre fe innehu miftaḥu el-ḫayrat”* **(Zikre devam edin. Zira zikir hayırları açandır)** yer alır.

Nesih satırlarda ise “*´an en-nebiyyi ṣalavatu’llahi ´aleyhi ve selâmuhû ‘alâ edullukum ´ale kavm afḍalu ġanimet ve esra´u ric´et minhum kavm şehidu ṣalete el-ṣubḥi ṡumme celesu yeẕkurun’allaha ḥattâ tal´at el-şemsu fe ula’ike asra´u icabeten ve ric´at ve afḍalu ġanime”*hadîsi yer almaktadır. **(Hadis’te sabah namazından sonra, zikrin önemine değinilmiştir).**

Kıt‘anın son iki nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*ketebehu aḍ´afu-l küttab ve turâbu aḳdemi el-fuḳara ve el-mesâkin es-seyyid al-hac Muhammed al-ma´ruf bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : ALIF ART Osmanlı & Karma Sanat Eserleri, Özel Koleksiyonlar Müzayedesi 19 Aralık 2010 .

Kat. No. 29 (Bk. Resim 128**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Ölçüleri	:	19.00 x 27.00 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ومن ثبتت ولايته حرمت محاربته**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, dört satır nesih hattı ile yazılmış Hadîs-i Şerîflerden oluşmaktadır. Sülüs satırda, Arapça **“***ve men ṡabutet vilâyetuhu ḥarumet muḥârebetuhu”* **(Her kim ki vilayetinde (bağlılığında) sabit olursa onunla savaşmak haramdır)** hadîsi yeralır.

Nesih satırlarda ise “*Ḳāle eş-Şeyḫ Muḥiyyiddin al-´arabi ḳaddese sirruhu cemâlu ṣuratike fi el-âḫirat yekunu ´ale ḳadri ḫavatirik el-maḥmude fi-lşeri´a hune ve ḳubḥu ṣuratike fi el-âḫirati yakunu ´ale ḳadri ḳubḥi ḫavatirike el-maẕmume fejhed fi nefsike ḳable an yanfa´uke elnedem”* **(Muhyittin Arabi, düşüncelerin kul üzerindeki olumlu-olumsuz yönüne vurgu yapmıştır).**

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*ketebehû es-seyyid Muhammed al-ma´ruf bi-Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : ALİF ART Osmanlı ve Karma Sanat Eserleri Müzayedesi 13 Aralık 2009 .

Kat. No. 30 (Bk. Resim 129**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **اعتصام الورى بمغفرتك عجز الواصفون**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, dört satır nesih hatla hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *“İ′tişamu el-vara bi-maġfiratike ′aczu el-vaṣifun”* **(Allah korkusundan gelen korunmanın sebep olduğu mağfiret, (Allah)’ı vasıflandıranları bile acize düşürdü)** yer alır.

Nesih satırlarda ise *“Ḳāle’n-nebiyyu ṣalavatullahi ′aleyhi ve selâmuhu menṣalla ′alyyeṣalavat ṣallallâhu′aleyhi ′aşrun ve ḥuṭat ′anhu ′aşru ḫati’ât ve rufi′at lahu ′aşru derecât allahumme ṣalli ′alâ nebiyyi er-raḥme ve şefi′i’l-umme Muhammed ve âlihi ve ṣaḥbihi ecme′in el-ṭâhirin”* **(Hadis’te Resulullah’a salat ve selam getiren kulların nâ'il olacağı lütüf anlatılmaktadır)** ketebesız bir kıt‘a

Bulunduğu yer : KALEMGÜZELİ
http://www.kalemguzeli.org/index.php?KATEGORI=0&SANATCI=74&esersayisi=10&go=hatteserleriliste&KNO=20&Listele=Listele

Kat. No. 31 (Bk. Resim 130**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **من شغله ذكري عن مسئلتي**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, üç satır nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *“Men şaġalehû zikri ′an mes’elety”* **(Benim zikrimle meşgüliyeti benden istemeye engel olan kişi)** yeralır.

Nesih satırlarda ise “*Ravâ ebu Hüreyrete kāle Ḳāle Rasûlullahi ṣalavatullahi ′aleyhi ve selâmuhu bu′iṣtu bi cevami′i el-kelim ve nuṣirtu bi el-ru′bi ve beynâ ene nâ’imun utiytu bi-mefetiḥi ḫezâ’ini el-arḍi fe vuḍi′at fi yedeyye ve ḳāle Rasûlullâhi ṣallallâhu′aleyhi ve sellem”* **(Hadis, Resullulah’ın bazı özelliklerine vurgu yapmaktadır.)** ketebesiz bir kıt‘a.

Bulunduğu yer : KALEMGÜZELİ
http://www.kalemguzeli.org/index.php?KATEGORI=0&SANATCI=74&esersayisi=10&go=hatteserleriliste&KNO=20&Listele=Listele.

Kat. No. 32 (Bk. Resim 131**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**ان الله وتر يحب الوتر صدق رسول الله**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, satır nesih hatla hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, *Arapça "İnn'allahe vitrun yuḥibbu-l vitre ṣadaḳa Rasûlullahi"* **(Allah birdir biri sever)** yer alır.

Nesih satırlarda ise "*Ḳāle Rasûlullâhi ṣallallâhu aleyhi ve sellem le'en aḳ'ude ma'e ḳavmin yezkurûne'llahe min ṣalati-l ġadâti ḥatta taṭli'a-l şemsu eḥabbu ileyyee min en u'tike arba'aten min veledi İsma'il ve le'en aḳ'ude ḳavmen yezkurûna'llahe min ṣalati-l 'aṣri ile en taġrube-l şemsu eḥabbu ileyye min en u'tike erba'aten min veledi İsma'il 'aleyhi's-selâm"* **(Namazdan sonra yapılan zikrin Hz. Resullullah için ne denli önemli olduğu anlatılmaktadır).**

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da "*ketebehu-l faḳir es-seyyid Muhammed el-ma'ruf bi-Şekerzâde ġufira"* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde diye meşhur Seyyid Mehmed yazdı)**der.

Bulunduğu yer : Sahaflarda Sıdkı Bey Digital Kolleksiyonu.

Kat. No. 33 (Bk. Resim 132**):**

Eserin Adı	:	En‘âm-ı Şerîf
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Açıklama	:	Enam-ı Şerîf
Bulunduğu yer	:	BALİ ART Bahar Müzayedesi14 Mayıs 2006.

Kat. No. 34 (Bk. Resim 133**):**

Eserin Adı	:	Dua Kitabı (Buharî Hâtim Duası)
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	XVI/16
Ölçüleri	:	Sayfa boyutu: 17.8x11.7 cm. Yazı sahası: 11.6x6.7 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep,
Açıklama	:	Nesih hatla yazdığı buhâri hatim duasının ilk sayfası. serlevha. Eser 6 sayfadan uluşup her sayfada 11 satır yazılmaktadır.
Bulunduğu yer	:	Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyon.

Yayın: *Kubbealtı Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonundan Seçme Eserler Sergisi*, Sadberk Hanım Müzesi-11.11.2000-24.12.2000, İstanbul 2000, s.18-19, no.6; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, genişletilmiş 2. baskı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003, s.145.

Kat. No. 35 (Bk. Resim 134**):**

Eserin Adı	:	İki Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**كل امتي معافى الا المجاهرون** **اللهم احسن عاقبتنا في الامور كلها**
Açıklama	:	İki kıt‘adır, her Kıt‘a bir satır sülüs, beş satır nesihten oluşmaktadır. Birinci kıt'anın sülüs satırda, *Arapça "Küllü ümmeti mu´âfe illâ el-mucâhirun"* **(Açıkça günah işleyenler hariç, tüm ümmetim bağışlanmıştır)** yer alır. İkinci kıt‘anın sülüs satırda, Arapça "*Allâhümme aḥsin ´âḳibetenâ fi'l-umuri küllihâ"* **(Allah'ım tüm işlerimizde sonumuzu hayr eyle)**. Birinci kıt‘a'nın nesih satırlarında ise hadiste kötü rüya görenin yapması gereken davranışlar anlatılmıştır**,** ikinci kıt‘anın nesih satırlarda cemaat olmanın önemi anlatılmaktadır.

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da "*ḥarrarahû el-´abdu el-feḳires-Seyyid el-hac Mehmed el-şehir bi-Şekerzâde"* **(bunu kâtiplerden hatalı olan Şekerzâde Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer	:	Sahaflarda Sıdkı Bey Digital Kolliksiyonu.

Kat. No. 36 (Bk. Resim 135**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin : **اذا جائكم الزائر فاكرموه**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, sekiz satır nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça*“iẕa câeküm el-zâ’irü fe-ekrimühü”* **(Size gelen misafire ikramda bulunun)** yer alır. Nesih satırlarda ise *“Ḳāle Rasûlullâhi ṣallallâhu ʿaleyhi ve sellem min saʿadeti el-marʾi ḥüsnü-l ḫuluḳ ve min şaḳavatihi suʾu-l ḫuluk”* **(İyi ahlakın önemi anlatılmaktadır).**

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*sevvedehu es-seyyid Muhammed Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden Şekerzâde Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : LEBRİZ Müzayedesi .

Kat. No. 37 (Bk. Resim 136**):**

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıt‘a

Tarihi : 17. yüzyıl.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin : **حروف القرآن خير من الدنيا وما فيها**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, satır nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *“ḥurufu-l ḳurʾani ḫayrun mineʾd-dünyâ ve mâ fihâ”* **(Kur’an’ın harfleri dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır)** yeralır.

Nesih satırlarda ise *“Ḳāle Rasûlullahi ṣallallâhu ʿaleyhi ve sellem men tevâḍaʿa rafeʿahu’llahu ve men tekkebbera vaḍaʿahu’llahu ṣadeḳa Rasûlullâhi ve Ḳāle’n-nebiyyu ṣallallâhu ʿaleyhi ve sellem el-muʾminu lâ yeḫlu min ʿilletin ev ḳilletin ev zillet ṣadeḳa Rasûlullâh”* **(Tevazunun ehemmiyetine değinilmiştir).**

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da “*Muhammed Şekerzâde”* **(bunu kâtiplerden Şekerzâde Mehmed yazdı)** der.

Bulunduğu yer : Mehmed Said Tohumcu Özel Koleksiyonu.

Kat. No. 38 (Bk. Resim 137**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Sülüs Satırdaki Metin	:	**السر امانة و افشانه خيانة وقال**

Açıklama : Kıt‘ada, bir satır sülüs, beş satır nesih hatla Hadîs-i Şerîfler yazılıdır. Sülüs satırda, Arapça *‘‘es-sirru emâne ve ifşa’uhu ḫiyâne ve ḳāle*” **(Sırrı koruma emanet, açığa çıkarma hıyanettir)** yer alır.

Nesih satırlar ise "*kîle ersele zünnûni el-Mısrıyyi ilâ Ebu Yezîd el- Bestâmî rahîmehumallâh teâlâ yekûl lehum 'yâ ahî ilâ metâ hâzâ en-nevm ve el-kâfiletü medet fe ketebe Ebû Yezîd er-raculu men yenâmu leyle kullehu summe yasbihu fi'l-menzili kable'l-kâfile fe kâle zünnûni henî enneke hâzâ hâlun lem tebluğu ve kâle terkü'z-zunûbi efdalu min terki't-ta'a temmet kelâmu zunnûni"*

(**Allah’ın iki veli kulu arasında geçen bir diyaloğu**) konu edinmektedir.

Kıt‘anın son nesih satırlarına yazdığı ketebe kaydında da *‘‘ḥarrarahû es-seyyid Muhammed el-ma´ruf bi-Şekerzâde*” **(bunu kâtiplerden seyyide mehmed Şekerzâde yazdı)** der.

Bulunduğu yer : LEBRİZ Müzayedesi .

Kat. No. 39 (Bk. Resim 138**):**

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih kıt‘a
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Ölçüleri	:	57.00 x 31.50 cm.
Açıklama	:	Dört Kıt‘a, her kıt‘anın altında bir hadis var.
Bulunduğu yer	:	ALİF ART Müzayede: 03.06.2007.

Kat. No. 40 (Bk. Resim 139**):**

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt’a

Envanter Numarası : İ.7

Ölçüleri : Sayfa boyutu: 13.1x20 cm. Yazı sahası: 13.1x20 cm.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **عبد الشهوة اذل من عبد الرق**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, uç satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *“abdu'l-şehvâ ezellu min abd al-rîk”* yeralır, meâli: **“şehvete köle olmak, (insana) kölelikten daha aşağıdır”.** Nesih satırlarda ise; “*Ḳāle Rasûlullâhi-Sallâllâhu ʿaleyhi* ve *sellem el-keyyis men dâne nefsehu ve 'amile lime ba'de'l-mevt ve el-âcizu men etba'a nefsehu hevâhu ”*. Hadîs-i Şerîf'i yer alır. Bu hadiste**, (ahirete çalışanın iyiliğinden, nefsine çalışanın aczliğinden)** bahseder.

Kıt‘anın son nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da **“***sevvedehu es-Seyyid Mehmed el-maʿrûf bi-Şekerzâde*” **(bunu kâtiplerden Şekerzâde diye meşhur, Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi vardır.

Bulunduğu yer : Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyon.

Kat. No. 41 (Bk. Resim 140**):**

Eserin Adı : Sülüs-Nesih Kıt’a

Envanter Numarası : E.3

Ölçüleri : Sayfa boyutu: 15x23.7 cm. Yazı sahası: 9.6x18.4 cm.

Özellikleri : Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.

Sülüs Satırdaki Metin : **خير الاعمال كف الاذى من الناس**

Açıklama : Kıt‘a, bir satır sülüs, beş satır nesih düzenindedir. Sülüs satırda, Arapça *“hayru'l-a'mâli keffu el-azâ mine al-nâsi”* yeralır, meâli: **“amellerin en iyisi, insanlara zarar gelmesine engel olmaktır”.** Nesih satırlarda ise “*ʿḲāle kerrame âllâhu vechehû ḫayru el-ezkâri ba'de zikrillâhi ta'âlâ zikru'l-mevti ve ḫayru el-ġinâ el-ya'su mine el-nâsi ve ḳâle kerrame allâhu vechehû aşkâ el-nâsi men yata'adâ hududallahi ve aḳvâ el-ricâli men yaḳdiru 'alâ ta'dîbi nefsihî ve men'ihe anî'ş-şehavât ve ḫayru el-dunyâ ve el-âḫira fi mutâba'ati Resulillâhi ṣallallahu aleyhi ve sellem Allahumme ṣalli ve sellim 'alâ Muhammed ve âlihi ve ṣahbihi ecma'în ”* Hz. Ali'nin bu sözü yer alır. Bu sözlerde, **(ölümü zikretme, insanlara bel bağlamama, nefis terbiyesi, haddi aşmama ve Rasûlullahın yolunu takip etmekten)** bahseder.

Kıt‘anın son nesih satırına yazdığı ketebe kaydında da **“***sevvedehû es-Seyyid Muhammed el-maʿruf bi-Şekerzâde*” **(bunu kâtiplerden Şekerzâde diye meşhur, Seyyid Mehmed yazdı)** ibaresi vardır.

Bulunduğu yer : Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyon.

Kat. No. 42 (Bk. Resim 141-142**):**

Eserin Adı	:	Amme Cüzü
Tarihi	:	18. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	V/9
Ölçüleri	:	Sayfa boyutu: 19.1x13.1 cm. Yazı sahası: 15.2x8.9 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Açıklama	:	Eser yirmi sekiz sayfadan oluşup her sayfada dokuz satır yer almaktadır. Ketebe kaydında Seyyid Mehmed Şekerzâde adı ile birlikte Manisalı olduğunu belirtmiştir.
Bulunduğu yer	:	Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyon.

Kat. No. 43 (Bk. Resim 143-144**):**

Eserin Adı	:	Hutbe Kitabı
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	V/10
Ölçüleri	:	Sayfa boyutu: 17.2x11 cm. Yazı sahası: 10.8x6.4 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Açıklama	:	Eser otuz altı sayfadan oluşup, her sayfada dokuz satır yer almaktadır. Ketebe kaydı: Mağnisavî Seyyid Mehmed Şekerzâde, Seyyid Abdullah'ın talebesi.
Bulunduğu yer	:	Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyon.

Kat. No. 44 (Bk. Resim 145-147**):**

Eserin Adı	:	Mürekkebât Murakkaa
Tarihi	:	17. yüzyıl.
Envanter Numarası	:	XXV/8
Ölçüleri	:	Sayfa boyutu: 18x26 cm. Yazı sahası: 12x20.5 cm.
Özellikleri	:	Âharlı kâğıt, siyah mürekkep.
Açıklama	:	Eser sekiz kıt'adan oluşup, en üst ve en alt satırlar sülüs, orta iki satır nesih olmak üzere, her kıt'ada dört satır mevcuttur.
Bulunduğu yer	:	Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyon.

2. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİNDEKİ VESİKALAR VE ÇÖZÜMLERİ

İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Şekerzâde Mehmed Efendi hakkında bulunan vesikalar ve okunuşları aşağıda sıralanacaktır.

1. Birici Vesika (MF, MKT 326-59)
2. İkinci Vesika (MF, MKT 48-76)
3. Üçüncü Vesika (MF, MKT 326-59)
4. Dorduncu Vesika (C EV 220-10963)
5. Beşinci Vesika (MF, MKT 24-27)
6. Altıncı Vesika:
   a) Altıncı Vesikanın Birinci Kısmı (I.Dh 694-48544-1)
   b) Altıncı Vesikanın İkinci Kısmı (I.Dh 694-48544-2)
7. Yedinci Vesika (MF, MKT 00035-00096-001)

1. Birinci Vesika (MF MKT 326-59)

Matbaa-i Osmanî'de tab olunup atîk mühür ile mühürlenen Şekerzâde hattı mushafların cedîd mühür ele temhiri konusundadır.

Matbaa-i Osmâniyye

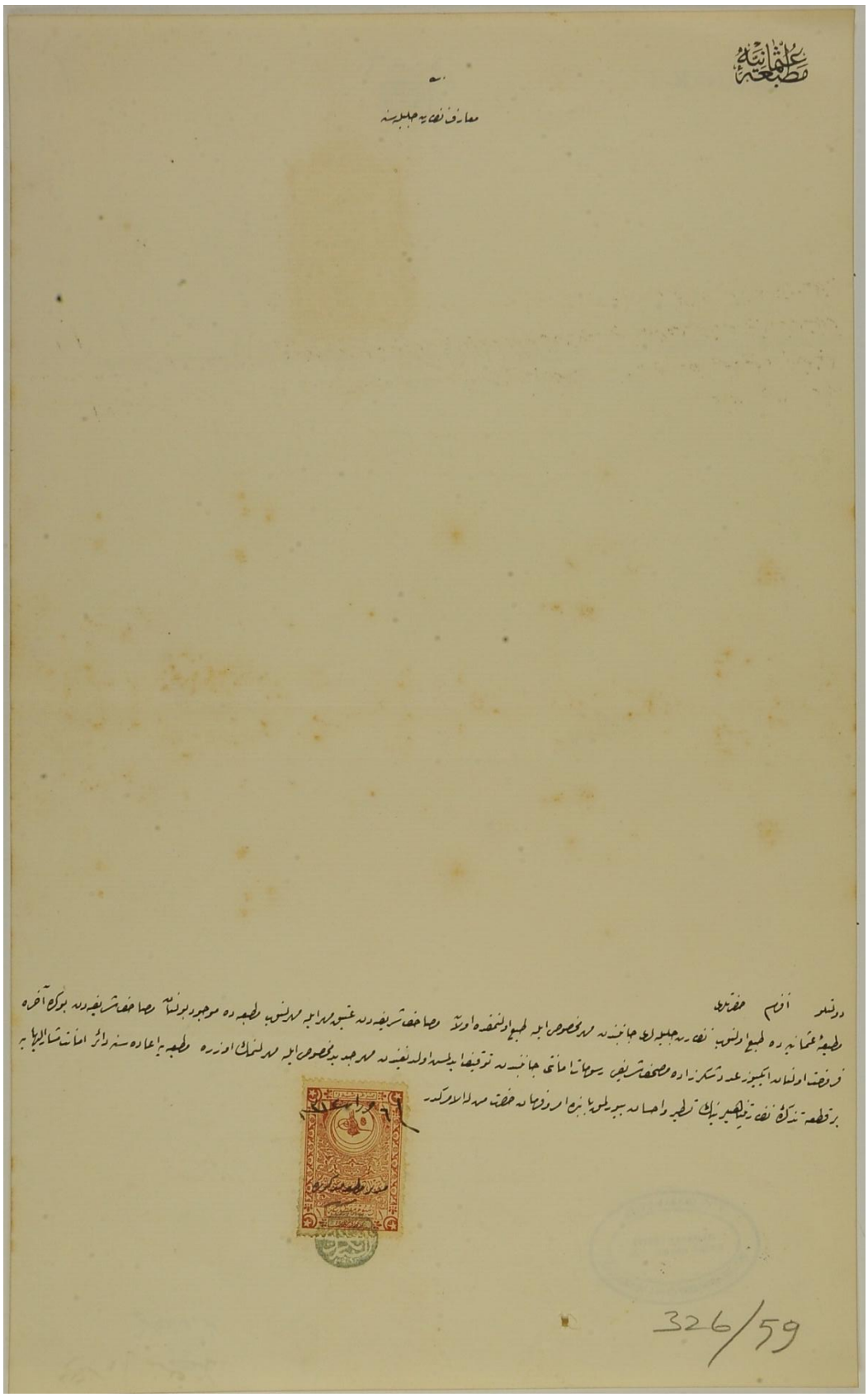
Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü efendim hazretleri

Matbaa-i Osmâniye'de tab' olunub nezâret-i celîleleri cânibinden mühr-i mahsûs ile tab' olunmakda olan Mesâhif-i Şerîfeden atîk mühür ile mühürlenüb matbaada mevcûd bulunan Mesâhif-i Şerîfeden bu kere âhara füruht olunan iki yüz aded Şekerzâde Mushaf-ı Şerîfi rüsûmât emâneti cânibinden tevkîf edilmiş olduğundan mühr-i cedîd-i mahsûs ile mühürlenmek üzere matbaaya i'âdesine dâir emânet-i müşârun-ileyhâya bir kıt'a tezkire nezâretpenâhîlerinin tastîr ve ihsân buyrulmak bâbında emr ü fermân hazret-i menlehü'l-emrindir.

Fi 6 Haziran sene 1312

Müdîr-i matbaa-i mezkûre

Resim 26. (MF, MKT 326-59)

2. İkinci Vesika (MF, MKT 48-76)

Kerbela, Musul ve Şehrizor sancaklarından istenen Şekerzâde hattı Kur'ân-ı Kerîm ve cüzlerden bir kısmının hemen, geri kalanın daha sonra gönderileceğine dairdir.

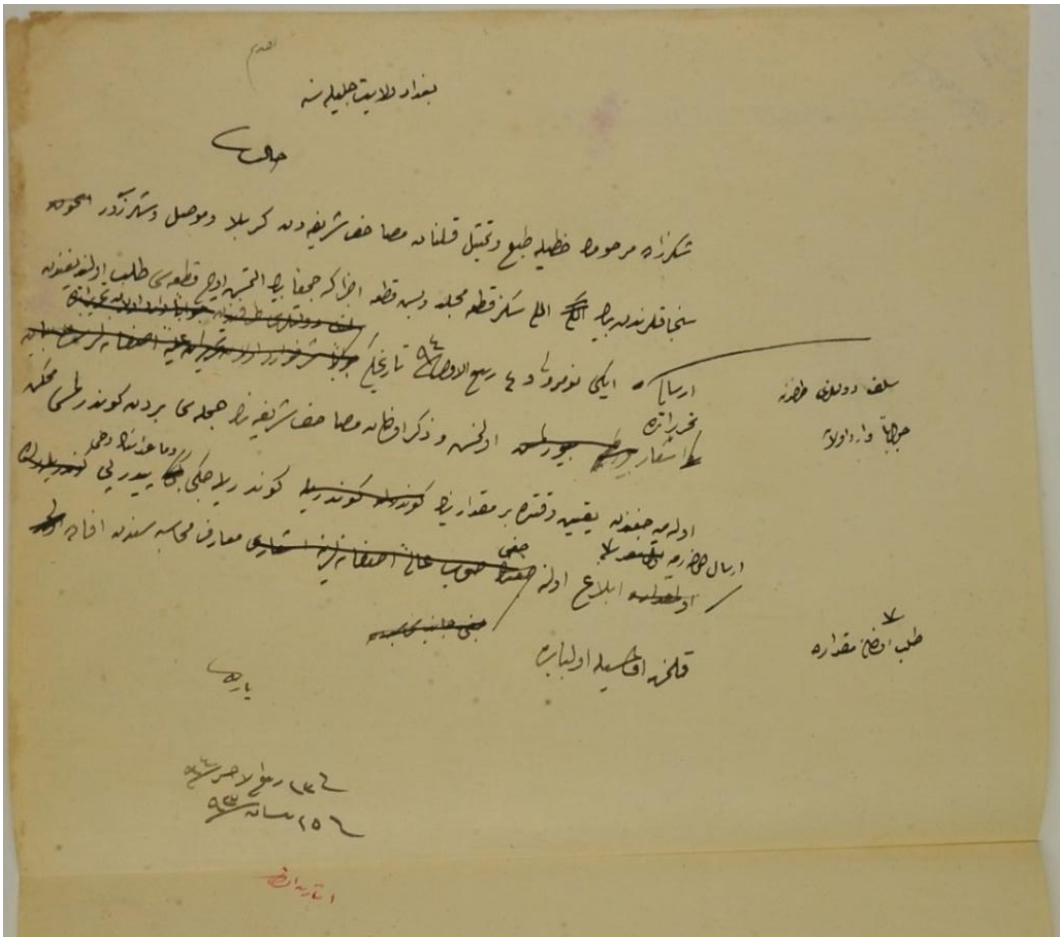
Bağdad Vilayet-i Celilesine

Hülâsa

Şekerzâde merhûmun hattıyla tab' ve temsil kılınan Mesâhif-i Şerîfeden Kerbela ve Musul ve Şehrizor sancaklarından bin elli sekiz kıt'a mücelled ve beş kıt'a eczâ ki cem'an bin altmış üç kıt'ası taleb olunduğundan irsâli selef-i devletleri tarafından cevâben vârid olan iki numerolu ve 4 Rebiü'l-evvel sene 94 tarihli tahrîrâtda iş'âr olunmuş ve zikrolunan Mesâhif-i Şerîfenin cümlesi birden gönderilmesi mümkin olamayacağından yakîn vakitte bir mikdârının gönderileceği ve mâ'adâsının dahi peyderpey irsâl olunarak taleb olunan miktara iblağ olunacağı ma'arif muhasebesinden ifâde kılınmış olmasıyla ol-bâbda.

Fi 23 Rebiü'l-ahir sene 94

Fi 25 Nişan sene 93

Resim 27. (MF MKT 48-76)

3. Üçüncü Vesika (MF MKT 326-59)

Matbaa-i Osmani'de tab olunup atik mühür ile mühürlenen Şekerzâde Hattı mushafların cedîd mühür ele temhirine dairdır.

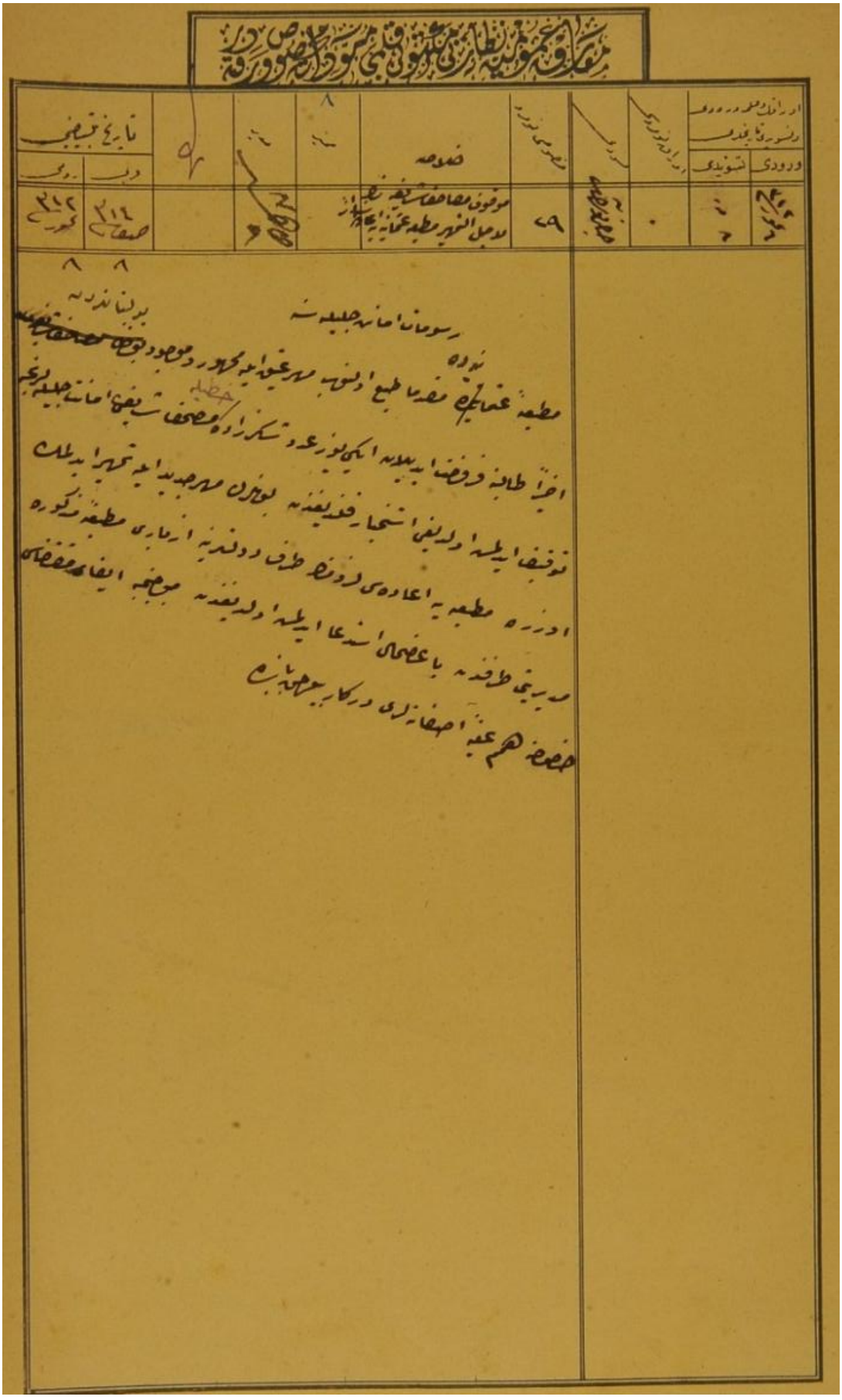
Hülâsa

Mevkûf mesâhif-i şerîfenin li-ecli't-temhîr matbaa-i Osmâniye'ye i'âdesine dâir

Rüsûmât Emânet-i Celîlesine

Matba'a-i Osmânîye'yede mukaddemâ tab' olunub mühr-i atîk ile mühür ve mevcûd bulunanlardan ahîren tâlibine fürûht edilen iki yüz aded Şekerzâde hattıyla Mushaf-ı Şerîfi emanet-i celîlelerince tevkîf edilmiş olduğu istihbâr kılındığından bunların mühr-i cedîd ile temhîr edilmek üzere matbaaya i'âdesi lüzûmunun taraf-ı devletlerine izbârı matbaa-i mezkûre müdirîyyeti tarafından bâ-arzuhâl istid'â edilmiş olduğundan mûcebince îfây muktezâsı husûsuna himem-i aliyye-i âsâfâneleri derkâr buyrulmak bâbında .

8 Temmuz 1312

Resim 28. (MF MKT 326-59)

4. Dördüncü Vesika (C.EV 220-10963)

Fatih civarında Debbağ Yunus Mescidi'ne minber koyarak camiye tahvil ve vakıf tayin eden Kazabadi Ahmed Efendi kızı Safiye Hanım Vakfiyesi'nin, Küçük Evkaf Muhasebesi'ne kaydıyla, evkafı tevliyetinin Reisülkurra Şekerzâde Feyzullah Efendi'ye ve kitabet ve cibayet cihetlerinin de başkasına tevcihi.

Rütbeleri mucebince kalemine mukaza-i mezbut kayd ve.. merbut olunan ve şıkka şıka? Şeraitleri i'tâ olunmak buyruldu.

Fî 27 B sene 21

Vakf-ı mezbûra hayâtda oldukça vakfa mütevellî olub ru'yet-i umûr.. ve vakfının tebdil ve tağyir ve taklil ve tekbir ve istidâtı fi külli merrât minel merrah yedinde ola. Vefâtından sonra müderrisîn-i kirâmdan .. zevci tayin zevci es-Seyyid Ahmed Efendi mütevellî ola ve vazife-i tevliyeti beher yevm dört akçe ola ve evlâd-ı evladı ve evlad ve evlad ve evladının batn ba'de batn ve .. bade's-selef feragıb-ı asl ekber ve aslı irsleri mütevellî olalar ve eğer batın-ı evvelde ekber bulunan aslî varisleri olmazsa kendünden sonra ekber ve aslı varis olan mütevellî ola ve eğer evlâdı münkariz olub bulunmazsa asitane-i aliyye .. eyleye de seb' ve öşre ve ta'zib tilavet iden huffazın üzerlerine reisül'l-mahbudin .. ve tayin buyrulan reisülkurra efendiler kendileri vazife-i mezkûre ile mütevellî olalar. Bi-emri allahi Teālâ vefatlarından sonra evladlar temayirlerine müteveffa olmaya, meğer ki evlad temayirine reisülkurrâ ola deyû meşrutdur.

Erbâb-ı istikametde ber-mûceb-i akçe kimesne yevmi bir akçe vazife ile katib tayin olunub vakt-i mezburun irad ve masrafı ve tahriri iktiza iden umuru katib-i mezbure tahrir ve tezbir ettirile deyu meşrutdur.

Ber-mûceb-i vuku-yı kimesne yevmi iki akçe vazife ile .. ta'yin olunub vakf-ı mezbûrun icâret ve .. vakt u zamanıyla bilesin .. cem' ve tahsil etdirile deyu meşrutdur.

Vâkıâ-yı mumaileyhümanın tarih-i merkumda ba-fermân-ı âli muhasebe-i mezkûreye müceddeden kayd olunan vakfiye-i ma'mul bahası mucebince cihet-i mezkûre minvâl-i şürût üzere mestûr ve mukayyed olub henüz uhdelerine kayd ile birde verilmişdir. Emr ü fermân devletlü inâyetlü sultan hazretlerinindir.

Fî 2 Ş sene 1221

Der-i devlet-mekîne arz-ı da'i-i kemîne oldur ki, nezâret-i hazret-i şeyhülislam sellemehü'l-selamîde âsûde evkāfdan Kazâbâdi Ahmed Efendi kerîmesi merhûme Safiye Hanım vakfının yevmî 4 akçe vazife ile bi'l-meşrût hâlâ mütevellîsi olub Âsitane-i aliyyede elyevm reîsü'l-kurra olan Şekerzâde eş-şeyh Feyzullah Efendi'nin yedinde olub bin yüz doksan senesi

Rebiülevvelinin on ikinci günü tarihiyle müverrah ve oltarihde evkaf müfettişi bulunan İmamzade Es-seyyid Halil Efendi'nin imza ve hatmini haviyye bir kıt'a vakfiyeye nazar olundukda sebk ve sürûhâ ilm-i .. muvâffık ve mazmun ve mantûkı şer'-i şerîfe mutâbık olub ihticâca Saliha ve iltimâs olunan küçük evkaf muhasebesi kalemine sebt ve kayda lâyıka olmağla vakfiye-i mezkûra bi-ibaret-i kalem-i mezkûre sebt ve kayd ve kemâkân mütevvellî-i mezbûr yedinde ba'del-ibkā vakf-ı mezkurûn tevliyet ve kitâbet ve cibâyeti cihetleri henüz kimesnelere tevcih ve berat olunmamağla ber-mûceb-i şart-ı vakıfa mezbut tevliyet-i mezkure reîsül kurrâ merkûm Şekerzâde Eş-şeyh Feyzullah Efendi'ye tevcih ve yevmî bir akçe vazife ile kitâbet-i mezkûre erbâb-ı istihkākdan Ali Rıza Halife bin Veliyüddin ve yevmî iki akçe vazife ile cibâyet-i mezkûr dâhi kezâlik erbâb-ı istihkakdan elhac Mehmed Halife'ye müceddeden tevcîh ve sâlifü'z-zikr tevliyet ve kitâbet ve cibâyet içün merkumun yedlerine başka başka birer kıt'a berât-ı âlîşan sadaka ve ihsan buyrulmak bâbında istid'â-yı inâyet eyledikleri pâye-i serîr-i a'lâya arz ve i'lâm olundu. Baki emr Hazret-i Veliyyü'l-emrindir. Hurrire fi'l-yevmı's-sâlis ve'l-ışrîn min Saferil-hayr, sene ihdâ ve ışrîn ve mieteyn ve elf .

Resim 29. (C.EV 220-10963)

5. Beşinci Vesika (MF, MKT 24-27)

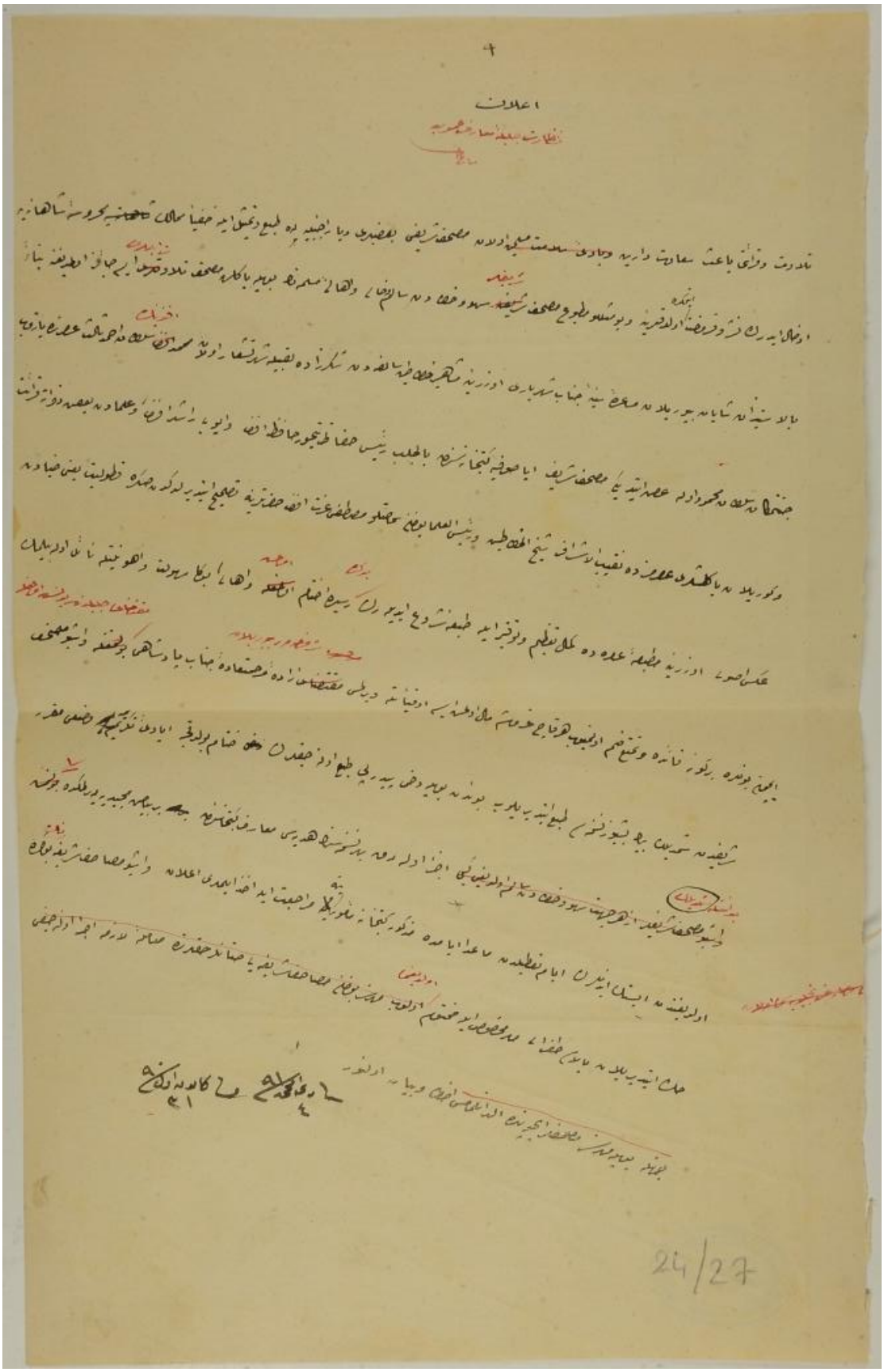
Bazı ecnebi memleketlerde tab ve temsil edilen Mushaf'ın Memalik-i Şâhâne'de gizlice satılması üzerine Şekerzâde Mehmed Efendi'nin yazdığı Mushaf'ın bir heyet tarafından gözden geçirilerek, tab`ı ve mühürlendikten sonra ahaliye maliyetine satılması gerektiğine dairdir.

İ'LÂN

Nezâret-i Celîle-i Ma'Ârif-i Umûmiye

Tilâvet ve kırâ'atı bâ'is-i sa'âdet-i dâreyn olan mushaf-ı şerîfi ba'zıları diyâr-ı ecnebiyede tab' ve temsîl ile hafiyyen memâlik-i mahrûse-i şâhâneye idhâl iderek neşr ve fürûht itmekde olduklarına ve bu misillû matbû' mushaf-ı şerîfler sehv ve hatâdan sâlim ve hâlî ve ahâli-i Müslimenin böyle yanlış mushaf tilâvet ider ise câiz olmadığına binâen bi'l-istizân şâyân buyrulan müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî üzerine meşâhîr-i hattâtîn-i sâlihadan Şekerzâde lâkabıyla şöhret-şi'âr olan Mehmed Efendi'nin Sultan Ahmed-i sâlis asrında yazub cennet-mekân Sultan Mahmûd-ı evvele' arz itdüğü Mushaf-ı Şerîf Ayasofya kütüphanesinin bi'l-celb reis-i huffâz Timur Hâfız Efendi ve Eyyübî Râşid Efendi ve ulemâdan ba'zı zevâta kıraat ve görülen yanlışları asrımızda Nakibü'l-eşrâf Şeyhü'l-Hattâtîn ve Reisü'l-ulemâ bulunan semâhetlü Mustafa İzzet Efendi hazretlerine tashîh etdirildikden sonra fuzuliyet ya'ni ziyadan aksi usulü üzerine matbaa-i âmirede kemâl-i ta'zim ve tevkir ile tab'ına şürû' idilerek bir kere resîde-i hitâm olmağla ve ahâlî buna suhûlet ve ehveniyetle nâil olabilmek içün bunlara bir gûne faide ve temettu' zamm olunmayub her kaç guruşa mâl olmuş ise o fiyata verilmesi şeref-sudûr buyrulan irâde-i merhamet-'âde-i cenâb-ı pâdişâhî muktezâ-yı celîlesinden olmağla ve işbu mushaf-ı şerîfden şimdilik bin beş yüz nüshası tab' itdirilüb bundan böyle dahî peyderpey tab' olunacakların hitam buldukça ayâdi-i tekrîmeye vaz'ı mukarrer bulunmasıyla şimdilik eczâ olarak beher nüshasında hediyesi ma'ârif kütübhânesine bir beyaz mecidiye verilmekde oldığından istek idenlerin eyyâm-ı ta'tilden ma'ada eyyâmda mezkûr kütübhâne memuriyetine mürâca'at ile ahz eylemeleri i'lân ve işbu mesâhif-i şerîfenin burada hak itdirilen bâlâsı tafra-yı Mühr-i mahsûs ile mahtûm oldığı ifâde ve beyân olunur.

Fî 4 Zilhicce sene 91 ve fî 21 Kānunuevvel sene 90

Resim 30. (MF MKT 24-27)

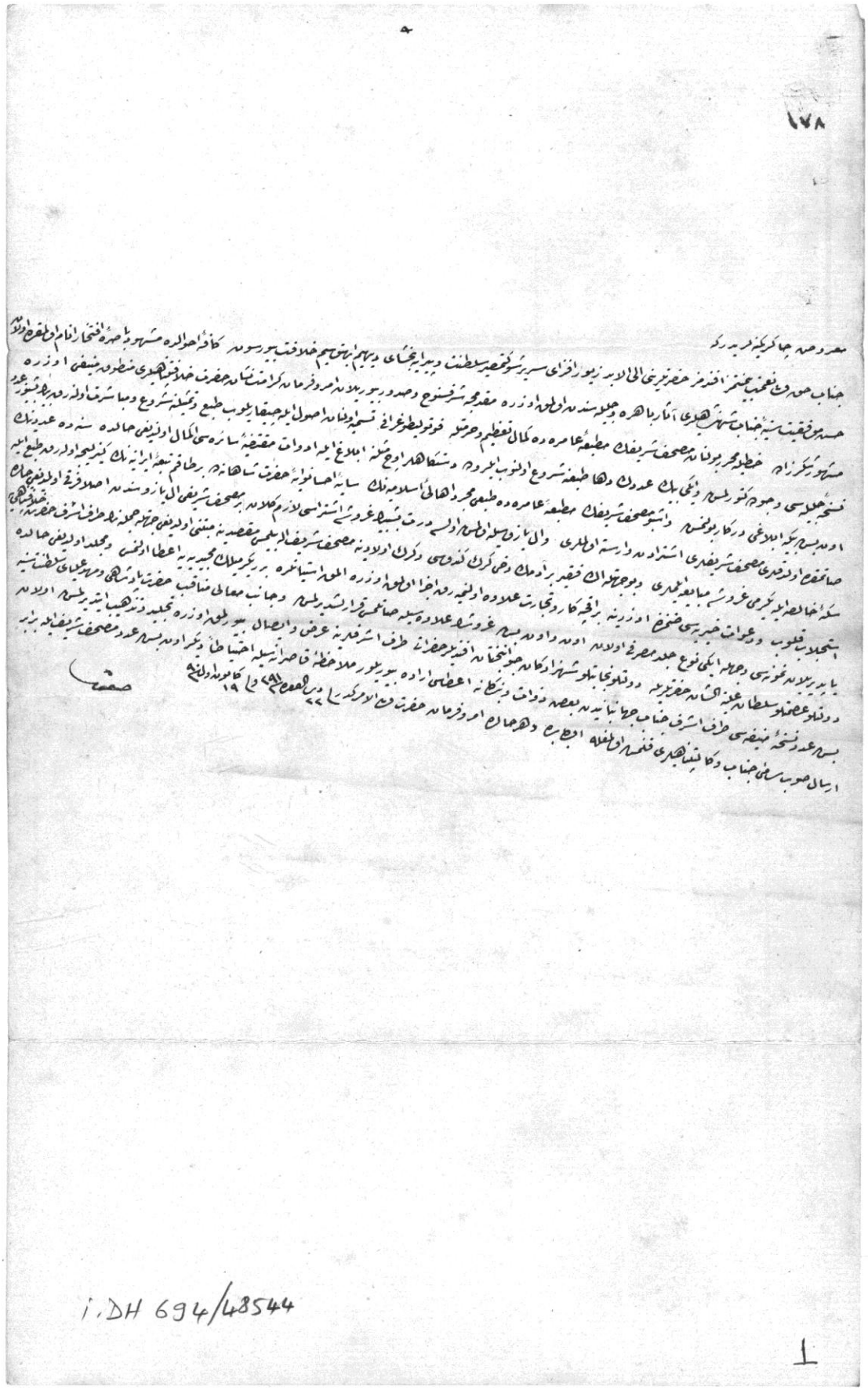
6. Altıncı Vesika

a) Altıncı Vesikanın Birinci Kısmı (I.Dh 694-48544-1)

Şekerzâde hattıyla yazılı Mushafın tab edilenlerinden yirmi adedinin takdimi ve neşrine dairdir.

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Cenâb-ı Hakk te‘âlâ ni‘met-i bi-minnettimiz efendimiz hazretlerini ilelebet zîver-efzâ-yı serîr şevket-masîr-i saltanat ve pirâye bahşâ-yı hilâfet buyursun-k'âffe-i ahvâlde meşhûr bâsıra-i iftihâr-ı en'âm olmakda olan hüsn-i muvaffakiyet-i seniyye cenâb-ı şehinşâhîleri-âsâr-ı bâhire ve celîlesinden olmak üzere mukaddemce şeref-sunûh ve sudur buyrulan emr ü fermân-ı kerâmet-nişân-ı hazret-i hilâfet-penâhîleri mantûk-ı münîfi üzere, meşhûr Şekerzâde hattıyla muharrer buyrulan mushaf-ı şerîfin Matba‘a-i Âmirede kemâl-i ta‘zîm ve hürmetle fotolitoğrafi tesmiye olunan usûl ile çıkarılub tab‘ ve temsîline şurû‘ ve mübâşeret olunarak bin beş yüz aded nüsha-i celîlesi vücûda getürülmiş ve iki bin adedin daha tab‘ına şurû‘ olunub ilerüde ve destgâhlar üç misline iblâğ ile edevât-ı mukteziye-i sâiresi ikmâl olunuğu hâlde senede adedinin on beş bine iblâğı derkâr bulunmuş ve işbu Mushaf-ı Şerîfin matba‘a-i âmirede tab‘ı mücerred ahâli-i İslâmiyenin sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i şâhânede bir takım teb‘a-i İrâniyenin gizlice olarak tab‘ ile satmakda oldukları mushaf-ı şerîfleri iştirâdan vâreste olmaları ve el yazısıyla olmuş olsa dört-beş bin guruşa iştirâsı lâzım gelen bir Mushaf-ı Şerîfi el yazısından asla fark olmadığı hâlde sikke-i hâlise ile yirmi guruşa mübâyaa eylemeleri ve bu cihetle en fakir bir âdemin dahi gerek kendüsi ve gerek evlâdına mushaf-ı Şerîf alabilmesi maksadına mübtenî olduğu cihetle, cümlenin taraf-ı eşref-i hazret-i hilâfet-penâhîye isticlâb kılub ve da‘vât-ı hayriyesi zımnında üzerine bir akçe kâr ve ticâret ilâve olunmayarak eczâ olmak üzere almak isteyenlere birer yirmilik mecîdiyeye i‘tâ olunmuş ve mücelled olunduğu hâlde yapdırılan numûnesi vechile iki nev‘ cild masrafı olan on ve on beş guruşun ilâvesiyle satılması kararlaştırılmış ve cenâb-ı me‘âli-i münâkıb-ı hazret-i pâdişâhî ve mühr-i ulyâ-yı saltanat-ı seniyye devletlü merhametlü sultân-ı aliyyetü’ş-şân hazretleriyle devletlü necâbetlü şehzâdegân-ı civân-bahttan efendiler hazerâtı taraf-ı eşreflerine arz ve îsâl buyrulmak üzere teclîd ve tezhîb etdirilmiş olan beş aded nüsha-i münîfesi taraf-ı eşref-i cenâb-ı cihânbânîden ba‘zı zevât ve bendegâne i‘tâsı irâde buyrulur mülâhaza-i kāsırânesiyle ihtiyaten diğer on beş aded mushaf-ı şerîf ile berâber irsâl savb-ı sâmi-i cenâb-ı veḳâlet-penâhîleri kılınmış olmağla ol-bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir. Fî 22 Zilkade sene 291 ve fî 19 Kânûn-ı evvel sene 90.

I.DH 694/48544

Resim 31. (I DH 00694-048544-1)

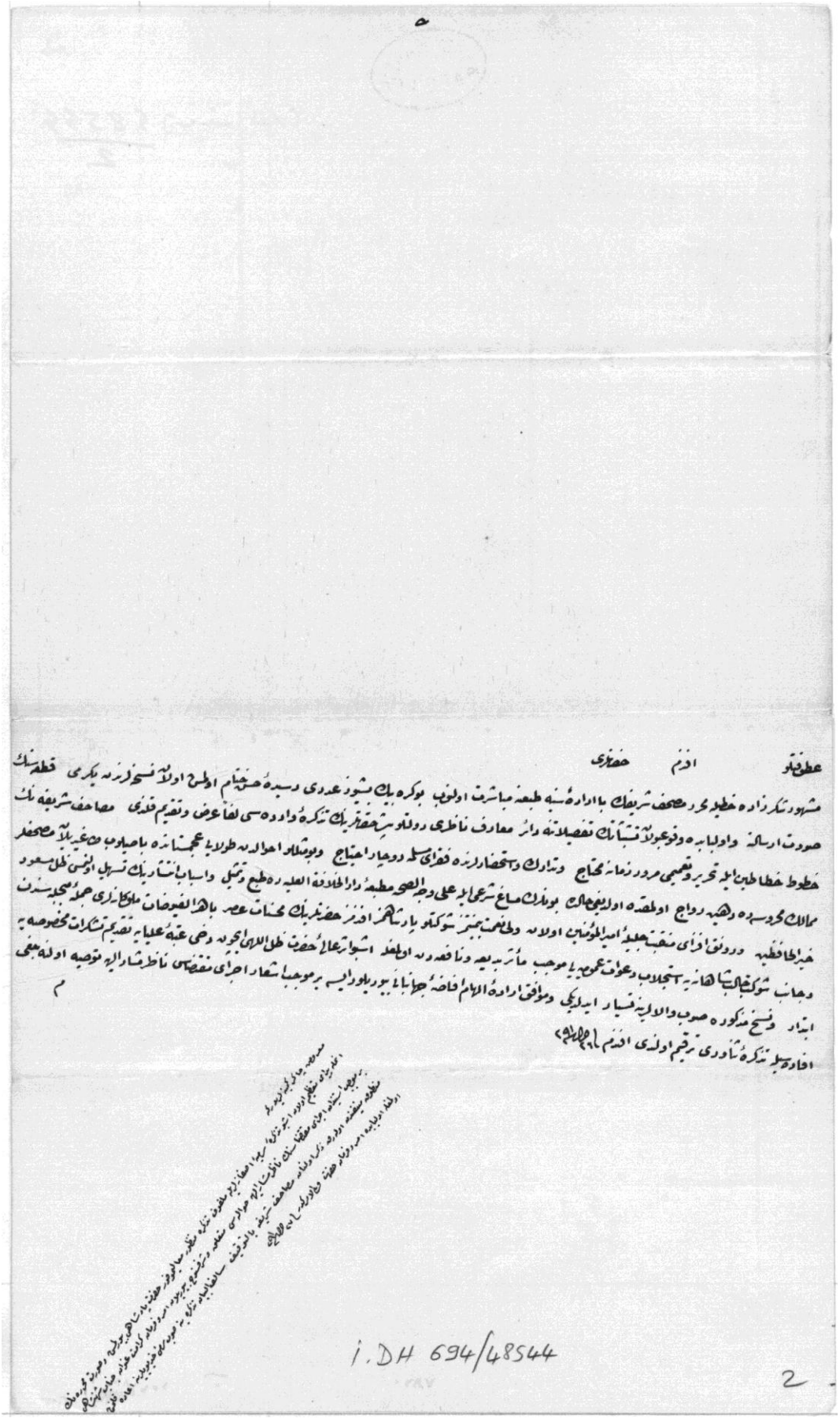
b) Altıncı Vesikanın İkinci Kısmı (I.Dh 694-48544-2)

Atûfetlû Efendim Hazretleri,

Meşhûr Şekerzâde hattıyla muharrer mushaf-ı şerîfin bâ-irâde-i seniyye tab'ına mübâşeret olunub bu kerre bin beş yüz adedi resîde-i hüsn-i hitâm olmuş olan nüshalardan yirmi kıt'asının sûret-i irsâline ve ol-bâbda vuku' bulan teşebbüsâtın tafsîlâtına dâir ma'ârif nâzırı devletlü paşa hazretlerinin tezkire-i vâddesi leffen arz ve takdim kılındı. Mesâhif-i şerîfenin hutut-ı hattâtîn ile tahrîr ve ta'mimi mürûr-ı zamâna muhtaç ve tedârik ve istihzârlarında fukarâ-yı müslime dûçâr-ı ihtyâç ve bu misillü ahvâlden dolayı Acemistân'da basılub dağıtılan mushaflar memalik-i mahrûsede rehin-i revaç olmakda olduğu hâlde bunların mesâğ-ı şer'i ile alâ vechi's-sıhha matba a-i dârü'l-hilâfeti'l-aliyyede tab' ve temsîl ve esbâb-ı intişârının tashîl olunması zıll-i mes'ûd hayrü'l-hâfızîn ve revnak-ı efzâ-yı münkabet-i celîle-i emirü'l-mü'mînîn olan velî ni'met bi-minnetimiz şevketlü pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin muhsenât-asır bâhirü'l-füyûzât mülûkâneleri cümle-i mübeccelesinden ve cânib-i şevket-câlib-i şâhâneye isticlâb da'vât-ı umumiye-yi mûcib meâsir-i bedi'a ve nâfi'ada olmağla işbu eser-i âlî-i hazret-i zillu'l-lahi içün dahi atabe-i ulyâ-yı takdim teşekkürât-ı mahsûsaya ibtidâr ve nüsha-i mezkûre savb-ı vâlâlarına tisyâr eylediği ve muvaffık irâdeü'l-hâm ifâzâ-i cihân-bânî buyrulur ise ber-mûceb-i iş'âr icrâ-yı muktezâsı nâzır-ı müşârun-ileyh tavsiye olunacağı ifâdesiyle tezkire-i senâviri terkîm olundu efendim. Fi 26 Za sene 291

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Enmile-i berâ-yı tanzîm olan işbu tezkire-i sâmi-i âsâfâneleriyle melfûf tezkire manzûr-ı me'âlim-mevfûr hazret-i pâdişâhî buyrulmuş ve suret-i muharrerenin ber-mûcib-i istîzân icrâsı muktezâsının nâzır-ı müşârun-ileyhe havâlesi müte'allık ve şeref-sunûh buyrulan emr ü fermân kerâmet-ünvân cenâb-ı şehinşâhî mantûk-ı münîfinden olarak zikrolunan mesâhif-i şerîfe bi't-tevkîf sâlifü'l-beyân tezkire yine savb-ı sâmî-i hidivîlerine i'âde kılınmış olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i menlehü'l-emrindir. Fi 28 Za sene 291

i.DH 694/48544

Resim 32. (I DH 00694-048544-2)

7. Yedinci Vesika (MF MKT 35-96)

Askerlere dağıtılmak üzere fotolitoğrafya usulüyle çoğaltılması istenen Şekerzâde hattı Kur'ân-ı Kerim, basımı esnasında zarar göreceğinden bu işlem için başka bir Kur'ân-ı Kerim seçilmesi.

Hülâsa-i Tezkire

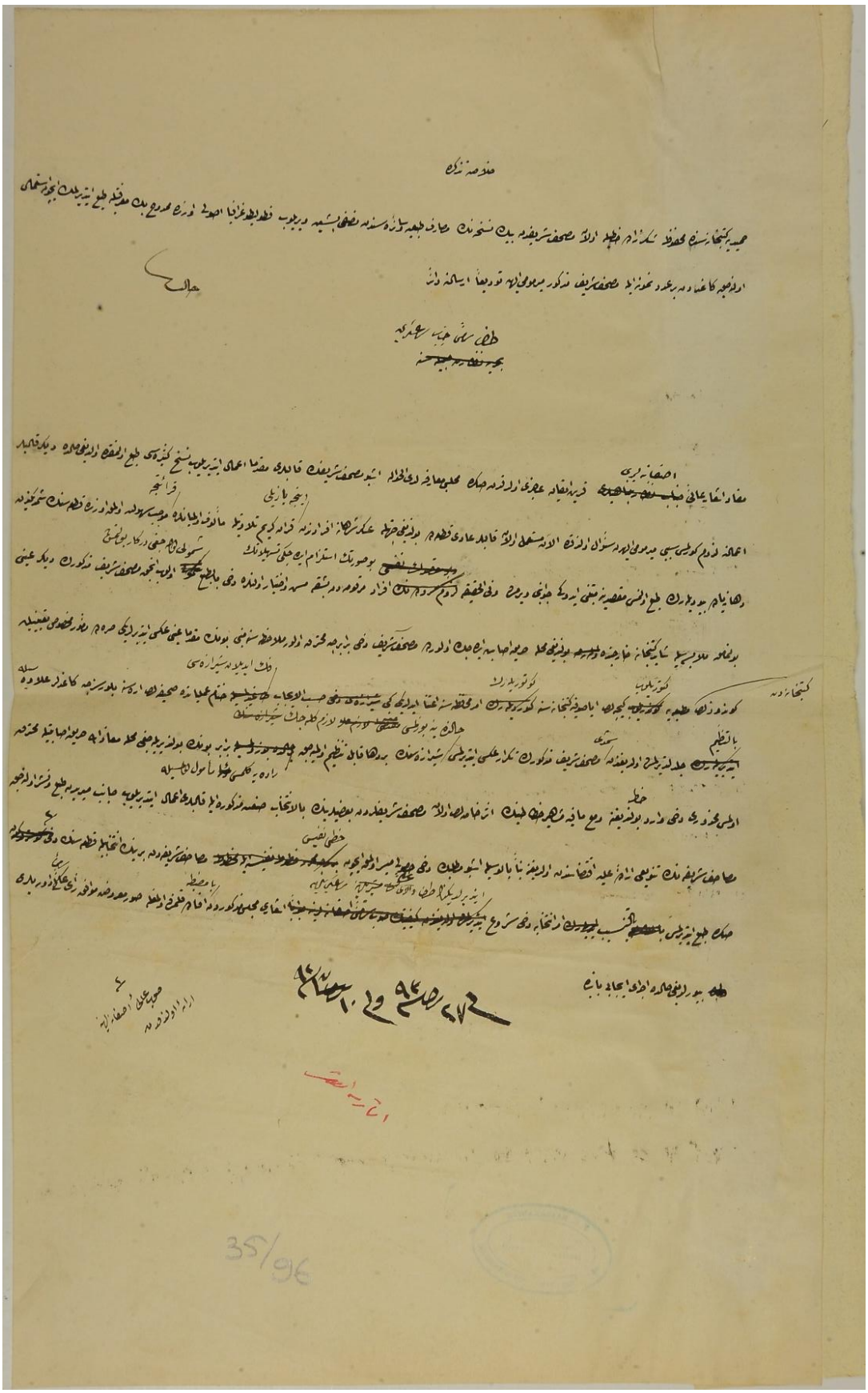
Hamidiye Kütübhânesi'nde mahfûz Şekerzâde hattıyla olan Mushaf-ı Şerîfden bin nüshanın mesârif-i tab'iye ve sairesinden nısfı peşin virilüp fotolitoğrafya usulü üzere Memduh Bey ma'rifetiyle tab' itdirilmek içün isti'mal olunacak kağıddan bir aded numûne ile Mushaf-ı Şerîf mezkûr mûma-ileyhâya tevdî'en irsâline dâ'ir.

Taraf-i Sâmi-i Cenâb-i Seraskerîye,

Mefâdd-ı iş'âr-ı âli-i âsafâneleri ferit-ikân aczî olduktan sonra meclis-i ma'ârife lede'l-havâle işbu Mushaf-ı Şerîfin kalıbları i'mâl itdirilüb nüsh-i kesiresi tab' olunmakda olduğu halde diğer kalıblar i'mâline lüzum görülmesi sebebi mîr-i mâma-ileyhden su'âl olundukda el'ân müsta'mel olan kalıblar âdî kıt'ada bulunduğu cihetle âsâkir-i şâhâne efrâdından ince yazılı Kurân-ı Kerîm tilâvetiyle me'lûf olmayanlara kırâ'atce mucib-i suhûlet olmak üzere kıt'asının şimdikinden daha ziyâde büyüdülerek tab' olunması maksadına mübtenî idügi cevabını vermiş ve fîlhakîka bu sûretin istilzâm edeceği tashilâtdan efrâd-ı merkûmeden başka müsin ve ihtiyâr olanlara dahi bi't-tab' şumûlü olacağı derkâr bulunmak olub ancak Mushaf-ı Şerîf-i mezkûrun diğer aynî bulunmamak mülabesesiyle şâyet kütübhâne hâricinde bulunduğu mahalle harîk isâbet edecek olur da Mushaf-ı Şerîf dahi beraberce müteharrik olur mülâhazasına mebnî bunun mukaddemâ aynî aksi itdirildiği sırada me'mûr-ı mahsus .....gündüzleri kütübhâneden matba'aya götürülüb geceleri Ayasofya kütübhânesine götürülerek emr-i muhafazasına i'tinâ idiliği gibi hasbe'l-icâb-ı fen idilen şirâzesi hitam-ı ameliyatda sahifeleri arasına bilürsüzce kağıdlar ilavesiyle bit-tazim cildletdirilmiş oldığından şimdi Mushaf-ı Şerîf-i mezkûrun tekrâr aks itdirilmesi hâlinde yine bozulması lazım gelecek şirâzesinin bir daha kâbil-i tanzîm olmayacak raddeye gelmesi me'mûl olmasıyla beraber bunun bulundurulacağı mahalle ma'azallah harîk isabetiyle müteharrik olması mahzûru dahî vârid-i hâtır bulunduğuna ve mâmâfîh meşâhir-i hattâtının eser-i hâmeleri olan Mushaf-ı Şerîflerden bazılarının bil-intihâb sıfât-ı mezkûre ile kalıbları i'mâl itdirilüb cânib-i mîrîye tab' ve neşr olunacak mesâhif-i Şerîfenin tenvî'i irâde-i âliyye iktizâsından olduğuna binâen bi'l-vesîle işbu matlûbun dahî husûle müyesser olmak içün hatt-ı nefîsi mesâhif-i Şerîfeden birinin intihâbıyle kıt'asının dahî iki sene sonra tab' itdirilmesi bi't-tensîb emr-i intihâba dahî şurû' itdirildiğinde taraf-ı vâlâ-yı seraskeriye iş'ârı meclis-i mezkurdan bâ-mazbata ifâde kılınmış olmağla suyuver-i ma'rûz muvaffak re'y sami-i daverileri buyrulduğu halde icrâ-yı icâbı bâbında

Fî 27 Rebîü'l-evvel sene 93 ve fî 10 Nisan sene 92

Sevb-i âli-i Âsafânelerine Ara' olunduktan

Resim 33. (MF MKT 35-96)

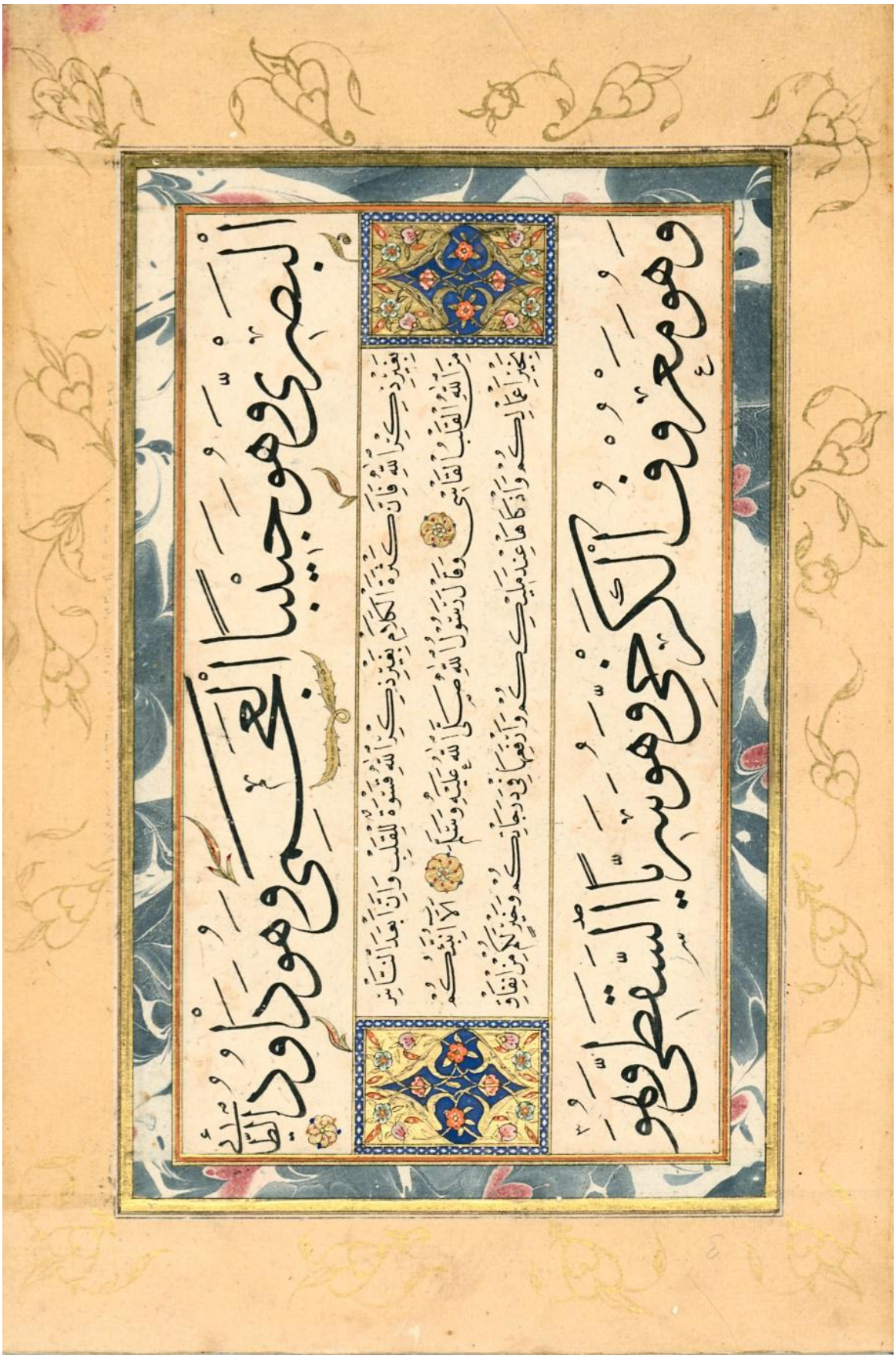
3. RESİMLER

Resim 70.

Resim 71.

Resim 72.

Resim 73.

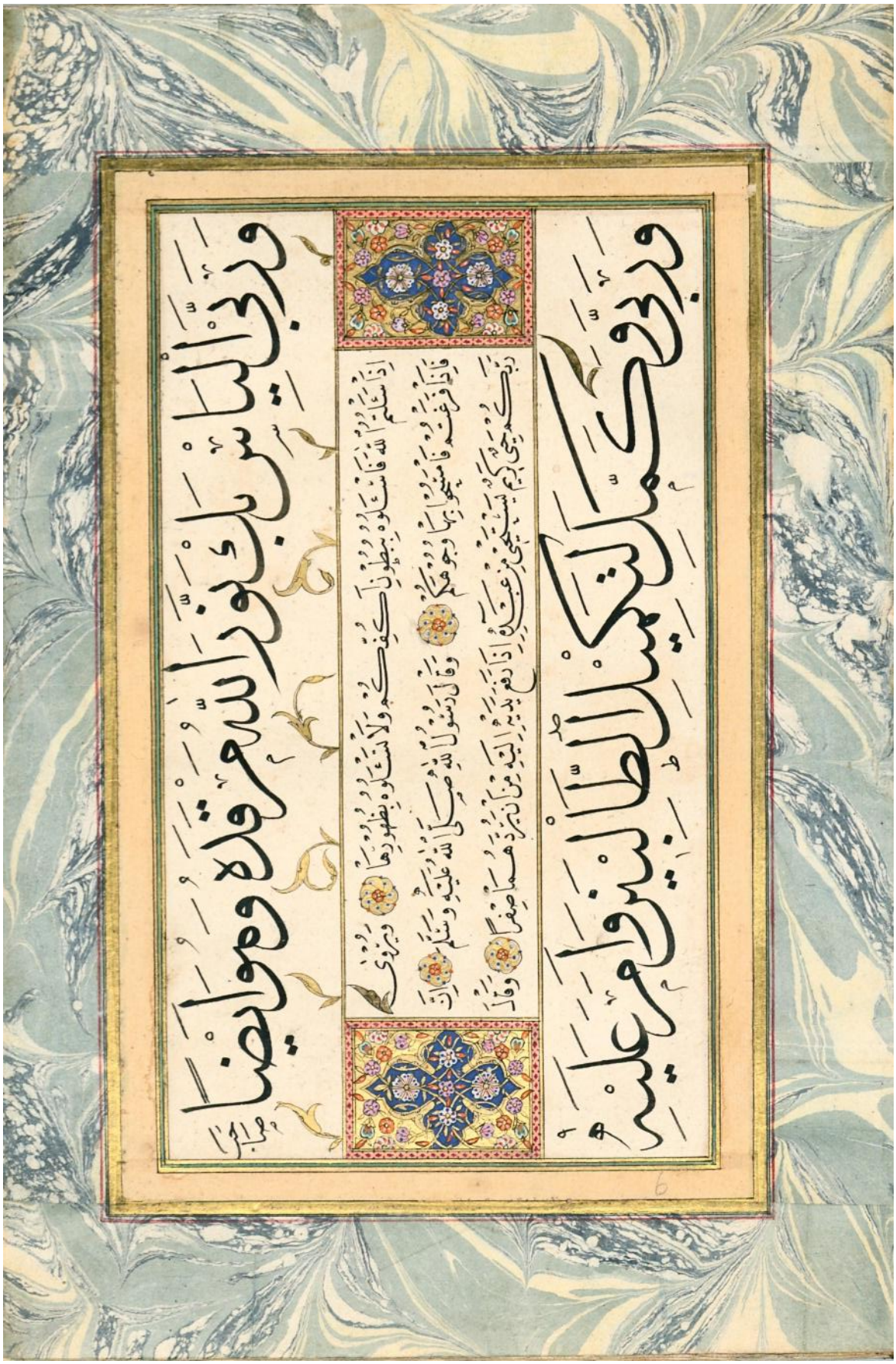
Resim 74.

Resim 75.

Resim 76.

Resim 77.

Resim 78.

Resim 79.

Resim 80.

الطاعون رفع عن جميع الأنبياء والمرسلين
رسول الله صلى الله عليه وسلم
سبق المفردون قالوا وما المفردون يا رسول الله قال الذاكرون الله تعالى كثيرا والذاكرات
صلاة رسول الله
كتبه العبد المذنب المستمد الغفران محمد المعروف بشكرزاده
عفر الله ذنوبهما آمين
١١٥٨
الرسالة الوحدانية في الشاشة

Resim 81.

Resim 82.

Resim 83.

Resim 84.

Resim 85.

Resim 86.

Resim 87.

Resim 88.

Resim 89.

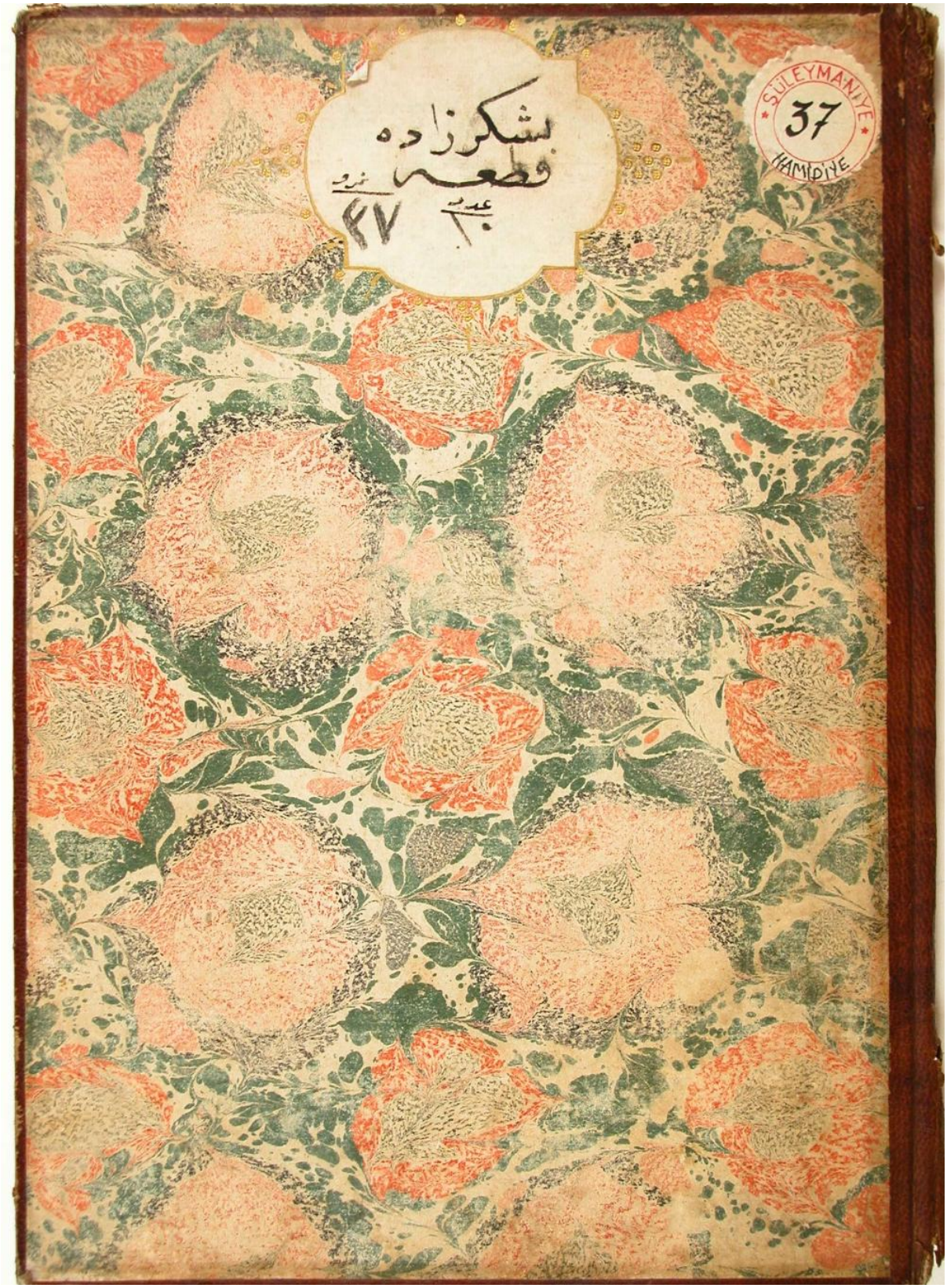

Resim 90.

Resim 91.

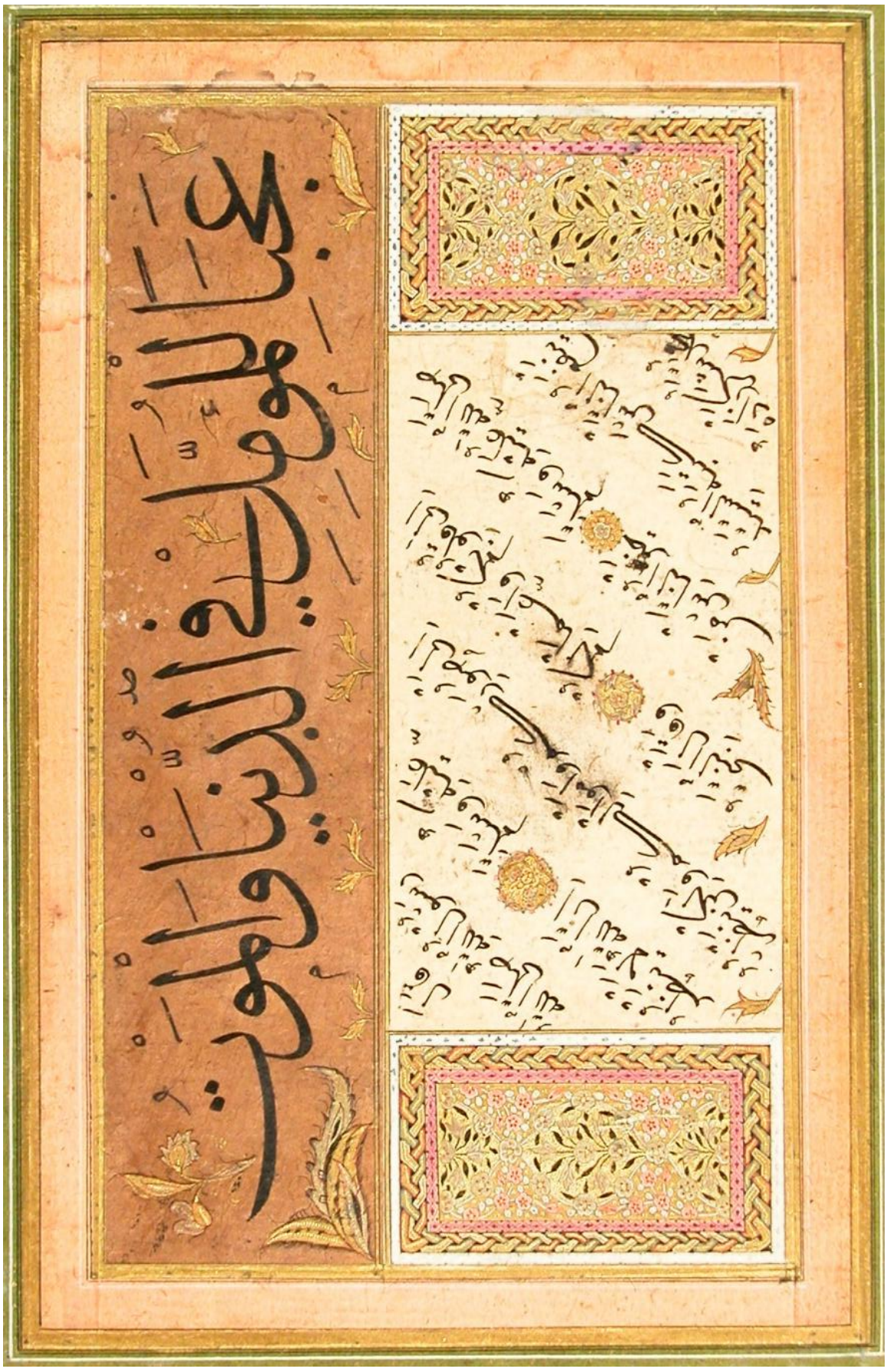
Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Hamidiye Murakkaı Env. 37

Resim 92.

Resim 93.

Resim 94.

Resim 95.

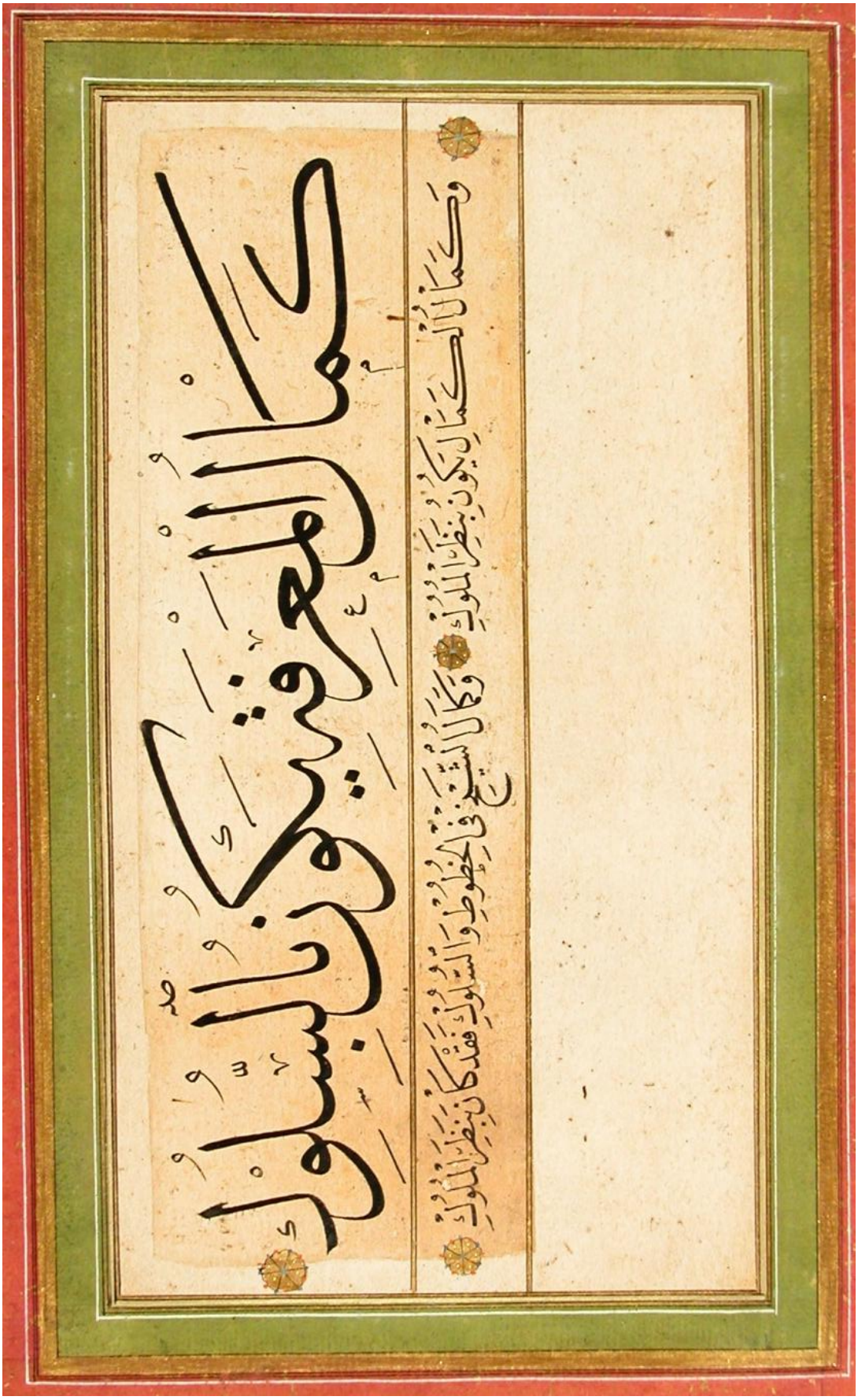

Resim 96.

Resim 97.

Resim 98.

Resim 99.

Resim 100.

Resim 101.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من لم يشكر الناس لم يشكر الله
كان الله مؤنسه وقال خياركم النكحكم
مناكب نعمة الصلوة نفقه السيد محمد المعروف بشكرزاده

Resim 102.

Resim 103.

Resim 104.

Resim 105.

Resim 106.

Resim 107.

Resim 108.

هذا ما كتبه عبد ضعيف
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم التواضع
بساط تحت الثرى ومن جلسه على بساط تحت الثرى
بساط فوق العلى ومن جلسه على بساط فوق العلى والتكبر
كتبه اضعف الكتاب السيد محمد المشتهر بشكرزاده

Resim 109.

Resim 110.

Resim 111.

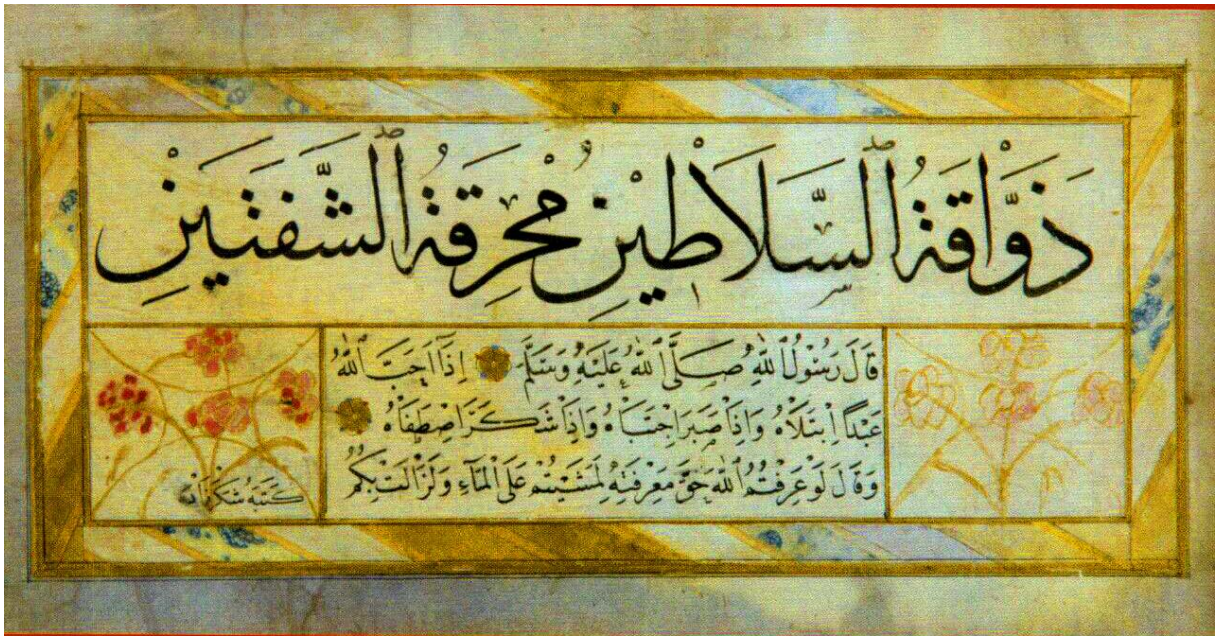
Resim 112.

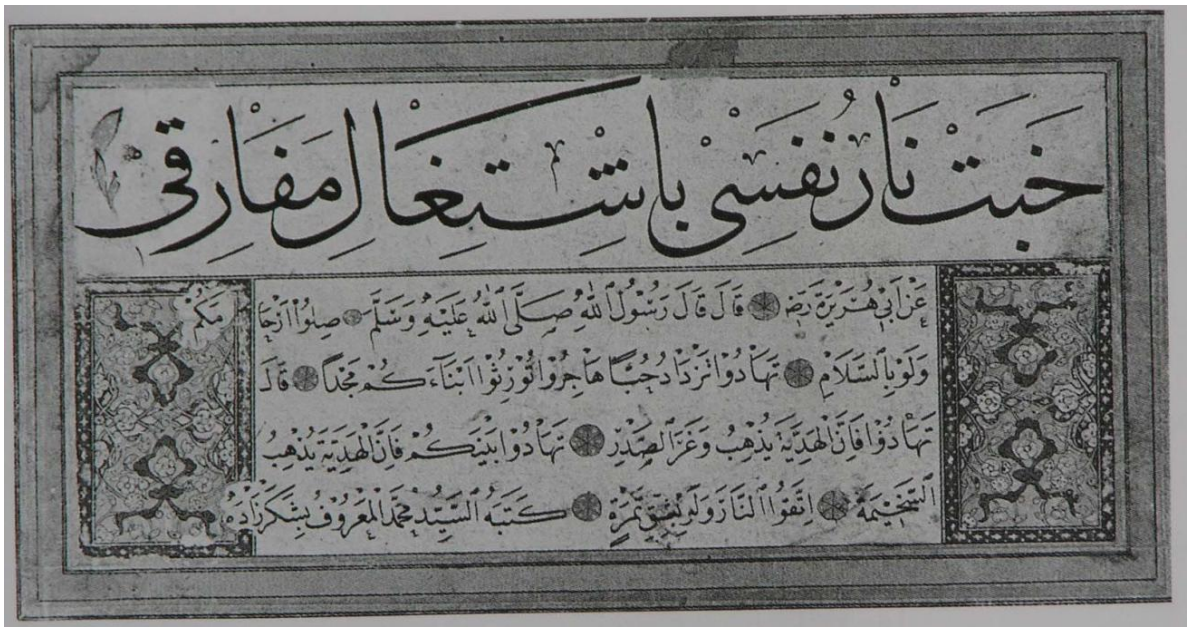
Resim 113.

كتاب الجنة
وروى أبو هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال
سبعة يدخلون النار قبل الحساب
قيل يا رسول الله
من هم
قال الأمراء من جور والعرب بالعصبية
والدهاقين بالكبر والتجار بالخيانة وأهل الرستاق بالجهل و
كتبه شكر زاده

Resim 114.

Resim 115.

Resim 116.

Resim 117.

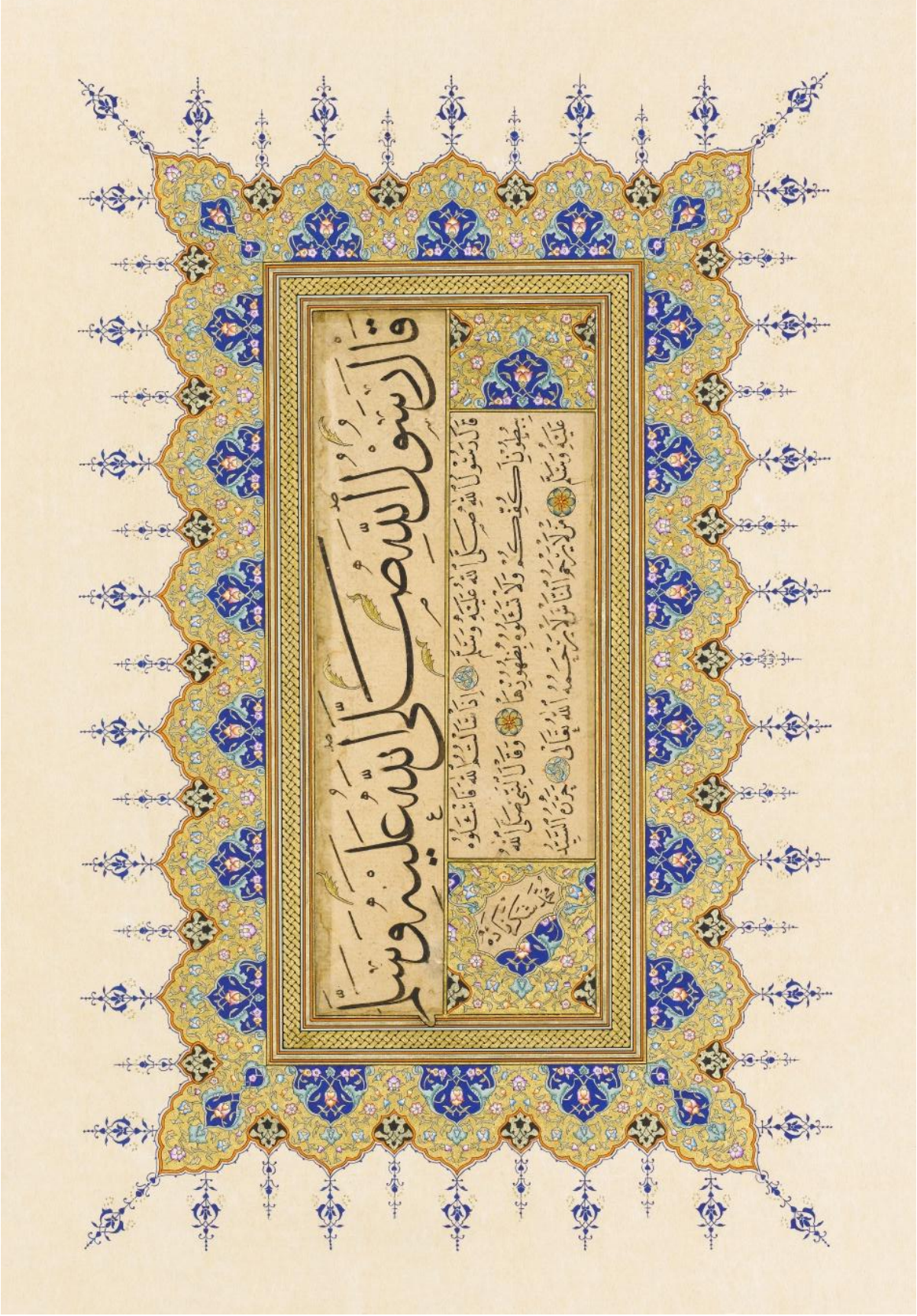
Resim 118.

Resim 119.

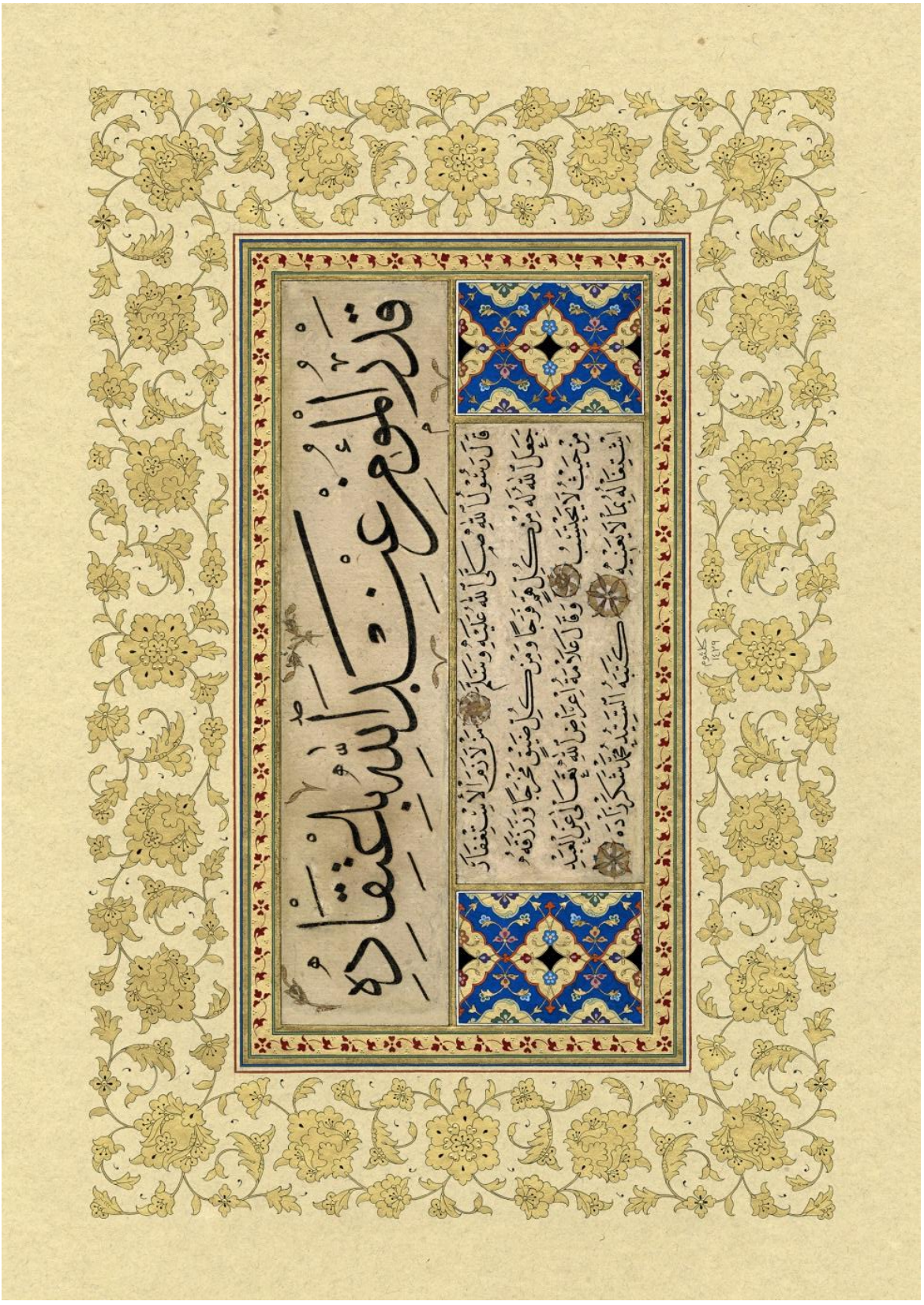
Resim 120.

Resim 121.

Resim 122.

Resim 123.

عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ ۞ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۞
اِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ مَاجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ فَيَاْتُوْنَ اٰدَمَ فَيَقُوْلُوْنَ
اِشْفَعْ اِلٰى رَبِّكَ فَيَقُوْلُ لَسْتُ لَهَا وَلٰكِنْ عَلَيْكُمْ بِاِبْرٰهِيْمَ فَاِنَّهُ خَلِيْلُ الرَّحْمٰنِ
فَيَاْتُوْنَ اِبْرٰهِيْمَ فَيَقُوْلُ لَسْتُ لَهَا وَلٰكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُوْسٰى فَاِنَّهُ كَلِيْمُ اللّٰهِ فَيَاْتُوْنَ
مُوْسٰى فَيَقُوْلُ لَسْتُ لَهَا وَلٰكِنْ عَلَيْكُمْ بِعِيْسٰى فَاِنَّهُ رُوْحُ اللّٰهِ فَيَاْتُوْنَ عِيْسٰى
فَيَقُوْلُ لَسْتُ لَهَا وَلٰكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ فَيَاْتُوْنِيْ فَاَقُوْلُ اَنَا لَهَا ۞ فَاَسْتَاْذِنُ
عَلٰى رَبِّيْ فَيُؤْذَنُ لِيْ وَيُلْهِمُنِيْ مَحَامِدَ اَحْمَدُهُ بِهَا لَا تَحْضُرُنِيْ الْاٰنَ فَاَحْمَدُهُ بِتِلْكَ
الْمَحَامِدِ ثُمَّ اَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ اِرْفَعْ رَاْسَكَ وَقُلْ تُسْمَعْ وَسَلْ تُعْطَ
وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَاَقُوْلُ يَا رَبِّ اُمَّتِيْ اُمَّتِيْ فَيُقَالُ انْطَلِقْ فَاَخْرِجْ مِنْهَا مَنْ كَانَ فِيْ
قَلْبِهٖ مِثْقَالُ شَعِيْرَةٍ مِنْ اِيْمَانٍ فَانْطَلِقْ فَاَفْعَلُ ثُمَّ اَعُوْدُ فَاَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ
ثُمَّ اَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ اِرْفَعْ رَاْسَكَ وَقُلْ تُسْمَعْ وَسَلْ تُعْطَ
وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ ۞ فَاَقُوْلُ يَا رَبِّ اُمَّتِيْ اُمَّتِيْ فَيُقَالُ انْطَلِقْ فَاَخْرِجْ مَنْ كَانَ
فِيْ قَلْبِهٖ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ اَوْ خَرْدَلَةٍ مِنْ اِيْمَانٍ فَانْطَلِقْ فَاَفْعَلْ ثُمَّ اَعُوْدُ ۞

بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ ثُمَّ اَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ اِرْفَعْ رَاْسَكَ وَقُلْ تُسْمَعْ
وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ ۞ فَاَقُوْلُ يَا رَبِّ اُمَّتِيْ اُمَّتِيْ فَيُقَالُ انْطَلِقْ فَاَخْرِجْ مَنْ
كَانَ فِيْ قَلْبِهٖ اَدْنٰى اَدْنٰى مِثْقَالِ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ اِيْمَانٍ فَاَخْرِجْهُ مِنَ
النَّارِ فَانْطَلِقْ فَاَفْعَلُ ۞ ثُمَّ اَعُوْدُ الرَّابِعَةَ فَاَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ
ثُمَّ اَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ اِرْفَعْ رَاْسَكَ وَسَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ
فَاَقُوْلُ يَا رَبِّ ائْذَنْ لِيْ فِيْمَنْ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ۞ قَالَ لَيْسَ ذٰلِكَ
لَكَ ۞ وَلٰكِنْ وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ وَكِبْرِيَائِيْ وَعَظَمَتِيْ لَاُخْرِجَنَّ مِنْهَا
مَنْ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ۞ وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ
نَاقِلًا عَنْ رَبِّهٖ عَزَّ وَجَلَّ يَقُوْلُ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ حِصْنِيْ
فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِيْ اَمِنَ مِنْ عَذَابِيْ ۞ صَدَقَ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَصَدَقَ حَبِيْبُ اللّٰهِ
كَتَبَهُ الْعَبْدُ الْمُذْنِبُ الْفَقِيْرُ ۞ اَلسَّيِّدُ الْحَاجُّ مُحَمَّدٌ الْمُشْتَهِرُ
بِشُكَّرْزَادَهْ ۞ رَزَقَهُ اللّٰهُ بِالتَّوْفِيْقِ فِيْمَا اَرَادَهُ ۞ حَامِدًا لِلّٰهِ تَعَالٰى
وَمُصَلِّيًا عَلٰى نَبِيِّهٖ مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ الطَّيِّبِيْنَ الطَّاهِرِيْنَ ۞

Resim 124.

Resim 125, 126.

Resim 127.

Resim 128.

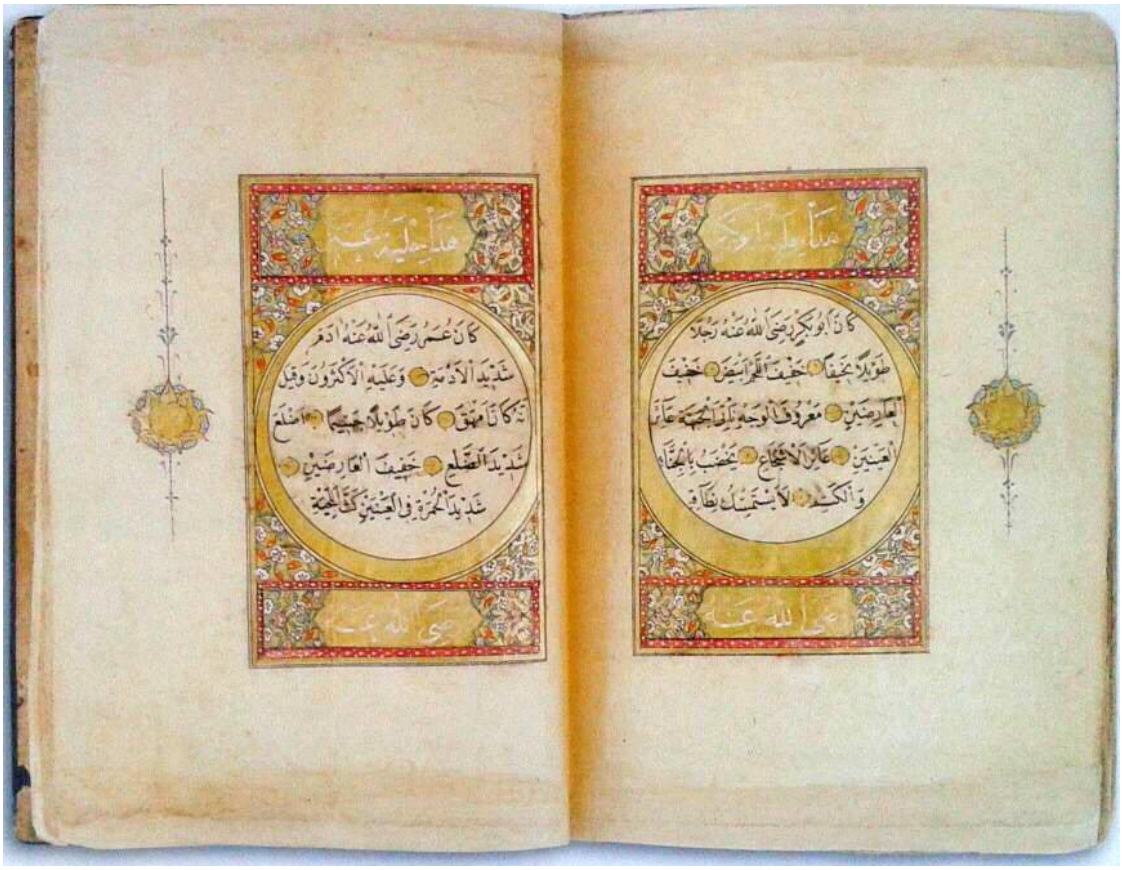
Resim 129.

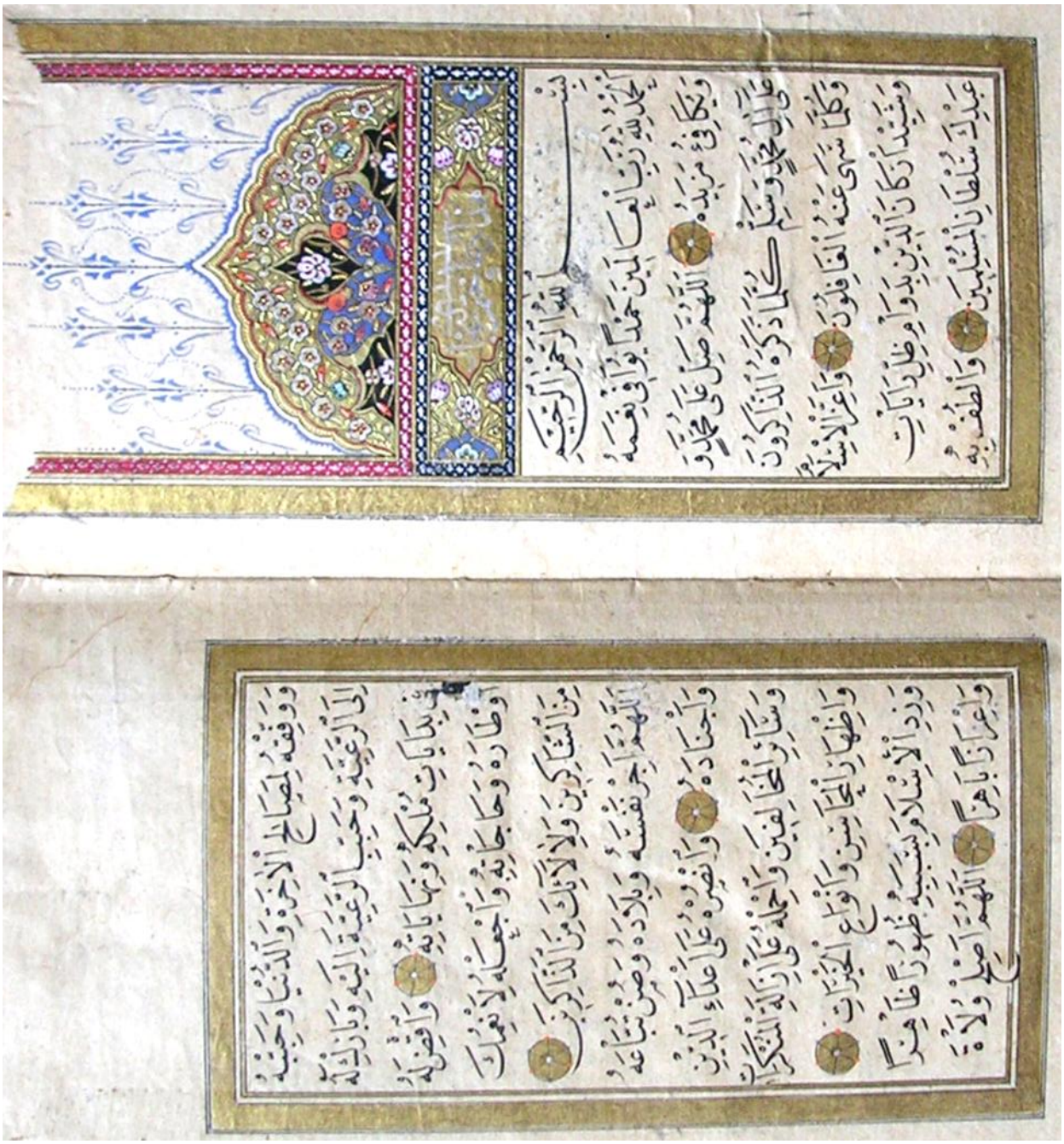
Resim 130.

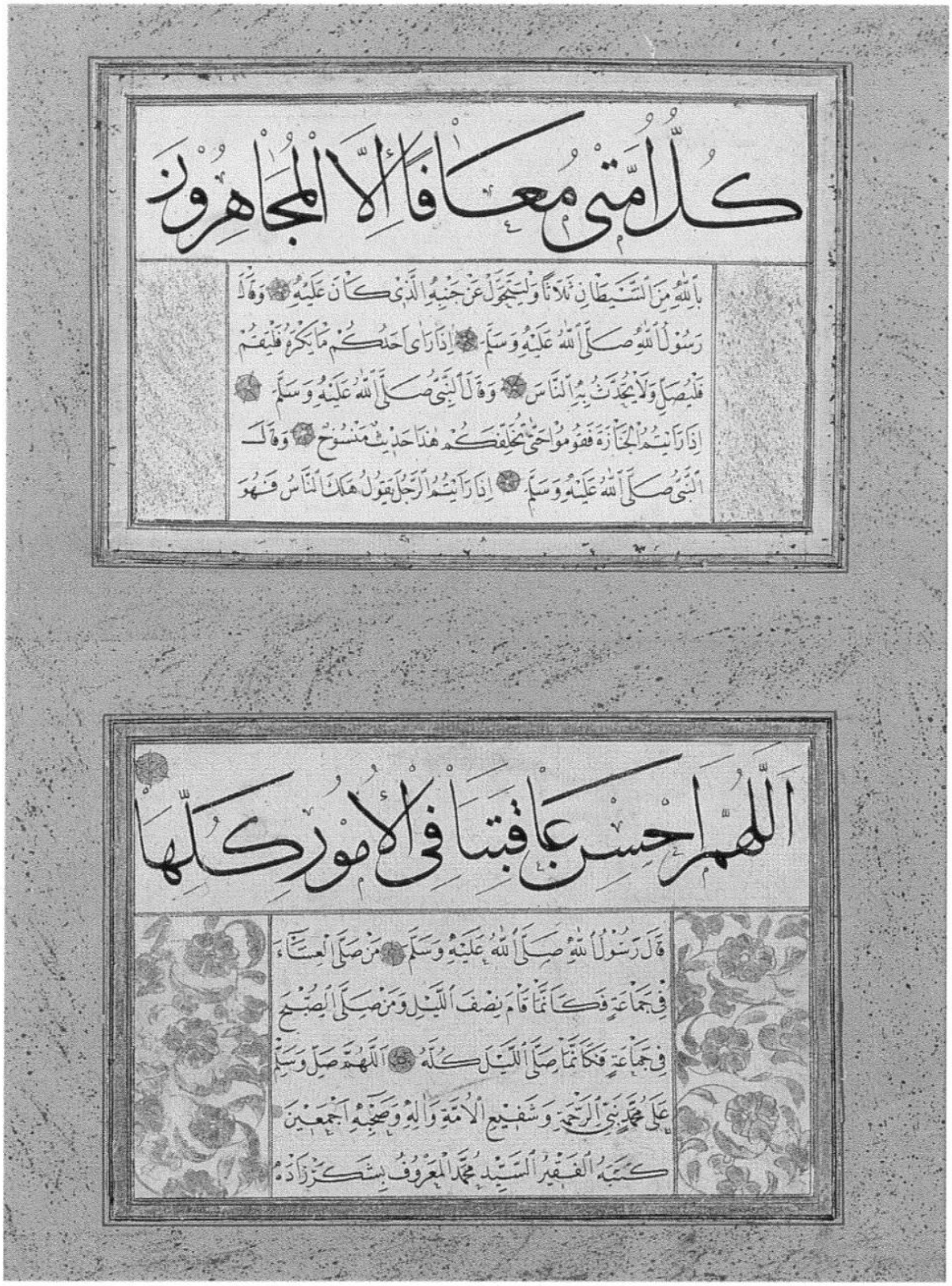
Resim 131.

Resim 132.

Resim 133.

كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًا إِلَّا الْمُجَاهِرُونَ
بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ ۞ وَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۞ إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُمْ
فَلْيُصَلِّ وَلَا يُحَدِّثْ بِهِ النَّاسَ ۞ وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۞
إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا حَتَّى تُخَلِّفَكُمْ هٰذَا حَدِيثٌ مَنْسُوخٌ ۞ وَقَالَ
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۞ إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَقُولُ هَلَكَ النَّاسُ فَهُوَ
اللَّهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۞ مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ
فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ
فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ ۞ اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
عَلَى مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ وَشَفِيعِ الْأُمَّةِ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
كَتَبَهُ الْفَقِيرُ السَّيِّدُ مُحَمَّدٌ الْمَعْرُوفُ بِشُكْرْزَادَهْ

Resim 134.

Resim 135.

Resim 136.

Resim 137.

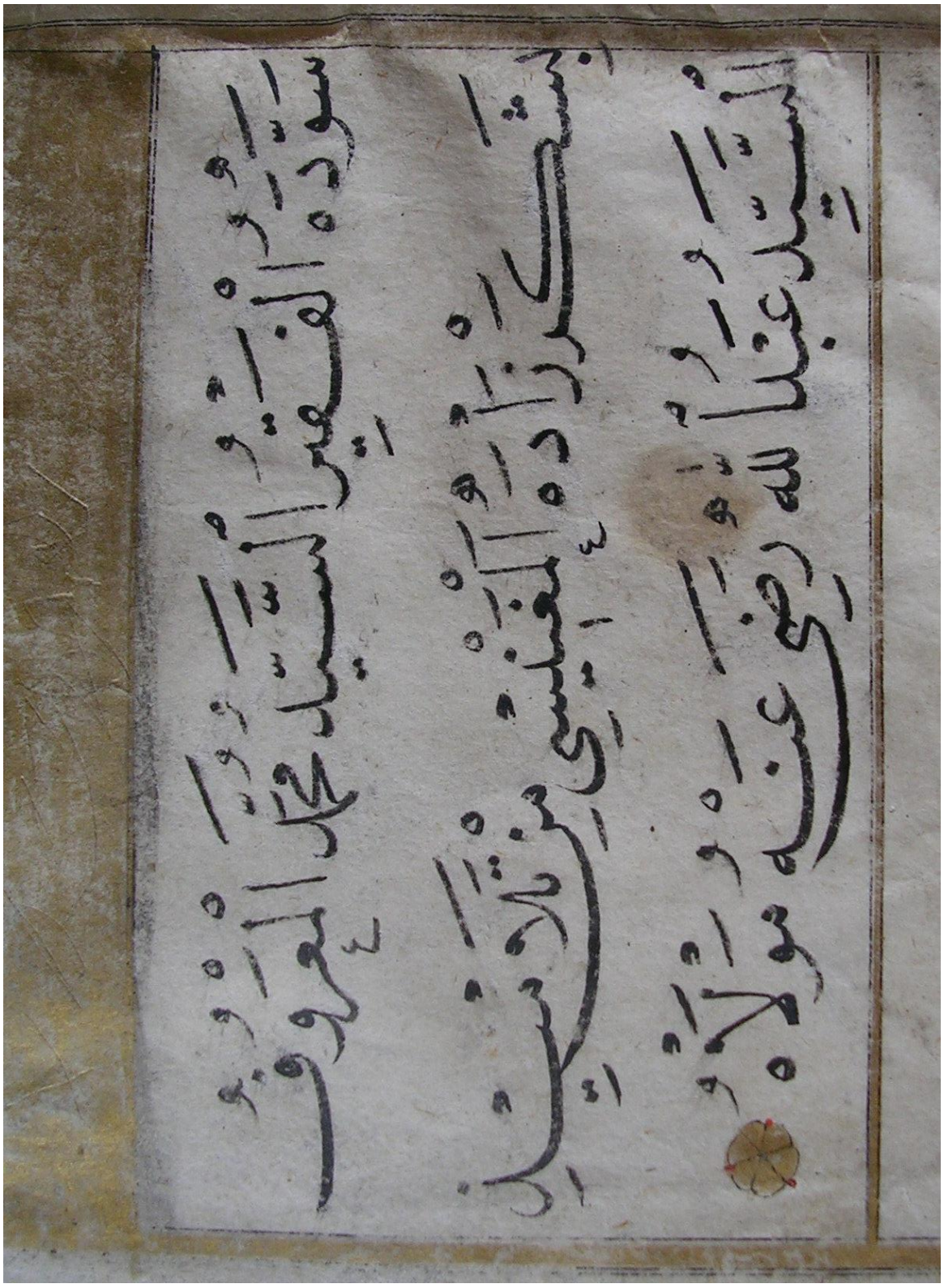
Resim 138.

عبد الشهوة أخزى عبد
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الكيس من
دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من أتبع نفسه
هواها
سنوده السيد محمد المعروف بشكرزاده

Resim 139.

Resim 140.

Resim 141.

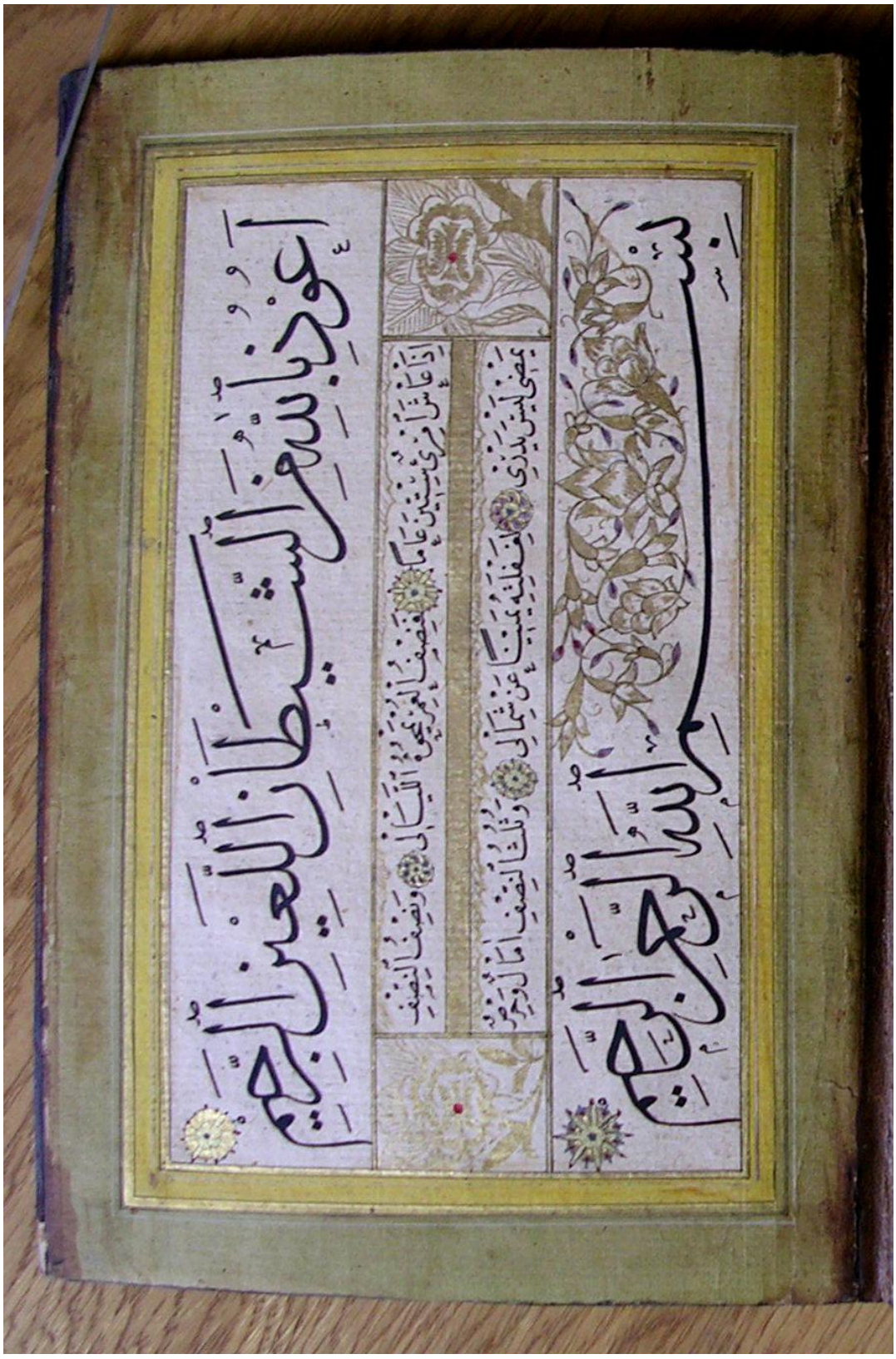

Resim 142.

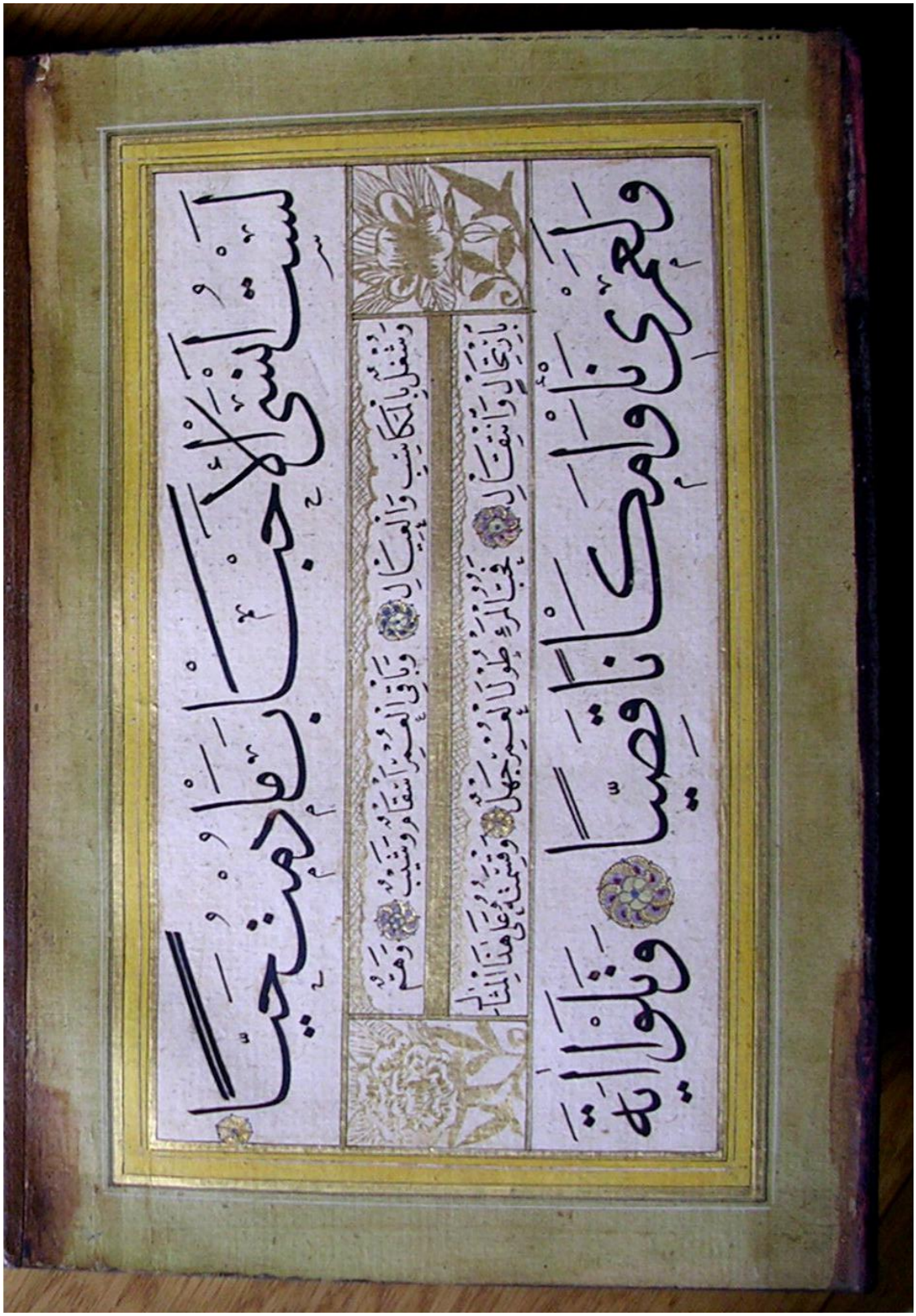

Resim 143.

Resim 144.

Resim 145.

Resim 146.

Resim 147.

بسم الله الرحمن الرحيم
وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم
قال الشيخ التقي ابو عبد الله بن سليمان الجزولي
رضي الله عنه آمين الحمد لله الذي هدانا للايمان
والاسلام والصلوة على نبيه الذي
استنقذنا به من عبادة الاوثان والاصنام
وعلى آله واصحابه النجباء البررة الكرام وبعد
هذا فالغرض في هذا الكتاب ذكر الصلوة على النبي
صلى الله عليه وسلم وفضائلها مذكرها محذوفة
الاسانيد
اذكرها في غير التسهلة
والصلوة والسلام على نبيه محمد
في بعض النسخ
وسلم كثيرا ابدا
قبل وبعد
وبعد فان الغرض
وبعد بدون الواو المضاف اليه
في غير التسهلة
هذا الصنف من وجوه
في جميع النسخ

Resim 148.

وَمَعْدِنِ الْجُودِ وَالْكَرَامَاتِ مَادَامَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ

وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا

وَقَدْ كَانَ الْفَرَاغُ مِنْ كِتَابَةِ هَذِهِ النُّسْخَةِ الشَّرِيفَةِ الْمُبَارَكَةِ

فِي نِصْفِ شَهْرِ شَوَّالِ الْمُعَظَّمِ سَنَةَ سِتٍّ وَخَمْسِينَ وَمِائَةٍ وَأَلْفٍ

عَلَى يَدِ أَفْقَرِ الْعِبَادِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِيِّ

مِنْ تَلَامِيذِ شُكْرِ زَادَهْ

غَفَرَ اللَّهُ لَهُمَا

Resim 149.